

dr. Omer Sulejman El-Eškar

# KADA I KADER

VJEROVANJE U ALLAHOVO ODREĐENJE



*dr. Omer Sulejman El-Eškar*

# **KADA I KADER**

## **VJEROVANJE U ALLAHOVO ODREĐENJE**

*s arapskog preveo:  
mr. Hamid Indžić*

*Travnik, 2000. godine*

IZDAVAČ:  
Elči Ibrahim-pašina medresa  
Travnik

ZA IZDAVAČA:  
prof. Ahmed Adilović – direktor

AUTOR:  
dr. Omer Sulejman El-Eškar

PRIJEVOD S ARAPSKOG:  
mr. Hamid Indžić

RECENZENTI:  
dr. Zuhdija Adilović  
prof. Nusret Abdibegović – muftija travnički

TEHNIČKI UREDNIK:  
Amir Kalajdzija

TIRAŽ:  
1.000 kom.

## EL-KADA'U VEL-KADERU

### VJEROVANJE U ALLAHOVO ODREĐENJE

*"Mi sve s mjerom stvaramo"*

(El-Kamer 49)

*"A Allahova zapovjed je odredba konačna"*

(El-Ahzab 38)

*"Čovjek neće istinski vjerovati sve dok ne povjeruje  
da sve što se događa, bilo dobro ili zlo,  
biva Allahovom voljom i određenjem  
i dok ne bude znao da ono što ga je zadesilo  
nije ga moglo mimoići,  
a ono što ga je zaobišlo  
nije ga moglo zadesiti."*

(Hadis bilježi Et-Tirmizi)

## **PREDGOVOR**

### **O vjerovanju u kada i kader**

"To je u bitnosti jedna Božija tajna na svijetu, koju nije saznao ni odabrani melek ni poslati peygamber. Bog je samo za Se zadržao znanje o tome. Znanja uopće imaju dvije vrste: jedno znanje koje se nalazi kod ljudi a to je poznavanje šeriata; i znanje koje nije dato ljudima a to je poznavanje sudbine. To je znanje Bog izbrisao između ljudi i otklonio ih od poznavanja Njegove bitnosti.

Prema tome zanijekati znanje koje je nama dato je bezvjerstvo, a tvrditi znanje kojeg smo mi lišeni također je bezvjerstvo. Vjerovanje ne može biti valjano osim s primanjem znanja, koje se među nama nalazi, a ostavljanjem onog znanja kojega smo mi lišeni, jer zadubljivati se u proučavanju ove vrste znanja može biti uzrokom da budemo lišeni Božije pomoći i pažnje, jer to dovodi do prepiranja o stvarima Božanstva."

Iščitavanje ovog štiva podrazumijeva zavidan nivo predznanja o Islamu a posebno iz oblasti akaida. Zato se čitanje posebno preporučuje studentima koji će obogatiti svoj kvantum znanja iz oblasti vjerovanja u kada i kader.

Pisac štiva, Omer Sulejman, je vrlo učen, ugledan i poštovan alim, to se jasno vidi iz predočenog teksta. On se ne libi navesti različita shvatanja u pogledu vjerovanja u kada i kader

sa njihovom argumentacijom, ali ne sa ciljem prihvatanja takvog učenja, nego naprotiv da bi nas vratio njegovom polaznom učenju. Nema sumnje da će štampanje ovog djela značajno obogatiti potencijalne čitače kao i literaturu iz akaiidske znosti na našem području.

Mladi muderris Elči Ibrahim-pašine medrese mr. Hamid ef. Indžić to vrlo uspješno prevodi na bošanski jezik.

Nusret Abdibegović  
*Muftija travnički*



## UVOD

Hvala Allahu koji nas vodi Sebi pravim putem i učinio je da budemo od onih koji su mu pokorni i odlikovao nas islamom i uputio istinskom vjerovanju. i donosim salavat i selam na "pečat" svih Njegovih poslanika koji je dostavio objavu i ispunio emanet<sup>1</sup>, opomenuo je ummet<sup>2</sup> i borio se istinski u ime Allaha sve dok nije preselio na Ahiret<sup>3</sup> po odredbi Njegova Gospodara. Pa neka je Allahov blagoslov, mir i spas na njega, na njegovu odabranu porodicu i njegove čestite ashabe<sup>4</sup>.

Ovo je posljednja knjiga koju sam započeo prije više od deset godina i zahvaljujem se Allahu, dželle šanuhu, koji me je učvrstio i podržao da upotpunim ovaj posao. Ja molim Allaha, dželle šanuhu, da to primi i da učini moj nijjet<sup>5</sup> iskrenim i samo u Njegovo ime, a također da me nagradi za moje djelo na dan kada Ga budem sreo, kao što mi je pomogao da ga završim na ovome svijetu. Moj Gospodar me je počastio time što je ova serija knjiga naišla na dobar prijem kod Allahovih robova i ja molim svog Gospodara da je prihvati od mene i upiše u dobra djela, te da Svojom dobrotm i plemenitošću bude zadovoljan mojim djelom i da mi oprostí ono u čemu sam pogriješio, ili što sam izostavio. Pozivam i molim čitaoce ove serije knjiga da za

<sup>1</sup> emanet - povjerenje koje mu je dato od Allaha, dželle šanuhu, a to je dostava Objave.

<sup>2</sup> ummet - zajednica svih muslimana svijeta

<sup>3</sup> ahiret - budući svijet. Kuća vječne patnje ili sreće.

<sup>4</sup> ashabi - prva generacija muslimana koja je živjela uz Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, ili oni koji su se barem jednom susreli sa njim.

<sup>5</sup> nijjet - namjera

njenog pisca upuću<sup>6</sup> Allahu, dželle šanuhu, da pređe preko njegovih pogrešaka i da mu oprostí grijehe, možda će mi se Allah smilovati putem istinske dove jednog dobrog i iskrenog Allahovog roba.

Čitaoci su dugo čekali na ovaj dio i njegovo izdavanje prije kojeg je bilo mnogo drugih obaveza i neodgodivih poslova kojih se nisam mogao osloboditi dok Allah nije htio da nađem i odvojim vremena i dao mi snage i mogućnosti da ga napišem i konačno završim. i prije sam pokušavao da pišem na ovu temu, ali nešto me stezalo u grudima čim bih počeo da pišem. Bojao sam se da pišem na ovu temu u kojoj su mnogi posrnuli i pogriješili, a većina je zalutala iako im je data oštroumnost i inteligencija.

Ovo poglavlje je bilo i ostalo jedno od najtežih i najzamršenijih poglavlja u koje su mnogi zagazili i raspravljali o njemu, a mnogo je onih zalutalih koji su skrenuli baš u pitanjima kadera<sup>7</sup>, a koliko li je onih koji se upuštaju u raspravu o kaderu misleći da su u pravu, a zalutali su i ostali zbunjeni i skrenuli su sa pravog puta. Istaknuti alim<sup>8</sup> Ibnul-Kajjim u predgovoru svoje knjige "Šifaul-alili fi mesailil-kadai vel-kaderi vel-hikmeti vet-ta'lili" (Liječenje bolesnog u pitanjima određenja sudbine, mudrosti i pojašnjenja) kaže: "Skupine učenjaka su ovoj temi prilazile sa svih strana, birali mnoge puteve, prolazili kroz sve tjesnace, savladavali sve napore i poteškoće imajući za cilj dolazak do njene spoznaje i otkrivanje stvarnog značenja i njenog pravog smisla.

<sup>6</sup> dova - molba

<sup>7</sup> kader - Allahovo određenje

<sup>8</sup> alim - učenjak

O njoj su govorili prošli narodi, a i ovi danas, žurili su da dopru do njene suštine i smisla. U nju su zaronile mnoge skupine koje su se međusobno raspravljale i razilazile. O njoj su pisci pisali knjige polazeći od različitih pretpostavki i pozicija tako da nema niko, a da se ne zapita o određenju i sudbini i da ne pokušava da pronikne i dođe do prave istinske spoznaje.

Vidiš ga u nedoumici, koleba se i neodlučan je, ili zastupa stavove istomišljenika, a svaki od njih je za sebe odabrao pojašnjenje i odgovor i ne vjeruje da je išta drugo tačno osim njegovog i zadovoljava se samo sa svojim obrazloženjem. Svi su oni daleko od pravog puta, osim onog koji se drži objave (Kur'ana i Sunneta).

Vrata koja vode pravim putem za njega su zatvorena, nema snage da ih otvori, gasi žeđ ustajalom vodom. Misli su mu se vrzmale u glavi, te je uspio da iznese bijedna mišljenja i ostvari sitne interese. Obradovao se što mu je dato veoma malo znanja koje ga neće zasititi, i iznio je stavove za koje smatra da su bolji i ispravniji od spuštene i pravosnažne objave kur'anskog teksta. Čudnog li čuda! Svaki pije vodu, a opet je čitav život žedan.

Izdaleka poziva na pravi put, došao je do upute, ali se ne obazire na "Dan kada će se prijetnja ispuniti." Obradovao se onome što ga je odvelo u zabludu i zadovoljio se raznim spletkama i lažnim, besmislenim i neosnovanim izjavama.

Zadržava ga kufr<sup>9</sup> za koji vjeruje da je uputa i pravi put, a potpuno je skrenuo sa njega i u takvom stanju kaže: "Zar je

<sup>9</sup> kufr - nevjerovanje, pokrivanje istine.

Allah takve između nas izabrao, a Allah najbolje poznaje one koji su Mu zahvalni."<sup>10</sup>

Uvjerio sam se u istinitost riječi Ibnul-Kajjima koje smo citirali kroz sve ono što sam pročitao i proučavao od onih koji su davno prije uzimali, a i danas uzimaju za temu "kader".

Izučavajući i pišući o ovoj materiji bojao sam se za sebe, ali ono što me je potaklo na pisanje bila je želja da upotpunim ovu seriju knjiga kao i zapitkivanja mnogih studenata o datumu izdavanja ove knjige. Na kraju sam zatražio pomoć od Allaha, dželle šanuhu, i ovom poglavlju pažljivo prišao, slijedeći put drugih učenjaka za koje je posvjedočeno da su išli pravim putem i bili imami<sup>11</sup> u vjeri i nauci. Zato sam prenio dosta toga što je već napisano, slijedeći riječi bogobojažnih i čestitih naših prethodnika koji su slijedili put pravih i iskrenih mu'mina<sup>12</sup>, nadajući se da neće skrenuti s kolosjeka niti zalutati na raskršnicama puteva.

Uistinu kur'anski ajeti i hadisi Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, su bile svjetiljke koje su me vodile putem kojim sam išao i znanje koje sam sakupio i zapisao, a Allah je nabolji Pomagač, nema ni moći ni snage osim Allahove. Ja pozivam i molim učenjake da poprave ono u čemu je olovka skrenula, a riječi ostale kontradiktorne.

Poslije uvodne riječi u ovoj knjizi se nalazi sedam poglavlja.

<sup>10</sup> "Šifa il-alili" str. 14

<sup>11</sup> imami - predvodnici, vođe

<sup>12</sup> mu'mini - iskreni vjernici - muslimani

U prvom je objašnjena obaveznost vjerovanja u kader i zaključeno je da je vjerovanje u njega jedan od temelja islamskog vjerovanja.

U drugom poglavlju sam se ukratko osvrnuo na historijski prikaz onoga što je rečeno o kaderu, dok je treće rezervisano za upoznavanje sa kaderom i pojašnjenje njegovih temelja (osnova).

Treće poglavlje sam podijelio na četiri tematske cjeline:

- Prva predviđa definiciju kadera
- Druga nam definiše "kada" i objašnjava vezu između njega i "kadera".
- U trećoj sam spomenuo osnove vjerovanja u kader bez kojih se ne upotpunjuje iman<sup>13</sup> onog koji ne vjeruje u njih.
- Četvrta dokazuje i daje zaključak da su djela Allahovih robova određena, precizirana i stvorena od strane Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu.

Kao dokaz sam citirao mnogo kur'anskih i hadiskih tekstova koji upućuju na to. Četvrto poglavlje sam predvidio za pojašnjavanje ograničenosti i nemogućnosti razuma da pojmi, odnosno shvati kader, a također sam objasnio u ovom djelu šta razum može da shvati i dokuči.

Peto poglavlje objelodanjuje pravce koji su se razili u pitanjima kadera, a tu su tri izlaganja.

U prvom sam spomenuo pravac onih koji poriču kader i naveo sam njihove stavove i ukazao na ono u čemu su zalutali kao i diskusije ili rasprave učenjaka o ovoj sekti.

<sup>13</sup> iman - islamsko vjerovanje

Takoder sam prenio dokaze na kojima temelje svoja mišljenja i pravac, a oni su u osnovi sumnje koje će se raspršiti i iščeznuti pred onim koga je Allah uputio i otvorio mu srce da bi prihvatio iman i koje samo što nije prekrilo svjetlo istine.

Drugo izlaganje je predviđeno za pojašnjenje pravca koji je skrenuo ummet sa pravog puta i ostavio ga u zabludi, uprljao i uništio razum njegovih sinova, te paralizirao njihove želje i aktivnosti.

On je zaustavio njihovu moć i energiju i prepustio njihova djela neprijateljima Islama. To su deterministi-kaderije koje su napustili rad opravdavajući se predodređenjem. Ukazao sam i na to da su oni zalutali iz sedam razloga.

Treće izlaganje sam predvidio za objašnjenje pravca ehli sunneta i džema'ata koje sam postavio na tri osnove. U svakoj sam naveo vjerovanje koje je zastupao i sakupio jedan od velikih učenjaka ehli sunneta i džema'ata u domenu kadera.

U šestom poglavlju sam ukazao na razlog lutanja i zablude ljudi u području kadera.

U sedmom i posljednjem poglavlju sam spomenuo neke korisne plodove i rezultate vjerovanja u kader.

Molim Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu, da učini da uspijem u pojašnjavanju ovog temelja islamskog vjerovanja, kao što Ga molim da bude od koristi Allahovim robovima, zaista je On divan Gospodar i Pomagač, On mi je dovoljan i divan li je Zaštitnik.

Omer Sulejman El-Eškar

## PRVO POGLAVLJE

### Vjerovanje u kader spada u temelje islamskog vjerovanja

Vjerovanje u kader je jedan od temelja islamskog vjerovanja koje se samo njime upotpunjuje. U Muslimovoj zbirci hadisa nalazi se hadis koji prenosi Omer ibnul-Hattab da je Džibril, alejhisselam, upitao Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, o temeljima islamskog vjerovanja, pa je odgovorio: "Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, poslanike, sudnji dan i da vjeruješ u određenje bilo ono dobro ili loše. Džibril odgovori: "Istinu si rekao."<sup>14</sup>

Mnogo je citata iz Kur'ana i Hadisa koji nas obavještavaju ili naređuju da vjerujemo u Allahov kader. Neki od njih su riječi Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: "*Mi sve s mjerom stvaramo.*" (El-Kamer 49) "*A Allahova zapovjed je odredba konačna.*" (El-Ahzab 38) "*i da bi Allah dao da se ispuni ono što je moralo da se dogodi.*" (El-Enfal 42) "*i koji je sve stvorio i kako treba uredio.*" (El-Furkan: 2) "Hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg; koji sve stvara i čini skladnim; i koji sve sa mjerom određuje i upućuje." (El-E'ala 1-3)

Muslim u svom "Sahihu" bilježi od Tavusa koji je rekao: "Čuo sam neke od ashaba Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kako govore:" Sve je određeno", i još je rekao:" Čuo sam Abdullaha ibnu Omera kada je rekao: "Sve je

<sup>14</sup> Nevevijeve komentare Muslimove zbirke 157/1



određeno pa čak i staračka nemoć i snaga, ili je prvo spomenuo snagu pa staračku nemoć."<sup>15</sup>

Takoder Muslim bilježi od Ebu Hurejre, radijallahu 'anhu, da je rekao: "Došli su Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, mušrici"<sup>16</sup>, plemena Kurejš da bi raspravljali sa njim o kaderu pa je objavljen ajet: "Na dan kada budu u vatru odvučeni, s licima dolje okrenutim, iskusite vatru džehennemsku, Mi sve s mjerom stvaramo." (El-Kamer: 48, 49)<sup>17</sup>

Mnogo je još citata koji upućuju na to jer ajeti i hadisi koji potvrđuju i dokazuju Allahovo znanje i moć, a tako i Njegovu volju i sposobnost stvaranja upućuju na Njegovu određenost. Uzvišen je i Blagoslovljen On, Allah. Pa stoga kader obuhvata vjerovanje u Allahovo savršeno, znanje, volju i Njegovu moć stvaranja, kao što će naknadno doći pojašnjenje i citati koji o tome govore.

Kader, svojim mjestom koje zauzima, upućuje na savršenu moć i preodređenost bića Allahovim znanjem, po riječima Ragiba El-Asfahanija koje je prenio Ibnu Hadžer El-Askalani.<sup>18</sup> Uzvišeni Allah ima neograničenu moć koju ništa ne može oslabiti, a od Njegovih lijepih imena su i Moćni, Svemogući, kao što je moć i jedan od Njegovih sifata.<sup>19</sup>

Riječ "Kadir" (moćan) je subjekat glagolske rečenice izvedena iz glagola moći, biti sposoban, a "Kadir" je u jeziku hiperbola koja ima značenje, Onoga koji je moćan da uradi sve

<sup>15</sup> Hadis bilježi Muslim 2045/4, a broj hadisa je 2655.

<sup>16</sup> mušrici - idolopoklonici

<sup>17</sup> hadis bilježi Muslim 2046/4, a broj hadisa je 2656 u "Sahih Sunenu" od

Et-Tirmizija pod brojem 229/3

<sup>18</sup> "Fethul-Bari 477/11.

<sup>19</sup> sifati - svojstva

što hoće, ili kraće rečeno Svemoćan čija moć proizilazi iz Njegovе mudrosti, ne preko toga, ni manje od toga. Zato nije pravilno reći za nekoga da je svemoćan (kadir), jer je to osobina svojstvena samo Uzvišenom Allahu.

Kaže Allah, dželle šanuhu: "*Zaista On sve može.*" (El-Ahkaf: 33)

A riječ "*muktedir*" je izvedena također iz glagola koji znači moći, biti u stanju, imati moć nad, ali ima još jače značenje od riječi kadir.

Kao dokaz za to uzimamo riječi Allaha, dželle šanuhu: "*Na mjestu u kome će biti zadovoljni, kod Vladara Svemoćnog.*" (muktedir) (El-Kamer 55)

Upitan je imam Ahmed, Allah mu se smilovao, o kaderu, pa je odgovorio: "*Kader je Allahova moć.*"<sup>20</sup>

Ibnul-Kajjim je rekao: "Imami Ahmed je izjavio da je kader Allahova moć. Njegove riječi je pohvalio Ibnu Akil govoreći: "Ovo dokazuje Ahmedovu preciznost i dubinu poznavanja temeljnih principa (istina) vjere kao što reče Ebul-Vefa: "Nije-kanje kadera znači poricanje mogućnosti Gospodara da stvori djela Njegovih robova i da ih unaprijed odredi i zapiše."

Ibnul-Kajjim je ovo izrekao u stihovima:

"Stvarnost kadera koji zbunjuje sve ljude je u osnovi moć Milostivog, a Ibnu Akil je pohvalio Ahmeda kada ga je izvjestio o Božijem zadovoljstvu. Imam Ahmed mu je rekao ono što liječi srca, a sažeto je i potpuno jasno. Zaključujemo da oni koji poriču kader, ne priznaju svemoć Uzvišenog Allaha. Šejhul-Is-

<sup>20</sup> Zbirka fetvi Šejhul-Islama 308/8

lam<sup>21</sup> Ibn Tejmije, Allah mu se smilovao, je rekao : "Kome ne budu riječi ashaba uzor, on zaista ne priznaje Allahovu moć i ne priznaje da je On Svemoćan kao što tvrde "džehmije"<sup>22</sup>, i svaki onaj ko ih slijedi, a takođe i "mu'tezile", "džebrije" i "na-fijc."<sup>23</sup> Oni tvrde da Allah nije Svemoćan, da nema vlast, a vlast može biti moć, ili ono što je određeno, ili oboje zajedno.

U svakom slučaju snaga mora postojati. Zato onaj koji Al-lahu ne pripisuje stvarnu snagu, taj mu ne priznaje ni vlast<sup>24</sup>. Oni koji poriču kader ne vjeruju u jednog Allaha, dželle šanuhu, jer oni niječu kader govoreći: "Tvorac dobra nije i Tvo-rac zla, a neki od njih koji su među nama kažu: Grijesi se ne dešavaju Allahovom voljom, a možda su izjavili da ih Allah ne zna. Još dodaju govoreći: "Sve ono što životinje rade dešava se bez Njegove moći niti On ima udjela u tome i time poriču Al-lahovu volju i njenu djelotvornost kao i Njegovu sveobuhvatnu moć.

Zbog svega nevedenog Ibnu Abbas je rekao: "Kader je urc-đenje tevhida (Allahovog jedinstva), pa ko bude vjerovao u Je-dnog i Jedinog Allaha, dželle šanuhu, i u kader upotpunio je svoj tevhid. A ko bude vjerovao u Allahovo jedinstvo -tevhid, a poricao kader, njegovo poricanje ruši njegov tevhid.<sup>25</sup>

Učenjaci su se saglasili u konstataciji da je vjerovanje u kader vadžib,<sup>26</sup> i nema niti jednog alima među učenjacima ehli sunneta i džema'ata koji predstavljaju smjernice pravog puta i

<sup>21</sup> titula u islamskim naukama

<sup>22</sup> jedna od sekti u kaderu

<sup>23</sup> nazivi sekti

<sup>24</sup> Šifaul-alil str. 49

<sup>25</sup> Zbirka fetvi Šejhul-Islama 258/8

<sup>26</sup> vadžib-stroga obaveza

njegove svjetiljke, a da se nisu izjasnili o obaveznosti vjerova-nja u njega.

A onaj koji poriče i odbija da vjeruje u to, izgubio je pamet i uveo novotariju. Kaže Nevevi, neka mu se Uzvišeni Allah smiluje, pojašnjavajući hadise o kaderu u Muslimovoj zbirci: "U svim ovim hadisima su jasni i očiti dokazi za ehli sunnetski pravac koji potvrđuje vjerovanje u kader i da se sve dešava Al-lahovom odredbom i Njegovim određenjem, bilo to dobro ili loše, koristilo ili štetilo."<sup>27</sup>

A na drugom mjestu kaže: "Potpuno su očiti i kategorički dokazi iz Kur'ana i Sunneta<sup>28</sup>, kao što su saglasni svi islamski prvaci u svim vremenima, oko potvrđivanja Allahova određe-nja, neka je Slavljen i Uzvišen On.<sup>29</sup> Ibn Hadžer, neka mu se Allah smiluje, kaže: "Naši prethodnici se slažu da su sve stvari određene voljom Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu, kao što to Svojim riječima potvrđuje: "i ne postoji ništa čije riznice ne posjedujemo, a od toga Mi dajemo samo onoliko koliko je pot-rebno." (El-Hidžr 21)<sup>30</sup>



<sup>27</sup> Nevevijeve komentar Muslimove zbirke hadisa 196/16.

<sup>28</sup> Sunnet je sve što je Allahov Poslanik, rekao, radio ili prećutno odobrio.

<sup>29</sup> Nevevijeve komentar Muslimove zbirke 155/2

<sup>30</sup> "Fethul-Bari" 478/11 "Sahih sunen Et-Tirmizi" 223/2

## DRUGO POGLAVLJE

### Osvrt na historijat kadera

Vjerovanje u kader je jedan od temelja islamskog vjerovanja, a Kur'an i Sunnet su objasnili pojam kadera. Također je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, objasnio da su djela i prihvatanje uzroka, pitanja kadera koja on ne negira, niti im se suprostavlja, a upozorio je pripadnike svoga ummeta na one koji poriču kader ili njime proturječe šeriatu. Jednog dana se Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, strašno naljutio kada je zatekao ashabe kako raspravljaju o kaderu. Lice mu se zacrvenilo, a obrazi bili poput oljuštenog šipka pa je rekao: "Zar sam vani ovo naredio, ili sam sa ovim poslan? Zaista su oni prije vas propali i bili uništeni kada su počeli raspravljati o ovoj stvari, zaklinjem vas da o tome više ne raspravljate!"<sup>31</sup>

Ashabi, neka je Allah sa njima zadovoljan, su se odmah odazvali i prihvatili uputstvo i odluku njihovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, i nije poznato da je iko od njih raspravljao o kaderu tokom života Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, niti poslije njegove smrti. Nije nam preneseno da je neko od muslimana raspravljao o kaderu u doba prve trojice hulefai-rašidina Ebu Bekra, Omera i Osmana. Sve što nam je preneseno iz tog perioda je da se Ebu Ubejde Amir ibnul-Džer-rah usprotivio naređenju Omera ibnul-Hattaba, radijallahu anhu, da se vojska vrati iz Šama<sup>32</sup> njemu u Medinu pošto se tamo raširila kolera, te mu je rekao: "O vođo pravovjernih, zar da bježim od Allahovog određenja?" A Omer mu odgovori: "E,

<sup>31</sup> "Sahih sunen Et-Tirmizi 223/2

<sup>32</sup> današnja Sirija dio Jordana i Palestine

da je to neko drugi rekao Ebu Ubejde. Da, bježimo od Allahovog određenja, Allahovom određenju. Ako bi imao deve koje su se spustile u dolinu koja ima dvije kosine. Jedna je plodna a druga neplodna, pa ako ih budeš čuvao na plodnoj strani, zar to ne činiš Allahovim određenjem, a ako ih napasaš u neplodnoj, zar to ne činiš Allahovom odredbom?"<sup>33</sup>

El-Lalikai prenosi da se Omer ibnul-Hattab obratio ljudima u Džabiji (na području Šama), pa im je tada rekao: "Koga Allah ostavi u zabludi za njega nema upute." Džesalik (poglavar jedne crkve) koji je bio do Omera uzvratil riječima: "Zaista Allah nikoga ne ostavlja u zabludi, pa kada je Omer ponovio svoje riječi Džesalik je otrsao svoju odjeću negirajući tim postupkom Omerove riječi. Omer mu je odgovorio, pošto su mu prevedene njegove riječi: "Slagao si Allahov neprijatelju, Allah te je stvorio i ostavlja te u zabludi, zatim te usmrćuje pa će te ako On hoće uvesti u vatru džehennemsku. Zaista je Allah stvorio sva stvorenja i prilikom stvaranja Adema razasuo njegov porod u Svojoj ruci i odredio ko su stanovnici dženneta i šta će raditi i odredio stanovnike džehennema i njihova djela, a zatim rekao: "Ovi su za ovo, a ovi su za ovo." Poslije toga su se ljudi razišli, ali se po pitanju kadera ne mogu razlikovati."<sup>34</sup>

Prvi koji je govorio o kaderu je bio jedan čovjek iz Basre. Radio je kao bakal (piljar). Kaže da se zvao Sensevejha. Evzai kaže: "Prvi koji je izustio nešto o kaderu bio je Sevsen, irčanin. Bio je kršćanin, pa je primio Islam, a zatim se ponovo prekrstio. Kod njega je učio Ma'bed El-Džuheni, a od njega je

preuzeo učenje Gajlan"<sup>35</sup>. Junus ibn Abid je rekao: "Pamtim kada u Basri nije bilo kaderija osim Sensevejha, Ma'beda El-Džuhejnija i još jednog prokletnika u Benu Avfe."<sup>36</sup>

Muslim bilježi u svojoj zbirci hadisa od Burejde ibn Jahja ibn Ja'mura da je rekao: "Prvi koji je u Basri progovorio o kaderu bio je Ma'bed El-Džuheni." Burejde je spomenuo u svom hadisu da Ma'bed i njegovi istomišljenici tvrde da kader (određenje) ne postoji, već da je to slučajnost."<sup>37</sup>

U to vrijeme živi ashabi su ustali protiv onih koji su izgovorili ove riječi, objavljujući im rat, kao Abdullah ibn Omer, Ibn Abbas, Vasile ibn Aska', Džabir ibn Abdullah, Ebu Hurejre i Enes ibn Malik."<sup>38</sup>

Ovom pravcu su pristupili i uzeli ga od Ma'beda prvaci mu'tezila i njihovi imami kao Vasil ibn Ata, Amr ibn Ubejd i Gajlan Ed-Dimeški. Što se tiče Vasila ibn Ataa, on je bio prvak mu'tezila i njihov vođa. Tvrdio je da nije dozvoljeno pripisivati zlo Allahu jer Allah je Mudar, pa nije dozvoljeno da On želi od robova suprotno onome što im naređuje, odnosno da im odredi nešto, pa da ih za to kažnjava. To tvrdi u svojoj izjavi da je čovjek taj koji određuje da li će činiti dobro ili zlo, vjerovati ili nevjerovati, biti pokoran ili ne i on se nagrađuje ili kažnjava shodno njegovim djelima, a Uzvišeni Gospodar mu je sve omogućio."<sup>39</sup> Mu'tezila Nazzam je otišao do te granice da je tvrdio da se Allahu ne pripisuje mogućnost određivanja zla i gri-

<sup>33</sup> "Sahihul-Buhari" pogledaj "Fethul-Bari" 179/10 broj hadisa je 5729.

<sup>34</sup> Komentar temelja vjerovanja ehli-sunneta od El-Lalikai 659/3

<sup>35</sup> Komentar temelja vjerovanja 750/3 pogledaj Eš-Šeria od El-Adžurija 242 strana.

<sup>36</sup> Komentar temelja vjerovanja 749/3.

<sup>37</sup> Nevevijeve komentar Muslimove zbirke 150/1.

<sup>38</sup> pogledaj "El-ferku bejnel firek" str. 19.

<sup>39</sup> "El-Milel ven-Nihal" od Šehrestanija 47/1.

jeha i da oni nisu u Njegovoj moći.<sup>40</sup> Ovo je sekta koju su naši učenjaci nazvali kaderijama i to iz razloga što su oni tvrdili da čovjek ima nezavisnu moć stvaranja pored Uzvišenog Allaha i porekli su da se stvari dešavaju Allahovom voljom i određenjem. Oni u svojoj zabludi ovaj naziv (kaderije) pripisuju svojim neistomišljenicima koji su na pravom putu govoreći: "Vi ste kaderije jer ste učinili da se stvari dešavaju Allahovim kade-rom i vi ste preči ovom nazivu od nas."<sup>41</sup> Nevevi je u svom pojašnjenju Muslimove zbirke hadisa<sup>42</sup> spomenuo da je neki od kaderija rekao: "Mi nismo kaderije, nego ste vi zbog vašeg vje- rovanja u predodređenje."

Ibn Kutejbe i Imam (misli se na imama Džuvejnija) su rekli: "Ovo krivo prikazivanje je izvrtnje ovih neznalica, njihova laž i drskost. Sljedbenici istine prepuštaju sve Allahu i predaju mu pravo određenja i djela, a ove neznalice to pravo daju sebi, dok onaj koji tvrdi nešto za sebe i koji sebi daje pravo da do- daje je preči da se tako nazove jer drugog tako naziva, a sam odbija taj naziv."<sup>43</sup> Pouzdano se zna da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kaderije nazivao Medžusijama (dualistima)<sup>44</sup> ovog ummeta, a hadis je zabilježio Ebu Davud u svom "Su- nenu" i El-Hakim u "El-Mustedreku" koji je rekao da ispunjava uslove i kod Buharije i Muslima ako ga je Ebu Hazm doslovno čuo od Ibn Omera.<sup>45</sup> Glavni povod nazivanja ove sekte dualis- tima ovog ummeta je sličnost njihovog pravca sa medžusijama u tvrdnjama o postojanju ova dva izvora, a to su svjetlo i tama.

<sup>40</sup> "El-Milel ven-Nihal" od Šehrestanija 54/1.

<sup>41</sup> "Džami'ul usul" od Ibnu Esira.

<sup>42</sup> komentar Muslimove zbirke hadisa.

<sup>43</sup> Nevevijeve komentar Muslimove zbirke 154/1.

<sup>44</sup> oni koji vjeruju u dva boga; boga dobra i boga zla.

<sup>45</sup> Nevevijeve komentar Muslimove zbirke 154/1.

Naime, oni tvrde da je dobro od svjetla, a zlo od tame, pa su zbog toga postali dualistima. Također i kaderije pripisuju do- bro Allahu, a zlo nekom drugom, a Allah, neka je Uzvišen i Slavnjen, je Stvoritelj i dobra i zla. Ništa se bez Njegove volje ne događa, bilo dobro ili zlo, oni su od Njega, On ih je stvorio i uredio, a Njegovim robovima koji ih čine pripada izvršenje i sticanje.<sup>46</sup>

Pred kraj perioda vladavine Umejevića pojavili su se ljudi koji su tvrdili da je čovjek prisiljen na svoje djelo, nema izbora u onom što prihvata ili napušta, a neki zastupnici ovih ideja po- tvrđuju čovjekovu beznačajnu moć i sposobnost određenja sudbine. Prvi kod kojeg se pojavljuju ovakve izjave je El- Džehm ibn Safvan, a od ove novotarije su se razgranale gnusne i sramotne tvrdnje i velika zabluda.<sup>47</sup>

Ova mišljenja su se raširila među sljedbenicima islama, a njih su slijedili mnogi ljudi i pobožnjaci, kao i sufije, pa ako je prva skupina sličila dualistima (medžusijama), onda ova sku- pina sličila idolopoklonicima koji su rekli: "Da je Allah htio ne bismo bili idolopoklonici, niti naši očevi, a ne bi nam ništa zab- ranio." (El-En'am 148) Ova skupina je gora od prve jer su prvi usvojili naredbu i zabranu, a porekli Allahovo stvaranje ljuds- kih djela, a ova skupina je potvrdila određenje kojim negira na- redbe i zabrane.<sup>48</sup>

<sup>46</sup> ove riječi su prenesene od Nevevija iz njegovog komentara Muslimove zbirke 154/1 od Hitabija, "Džami'ul-usul" 128/10.

<sup>47</sup> Zbirka fetvi Šejhul-Islama 460/8 i "El-Milel ven-Nihal" od Šehrestanija 85/1.

<sup>48</sup> Es-Safarijina akida 306/1.

## TREĆE POGLAVLJE

### Definicija kada i kadera

#### **PRVA TEMA**

##### ***Definicija kadera***

Riječ "kader" je infinitiv, npr. kažeš: mogao sam, imao sam mogućnosti za, a u drugim oblicima znači moć, odredba, predistanacija.<sup>49</sup> Kader ima jezičko značenje, presude, količine nečeg, a "takdir" značenje hipoteze, pretpostavke, i razmišljanje o uređivanjima stvari.<sup>50</sup> Kader ima svoje stručno značenje: to je ono čemu prethodi znanje i što je zapisano od onoga što će biti do vječnosti i da je Uzvišeni Allah odredio sudbine stvorenja i sve što će se desiti prije nego se desi još u ezelu (prapočetku). On je znao šta će se desiti, dogoditi u određeno vrijeme i na koje načine i oblike će se to ostvariti, pa stoga sve se odvija onako kako je On odredio.<sup>51</sup>

Kaže Ibn Hadžer u svojoj definiciji: "Želi se reći da je Uzvišeni Allah znao sudbinu svih stvari i njihov rok prije nego ih je stvorio, a zatim je stvorio ono za što je već prije znao da će postojati, pa zato sve što se desi proizilazi iz Njegovog znanja, moći i htijenja."<sup>52</sup>

Sefarini je prenio od Eš'arija da je kader Allahovo stvaranje stvari na već određen i poseban način i sa određenom mjerom,

<sup>49</sup> "Fethul-Bari" od Ibn Hadžera El-Askalanija 118/1.

<sup>50</sup> riječnik El-Muhit od Firuzabadije str.591.

<sup>51</sup> Es-Seferijina akida 348/1.

<sup>52</sup> "Fethul-Bari" 118/1.

odnosilo se na njih same ili njihove refleksije u skladu sa znanjem i onim što je već zapisano i određeno da će se desiti.<sup>53</sup> Iz ovih pojašnjenja možemo zaključiti da se pod pojmom kader podrazumjevaju dvije stvari:

**Prva** - Allahovo savršeno i vječno znanje kojim je odredio bitisanje svemu što je htio da stvori i precirao osobine stvorenja koja je želio stvoriti. Sve ovo je već bilo zapisano u "Levhi-Mahfuzu"<sup>54</sup> u kojoj su nevedene Njegove riječi (naredbe) npr. obim nebesa i Zemlje, njihove udaljenosti, način formiranja, svijet i pojave između njih i u njima. Sve je to zapisano Njegovim savršenim i neograničenim znanjem u "Levhi Mahfuz", potpuno precizno i do u detalje.

**Druga** - Allahovom stvaranju predhodilo je Njegovo znanje o onome što je stvorio, a zatim je sve to zapisao Svojim perom, a tome svemu je svjedok stvarnost i događanja koja se podudaraju sa znanjem koje je ranije zapisano. Pod pojmom kader se podrazumjeva i misli na prethodno određenje onog što je već bilo u Allahovom znanju, a isto tako se odnosi i na ono što je Allah stvorio i uredio na način koji mu je već poznat.

Upitan je Imam Šafii<sup>55</sup>, neka mu se Allah smiluje, o kaderu pa je odgovorio stihovima:

"Ono što si Ti htio, to se desilo, desilo se iako ja nisam htio da se desi, a i ono što sam ja htio, a Ti nisi, nije se ni desilo. Stvorio Si ljude po Svom znanju, pa po tom znanju ide i mladić i starac.

<sup>53</sup> Es-Seferijina akida 345/1

<sup>54</sup> "Vjerovanje od Behekija str. 162, Komentar temelja vjerovanja ehli sunneta 702/1.

<sup>55</sup> Jedan od četvorice imama u islamskom pravu (Šerijatu).

Jednog si uzdigao, a drugog ponizio, ovog si pomogao, a onog nisi, ima ih srećnih i nesrećnih, a ima ih i lijepih i ružnih."<sup>56</sup>

## **DRUGA TEMA**

### **Definicija kada'a**

Kada znači razdvajanje i presuda . i u hadisima Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, se spominje riječ "kada" koja u osnovi znači rastavljanje i prekidanje. Također se za sudiju kaže da je presudio i odvojio istinu od neistine. "Kada" ima značenje i obavljanje ili izvršavanje nečeg, njegovo ispunjenje i sprovođenje u djelo, a dolazi i u značenju stvaranja. Kaže Ez-Zuhri: "Jezička značenja kada'a su mnogobrojna. Ona se svode na završavanje i upotpunjenje nečega, temeljito obaviti, uraditi, okončati, uzeti obavezu, provesti i zaključiti. Sva ova značenja su već došla kroz hadise.<sup>57</sup> Učenjaci su zauzeli dva stava po pitanju razlike između kada'a i kadera:

Prvi je: "Kada' je Allahovo znanje kojim je Allah presudio ono što će se desiti u ezelu, a kader je dešavanje stvorenjima onoga što im je prethodno određeno. Kaže Ibnul-Hadžer El-Askalani, Allah mu se smilovao: "Učenjaci su rekli da je "kada'" potpuna, cjelovita Allahova odredba, a kader su pojedinosti i detalji te odredbe."<sup>58</sup>

<sup>56</sup> "Vjerovanje od Behekija str. 162, Komentar temelja vjerovanja ehli sunneta 702/1.

<sup>57</sup> "En-Nihajetu fi garibil - hadis" od Ibn Esira 78/4.

<sup>58</sup> "Fethul-Bari" 477/11.

A na drugom mjestu je rekao: "Kada" je opća odredba koja je rezimirana još u ezelu, a kader je pojedinačna odredba dešavanja tih detalja."<sup>59</sup>

i drugi stav je suprotan navedenom, pa je "kader" prethodna odredba, a "kada" stvaranje. Ibn Bettal je rekao: "Kada" ima jasno značenje stvaranja,<sup>60</sup> a ovo proizilazi iz riječi El-Hitabija u njegovom djelu "Me'alimus-sunen". Kader je rezultat učinjenog, kao što je npr.: rušenje, rasturanje, hvatanje, a nazivi koji su izvedeni iz ovih glagola su; onaj koji ruši, rastura i hvata. U ovom slučaju "kada" ima značenje stvaranja kako vidimo iz riječi Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: "Pa ih je u dva vremenska razdoblja kao sedam nebasa stvorio." (Fussilet: 12) Nadograđujući se na ove riječi "kada" je kod Allaha, dželle šanuhu, određenije od "kadera", jer on rastavlja dvije odredbe. Prema tome "kader" je određenje, a "kada" je odluka. Na ispravnost ovoga upućuju mnogi citati iz Allahove knjige. Kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu: "Tako je unaprijed određeno." (Merjem: 21) *"Gospodar tvoj se sigurno tako obavezao."* (Merjem: 71) *"i kada On nešto odluči, za to samo rekne "budi", i ono bude."* (El-Bekara: 117)

Kada i kader na osnovu svega izloženog su dvije povezane stvari koje proizilaze jedna iz druge i ne isključuju se, jer jedna od njih ima funkciju temelja, a to je "kader", a druga je na mjestu kuće, a to je "kada". Ko pokuša da ih razdvoji srušiće kuću i tako je razoriti.<sup>63</sup>

<sup>59</sup> "Fethul-Bari" 149/11.

<sup>60</sup> "Fethul-Bari" 149/11.

<sup>63</sup> En-nihajetu fi garibil hadis od ibnu Esira 78/4, pogledaj Džamiul-usul 104/10

## TREĆA TEMA

### Temelji vjerovanja u određenje "kader"

Vjerovanje u određenje počiva na četiri temelja; kod koga se nađu sva četiri temelja upotpunio je svoj iman (vjerovanje) u određenje, a kod koga bude nedostajao jedan ili više, njegovo vjerovanje u određenje je nepotpuno. Ta četiri temelja su:

1. Vjerovanje u Allahovo sveobuhvatno znanje
2. Vjerovanje da je Allah u Levhi Mahfuzu zapisao sve pojave i događanja do Sudnjeg dana,
3. Vjerovanje u Allahovu djelotvornu volju i Njegovu potpunu moć, šta je htio bilo je, a šta nije htio, nije ni bilo.
4. Vjerovanje da je Allah stvorio sve što postoji i da On nema sudruga u stvaranju. Slijedi pojašnjenje ovih temelja

## PRVI TEMELJ

### Vjerovanje u Allahovo sveobuhvatno znanje

Mnogo je citata iz Kur'ana i Sunneta Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, koji se bave proučavanjem ovog veoma značajnog temelja. Allah, dželle šanuhu, Svojim znanjem sve obuhvata, zna ono što je bilo i šta će biti, pa i ono što nije bilo, da je bilo, kako bi bilo. Zna sve što egzistira i što ne postoji i sve što je moguće i nemoguće. Upoznat je sa sudbinama svojih robova, njihovim opskrbama, stanjima, pokretima, mirovanjima, srećom i nesrećom, ko je od njih među stanovnicima dženneta, a ko među stanovnicima džehennema, i sve je



to znao i prije nego ih je stvorio, prije stvaranja nebesa i Zemlje. Sve ovo zahtijeva da se Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, opiše kao Sveznajući čije je znanje potpuno. On je Sveznajući i obavješten je o svemu, sve čuje i sve vidi. Kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu: *"On je Allah, nema drugog boga osim Njega. On je poznavalac mevidljivog i vidljivog svijeta."* (El-Hašr 22) *"A nek znate da je Allah kadar sve i da Allah znanjem Svojim sve obuhvata."* (Et-Talak 12) *"Tako mi Gospodara moga koji zna i ono što je skriveno. Njemu ne može ništa ni trunčica jedna ni na nebesima ni na Zemlji izmaći i ne postoji ni manje ni veće od toga što nije u Jasnoj Knjizi."* (Es-Sebe' 3) *"Zaista tvoj Gospodar najbolje zna one koji su skrenuli sa Njegova puta i On dobro zna one koji su na pravom putu."* (En-Nedžm 30) *"On dobro zna sve o vama otkad vas je stvorio od zemlje i otkad ste bili zametci u utrobama vaših majki."* (En-Nedžm 32) i rekao je istinu koja potvrđuje Njegovo znanje da ono što nije bilo, da je bilo, kako bi bilo. *"A kada bi i bili vraćeni opet bi nastavili da rade ono što im je bilo zabranjeno."* (El-En'am 28) Stoga Allah zna da ovi lažljivci koji će na Sudnjem danu zaželjati povratak na Zemlju, ako bi se vratili, ponovo bi zanijekali istinu i vratili bi se poricanju i zabludi. Allah nam govori o nevjernicima koji ne mogu čuti glas upute: *"Da Allah zna da od njih može biti kakva dobra, učinio bi da čuju, a da je učinio i da čuju, oni bi se opet okrenuli, jer oni i inače glave okreću."* (El-Enfal 23)

Iz Njegovog sveobuhvatnog znanja proizilazi znanje o maloljetnoj djeci koja su umrla, kakva bi bila njihova djela da su doživjela starost. El-Buhari u svom "Sahihu" bilježi od Ibn Abbasa da je rekao: "Upitan je Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi ve sellem, o umrloj djeci idolopoklonika pa je odgovorio: "Al-

lah najbolje zna šta bi oni radili da su doživjeli starost."<sup>64</sup> Muslim od Aiše, majke vjernika bilježi da je rekla: "Umro je dječak pa sam rekla: "Blago li njemu, ptica među džennetskim pticama." Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, na to reče: "Zar ne znate da je Allah stvorio džennet i vatru, pa je i za jedno i za drugo stvorio stanovnike. A u predaji kod Muslima također od Aiše se bilježi da je rekla: "Pozvan je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, na džennazu umrlom dječaku jednog ensarije, pa sam rekla: "O Allahov Poslaniče, blago li njemu, on je jedna od džennetskih ptica, nije učinio grijeh niti je znao za njega, a on je uzvratio: "A možda i nije tako, zaista je Allah za džennet stvorio njegove stanovnike, stvorio ih je, a oni su bili u kičmama njihovih očeva, a tako je i za džehennem stvorio njegove stanovnike još dok su bili u kičmama njihovih očeva."<sup>65</sup> Ovi hadisi govore da Allah zna za onoga koji umre maloljetan, ali takve neće Allah uvesti u džehennemsku vatru samo na osnovu Njegovog znanja o njima bez njihovih djela. Kaže Šejhul - islam Ibn Tejmije, Allah mu se smilovao, komentarišući riječi Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, o sinovima mušrika koji su umrli (Allah najbolje zna šta bi oni radili da su doživjeli starost). To znači da je Allahu poznato ko bi od njih bio vjernik, a ko nevjernik da su postali punoljetni, a zatim je došlo u hadisu čiji je lanac prenosilaca sličan Ebu Hurejrinom, neka je Allah sa njim zadovoljan, od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da je rekao: "Kada nastupi Kijametski dan Allah će ih staviti na ispit. Poslat će im poslanika na mjesto suđenja, pa ko mu se odazove uvešće ga u džennet, a ko ga odbije uvešće ga u vatru." i tamo će se poka-

<sup>64</sup> Fethul-Bari, 493/11 bilježi ga i Muslim od Ebu Hurejre 2049/4, a broj hadisa je 2659

<sup>65</sup> Sahih Muslim 2050/4, broj hadisa 2662

zati Allahovo znanje i obavještenost o njima i presudiće im po onome što ispolje javno, bilo to vjerovanje ili nevjerovanje, a ne samo na osnovu Njegovog znanja.<sup>66</sup>

### **Racionalni dokazi da je Allah znao sudbine stvorenja prije njihovog stvaranja**

Istina je da postojanje ovog univerzuma i svakog stvorenja u njemu upućuju na jasan dokaz da je Allah za njega znao prije njegovog stvaranja jer je nemoguće da nešto stvori neznanjem. Allah, dželle šanuhu, stvara Svojom voljom, a volja zahtijeva prethodnu predstavu onoga što se želi, a željena predstava proizilazi iz željenog znanja.

Zato stvaranju nužno prethodi htijenje, a htijenje čini nužnim znanje stoga stvaranju je neophodno i nužno znanje.<sup>67</sup>

A također i preciznost i tačnost koja se ogleda u stvorenjima nužno obavezuje znanje njihovog Stvoritelja, tako da je nemoguće da njihova tačnost i preciznost proisteknu iz neznanja.<sup>68</sup>

Učenjaci su analogijom potražili dokaze koji potvrđuju Allahovo znanje. Među stvorenjima ima znanih, a znanje je osobina savršenstva, tako da je nemoguće da Stvoritelj ne bude Sveznajući.

Ovaj dokaz ima dvije formulacije:

Prva: Da se kaže: Mi smo svjesni i znamo da Stvoritelj mora i neophodno je da bude savršeniji od stvorenja i da je

<sup>66</sup> Zbirka fetvi Šejhul-islama str.148

<sup>67</sup> Kometar Tahavije str. 148.

<sup>68</sup> Kometar Tahavije str. 148

"Onaj koji nužno postoji" (Allah) potpuniji od "onog koji moguće postoji".

Takoder znamo da je neopohodno da predstavimo dvije stvari: Imamo dvojicu ljudi od kojih je jedan učen, a drugi neznalica, pa učen biva potpuniji. Iz toga proizilazi da Gospodar, da nije Sveznajući, onda bi onaj mogućeg postojanja bio potpuniji od Njega, a to je nemoguće. Svako znanje o stvorenjima je od Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu. Nemoguće je da Stvoritelj i Onaj koji čini bića skladnim ne bude obaviješten o njima, naprotiv, On je najpreči tome. Svako savršenstvo za koje se ustanovi i potvrdi da ga posjeduju stvorenja, svakako da je prioritetno da ga posjeduje Stvoritelj, a i svaki nedostatak ili mahana od koje se stvorenja ograđuju, prioritetno je da se Stvoritelj prvi od njih ogradi.<sup>69</sup>

Sve ove dokaze možeš da dokučiš u riječima Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: "A kako i ne bi znao Onaj koji je o svemu obavješten." (El-Mulk:14)

Njegovo znanje se temelji i dokazuje ga obavještenost o događajima i stvarima prije nego li se dese. Saopštio je istinu u Svojim prethodnim knjigama o poslanstvu našeg plemenitog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, o njegovim osobinama, ahlaku<sup>70</sup> i znakovima po kojima će se prepoznati, kao što je izvijestio o mnogim karakteristikama svog ummeta. U Svojoj Knjizi (Kur'anu) nas obavještava i da će Rimljani za nekoliko godina pobijediti Perzijance – vatropoklonike, pa se dogodilo tačno onako kako nas je izvijestio. Mnogo je vijesti o skrivenim događajima u budućnosti koji se nalaze u Kur'anu i Sunetu.

<sup>69</sup> Kometar Tahavije str. 148

<sup>70</sup> islamski moral i ponašanje

## **DRUGI TEMELJ**

### **Vjerovanje da je Allah, dželle šanuhu, sve zapisao u Levhi Mahfuzu**

Citati iz Kur'ana i Sunneta upućuju na to da je Allah, dželle šanuhu, sve zapisao u Levhi Mahfuzu, pa tako u hadisu koji bilježi Muslim u svom "Sahihu" od Abdullaha Ibn Omera ibnul-Asa da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kada kaže: "Allah je zapisao sudbine stvorenja na 50 000 godina prije stvaranja nebesa i Zemlje, a Njegov arš je na vodi."<sup>71</sup> Ovaj hadis bilježi i Et-Tirmizi na slijedeći način: "Allah je odredio sudbine na 50 000 hiljada godina prije nego li je stvorio nebesa i Zemlju."<sup>72</sup> Također u Et-Tirmizijinom "Sunenu" od Ubadet ibn Samita se bilježi da je rekao Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem: "Prvo što je Allah stvorio bilo je pero, pa mu je naredio: "Piši", odgovorilo je: "Šta da pišem?" a Allah mu ponovo naredi: "Piši kader onoga što je bilo i što će biti do vječnosti."

Ebu Isa Et-Tirmizi, ocjenjujući ovaj hadis, kaže: "Ovaj hadis je garib."<sup>73</sup> Levhi Mahfuz u koji je Allah, dželle šanuhu, zapisao sudbinu stvorenja Kur'an naziva "Knjigom", "Jasnom Knjigom", "Jasnim predvodnikom", "Glavnom Knjigom" i

<sup>71</sup> Sahih Muslim 2004/4 a broj hadisa je 2653

<sup>72</sup> Tirmizijin Sunen 458/4 pod broje 1526, a za njega je rekao da je hasen-sahih

<sup>73</sup> Et-Tirmizijev "Sunen" 458/4 pod brojem 2055 hadis je sahih. Garib je u formi koju donosi Et-Tirmizi u poglavlju o kaderu, a on ga je već naveo u tefsiru i dao mu ocjenu hasen-garib. Šejh Nasruddin El-Albani ga je uvrstio u sahih hadise Et-Tirmizijinog "Sunena" 228/2

"Knjigom u retke ispisanom". Kaže Uzvišeni Allah: "A ovo je Kur'an veličanstveni na ploči pomno čuvanoj." (El-Burudž 21,22) "Zar ne znaš da je Allahu poznato sve što je na nebu i na Zemlji to je sve u Knjizi, to je uistinu Allahu lahko." (El-Hadždž 70) "Sve smo Mi to u Knjizi jasno pobrojali." (Jasin 12) "Tako mi gore i Knjige u retke napisane, na koži razvijenoj." (Et-Tur: 1) "A On je u Glavnoj Knjizi, u Nas cijenjen i pun mudrosti." (Ez-Zuhruf 4)

## **TREĆI TEMELJ**

### **Vjerovanje u Allahovu sveobuhvatnu volju i Njegovu djelotvornu i neograničenu moć**

Ovaj nas temelj obavezuje da vjerujemo u Allahovu djelotvornu volju i potpunu moć. Ono što je Allah htio, bilo je, a ono što nije htio, nije ni bilo. Nikakav pokret ni mirovanje na nebesima i na Zemlji ne dešavaju se bez Njegove volje. U Njegovoj vlasti biva samo ono što On želi. Ima mnogo potpuno jasnih citata koji se bave ovim temeljom. Kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu: "A vi ne možete ništa htjeti ako to Allah neće." (Et-Tekvir 29) "Kada bismo im meleke poslali i kad bi im mrtvi progovorili, i kad bismo pred njih očigledno sve dokaze sabrali - oni opet ne bi vjerovali, osim ako bi Allah htio." (El-En'am 111) "A da je Gospodar tvoj htio oni to ne bi učinili." (El-En'am 112) "i zaista On može, kad nešto hoće, samo za to re-kne "budi", i ono bude." (Jasin 82) "Onoga koga hoće Allah ostavlja u zabludi, a onoga koga hoće na pravi put izvodi." (El-En'am 39) Allahova djelotvorna volja i sveobuhvatna moć se sjedinjuje u onome što je bilo i što će biti, a razdvajaju se u onome što nije bilo, niti postoji. Ono što je Allah htio stvorio je

i to opstoji u Njegovoj moći, a ne svojom sposobnošću i spretnošću. Ono što Uzvišeni Allah nije htio neće biti, jer On to ne želi, a ne zbog Njegove nemoći da to uradi. Kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu: "A da je Allah htio; oni se ne bi međusobno ubijali, ali Allah radi ono što On želi." (El-Bakare 253) "A da je Allah htio, On bi vas sljedbenicima jedne vjere učinio." (El-Mai'de 48) "Da Allah hoće, On bi ih sve na pravom putu sakupio." (El-En'am 35) "Da Allah hoće, oni ne bi Njemu druge ravnim smatrali." (El-En'am 107) "Da Gospodar tvoj hoće, na Zemlji bi doista bili svi vjernici." (Junus 99) "Zar ne vidiš kako Gospodar tvoj sjenu rasprostire, a da hoće ostavio bi je da miruje." (El-Furkan 45) i mnogo je još ajeta koji upućuju na nepostojanje onoga što Allah nije htio da bude, ne zbog Njegove nemoći, jer zaista je On Svemoćni i kadar je da sve uradi.

### **ČETVRTI TEMELJ**

#### **Vjerovanje da je Allah, dželle šanuhu, Stvoritelj svega**

Mnogi citati iz Kur'ana su potvrdili da je Allah, dželle šanuhu, Stvoritelj svega. Stvorio je bića i dao im oblik. On je jedini Stvoritelj a sve drugo osim Njega je stvoreno i Njemu robuje. "Allah je Stvoritelj svega i On upravlja svim." (Ez-Zumer 62) "On sve stvara i On je Sveznajući." (Jasin 81) "Hvaljen neka je Allah koji je nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao." (El-En'am 1) "O ljudi, bojte se Allaha Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio i od njih dvoje mnogo muškaraca i žena razasijao." (En-

Nisa' 1) "i noć i dan Njegovo su djelo i Sunce i Mjesec i svi oni nebeskim svodom plove." (El-Enbija' 33) i još je mnogo citata na ovu temu.

### **ČETVRTA TEMA**

#### **Ljudska djela su stvorena i predodređena**

Ljudi i njihova djela, kao i ostala Allahova stvorenja su obuhvaćeni Njegovim savršenim znanjem. Znao je koje će od Svojih robova stvoriti, znao je šta će oni raditi i sve to zapisao u Levhi Mahfuzu. Stvorio ih je kako je On htio i na njima se ostvario Njegov kader. Oni su radili na način koji je On odredio, na pravom putu je onaj kome je Allah odredio sreću. Zalutao je onaj kome je odredio nesreću. Znao je ko su stanovnici dženneta, a ko su stanovnici džehennema i omogućio im je da rade djela njegovih stanovnika. Ajeti koje smo prethodno citirali su dovoljni da potvrde i dokažu ovo što smo ovdje konstatovali, ali i pored toga mnogo je kur'anskih ajeta koji su decidni po ovome pitanju. Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, kaže: "Allah stvara vas i ono što napravite." (Es-Saffat 96) "i sve što su uradili u listovima je." (El-Kamer 52) "i ni jedna žena ne zanese niti rodi, a da On to ne zna. i ničiji se život ne produži, niti skрати a da to nije zabilježeno u Knjizi. To je Allahu uistinu lahko." (El-Fatir 11) "Kome Allah ukaže na pravi put, biće na pravom putu." (El-E'araf 178) "Gospodar tvoj zna one koji su zalutali sa puta Njegova i On zna one koji su na pravom putu." (En-Nahl 125) A do nas su doprli i mnogi hadisi čije značenje

je mutevatir<sup>74</sup>, a koji govore da je Gospodar ljudi znao šta će oni raditi. On je to odredio i upotpunio, znao je da li će se oni uputiti ka sreći i uspjehu ili ka nesreći i propasti, a i pored svega toga kažemo da kader ne parališe ljudsku aktivnost: "Radite pa će svakom biti omogućeno ono što je stvoreno za njega."

Ovdje ćemo navesti nekoliko hadisa koji upućuju na to:

### **1. Hadisi koji upućuju na to da su ljudska djela i sudbine zapisane i određene.**

Muslim bilježi u svom "Sahihu" od Džabira da je rekao: "Došao je Suraka ibn Malik ibn Džu'shem Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, i rekao: "Allahov Poslaniče, protumači nam našu vjeru kao da smo sada stvoreni. U čemu je svrha naših djela danas? Zar nije sve već zapisano, a sudbine određene, ili će se to tek dešavati? Naprotiv, sve je to već zapisano i unaprijed određeno. Pa čemu onda, djela, ponovo je upitao? Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, reče: "Radite, svakome je olakšano, a u drugoj predaji: "Svakom čovjeku je otvoren put ka njegovom djelu."<sup>75</sup>

Et-Tirmizi bilježi u svom "Sunenu" da je Omer ibnul-Hattab rekao Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem: "Božiji Poslaniče, da li je ono što mi radimo stvoreno, započeto ili davno riješeno i okončano?" Pa mu je odgovorio Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem: "To je davno riješeno sine Hattabov, i svakom je olakšano izvršenje njegovih djela, pa ko bude među srećnima radi za vječnu sreću, a ko bude među nesrećnima radi za

<sup>74</sup> toliko ga ljudi prenosi u svakom od lanaca prenosilaca da je nemoguće da se svi slože na izmišljanju hadisa ili da se oko njega razidu.

<sup>75</sup> Muslimov "Sahih" 2040/4 pod brojem 2648.

vječnu nesreću i propast." Ovaj hadis je Et-Tirmizi ocijenio kao hasen-sahih.<sup>76</sup>

### **2. Allah, džellešanuhu, zna ko su stanovnici dženneta, a ko stanovnici vatre.**

El-Buhari bilježi od Imrana ibn Husajna da je rekao: "Jedan čovjek je upitao: "Allahov Poslaniče, da li se zna ko su stanovnici dženneta, a ko stanovnici džehennema?", a on je odgovorio: "Da." Ovaj ponovo upita: "Pa zašto onda rade?" Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, odgovori: "Svako radi ono za što je stvoren i to mu se olakšava."

Muslim u svom "Sahihu" bilježi od Alije, radijallahu anhu, da je rekao: "Bili smo na džennazi u mjestu Beki'a El-Garkad<sup>77</sup>, pa je došao Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, zatim je sjeo, a mi smo posjedali oko njega. U ruci mu je bio štapić čijim vrhom je crtao po zemlji, a potom reče: "Nema niko od vas, niti iko kome je udahnuta duša, a da mu Allah nije već zapisao i odredio njegovo mjesto u džennetu ili u džehennemu i da mu nije zapisana sreća ili nesreća." Jedan čovjek upita: "Allahov Poslaniče, zar se nećemo prepustiti onome što nam je određeno i zapisano?", a Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, mu odgovori: "Ko bude od onih srećnih (džennetlija) radiće djela koja će ga voditi ka vечноj sreći, a ko bude od onih nesrećnih (džehennemlija) radiće djela koja će ga voditi vечноj nesreći i patnji." Zatim je rekao: "Radite, svakome su njegova djela olakšana. Što se tiče srećnih njima će biti olakšan put ka djelima džennetlija, a što se tiče onih nesrećnih njima će biti olakšan put ka djelima džehennemlija." A onda je proučio sljedeće

<sup>76</sup> Tirmizijin Sunen 445/4 pod brojem 2135

<sup>77</sup> greblje stanovnika Medine

kur'anske ajete: "Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim, njemu ćemo džennet pripremiti, a onome ko tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim, njemu ćemo džehennem pripremiti." (El-Lejl 5-10)

### **3. Izvođenje Ademovog potomstva iz njegove kičme nakon stvaranja Adema, i njihova podjela na dvije grupe: stanovnici dženneta i vatre.**

Naš Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nas je obavijestio da je Allah, dželle šanuhu, nakon što je stvorio Adema, dotakao njegova leđa i iz njih izveo njegovo potomstvo koje je rasijao poput žita, pa ih razdvojio na stanovnike dženneta i stanovnike vatre. Malik, Et-Tirmizi i Ebu Davud bilježe od Muslima ibn Jesara da je rekao: "Upitan je Omer ibnul-Hattab, Allah s njim bio zadovoljan, o ovom ajetu: "i kada je Gospodar tvoj iz kičme Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe. "Zar Ja nisam Gospodar vaš?" Oni su odgovorili: "Jesi, mi svjedočimo i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: "Mi o ovome nismo ništa znali." (El-E'araf 173)

Omer odgovori: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kada je upitan o njemu da je rekao: "Zaista je Allah stvorio Adema, zatim je Svojom desnicom dotakao njegovu kičmu, pa je iz nje izveo potomstvo, a zatim je rekao: "Ove sam stvorio za džennet i oni će raditi djela koja će ih uvrstiti među njegove stanovnike." Potom je ponovo dotakao njegovu kičmu i iz nje opet izveo potomstvo, a zatim je rekao: "Ove sam stvorio za vatru i oni će raditi djela koja će ih uvrstiti među njene stanovnike. Isti čovjek upita Omera: "Kakva je onda svrha djela?" "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Zaista Allah kad stvori čovjeka za džennet za-

duži ga djelima džennetlija sve dok ne umre radeći neko djelo od djela stanovnika dženneta i njime bude uveden u džennet. A kada Allah, dželle šanuhu, stvori čovjeka za vatre zaduži ga djelima džehennemlija sve dok ne umre radeći neko djelo od djela stanovnika vatre i njime bude uveden u vatru."<sup>78</sup>

Imami Ahmed bilježi u svome "Musnedu" sa dobrim senedom od Ibn Abbasa da je rekao: "Allahov Poslanik s.a.v.s. je rekao: "i iz njegove kičme izveo je i rasijao potomstvo kao što se rasije žito, zatim im se direktno obrati riječima: "Zar Ja nisam Gospodar vaš? - oni su odgovorili: "Jesi mi svjedočimo." i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: "Mi o ovome nismo ništa znali, ili da ne reknete: "Naši preci su prije nas druge Allahu ravnim smatrali, a mi smo pokoljenje poslije njih, zar ćeš nas kazniti za ono što su lažljivci činili?" (El-E'araf 172-173)<sup>79</sup>

Imami Ahmed također bilježi u svom "Musnedu" sa dobrim senedom od Ebu Derda'a, a on od Vjerovjesnika da je rekao: "Allah je stvorio Adema, a On zna kada ga je stvorio, pa ga udario po njegovom desnom ramenu iz kojeg je izveo potomstvo sjajno, čisto poput žita, a zatim ga je udario po njegovom lijevom ramenu iz kojeg je izveo potomstvo crno kao ugalj. Onim sa njegove desne strane je rekao: "U džennet i ne marim za to, a onima sa lijeve strane je rekao: "U vatru i ne marim za to."<sup>80</sup> U drugom hadisu Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je objasnio prethodno navedeno riječima: "Zaista je

<sup>78</sup> hadis se nalazi u djelu Miškatul-mesabih 34/1 pod brojem 95. Šejh Nasruddin Albani ocjenjujući ovaj hadis kaže: "Ljudi u lancu prenosilaca su svi pouzdani i ispunjavaju uslove za prihvatanje hadisa i kod Buharije i kod Muslima iako je prekid između Muslima ibn Jasira i Omera, ali je mnogo sličnih predaja koji ga potvrđuju."

<sup>79</sup> Miškatul-mesabih 43/1

<sup>80</sup> Miškatul-mesabih 42/1

Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, stvorio stvorenja u mraku, pa je na njih prosuo Svoje svjetlosti pa ko bude njome osvijetljen na pravom je putu, a ko ostane u mraku zalutao je." Zato kažemo da je pero presušilo nakon što je zapisalo ono što je već bilo u Allahovom znanju." Hadis bilježi Et-Tirmizi od Abdullaha ibn Omera sa ocjenom hasen.<sup>81</sup>

#### 4. Allahova odredba stanovnicima dženneta i džehennema.

Et-Tirmizi bilježi u svom "Sunenu" od Abdullaha ibn Omera ibnul-Asa da je rekao: "Došao nam je Allahov P<sup>o</sup>slanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, a u ruci mu bile dvije knjige. Upitao nas je: "Znate li koje su ovo dvije knjige?" Odgovorili smo: "Ne Allahov Poslaniče, ne znamo dok nam ti ne kažeš." Za knjigu koja mu je bila u desnoj ruci je rekao: "Ovo je knjiga od Gospodara svjetova, u njoj su imena stanovnika dženneta i imena njihovih očeva i plemena, a njima su pridruženi i ostali, tako da nema niko preko toga broja, niti ispod njega. Zatim je rekao za knjigu koja mu je bila u lijevoj ruci: "Ovo je knjiga Gospodara svjetova, u njoj su imena stanovnika vatre i imena njihovih očeva i plemena, a njima su pridruženi njima slični, tako da im se niti povećava niti smanjuje broj." Ashabi su upitali: "U čemu je svrha djela, Allahov Poslaniče, ako je svaka stvar okončana? Odgovorio je: "Neka vam riječi i djela budu ispravna, a njihove namjere iskrene. Zaista će džennetlija okončati svoja djela djelom stanovnika dženneta, ma kakvo djelo uradio, a džehennemlija se okončava djelom stanovnika džehennema, ma kakvo djelo uradio. Zatim Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, pljesnu rukama i reče: "Vaš Gospodar je sve odredio i okončao; jedna skupina je džennetu, a druga je u dže-

<sup>81</sup> Tirmizijin Sunen 26/5 pod brojem 2642

hennemu." Ocjenjujući ovaj hadis Et-Tirmizi kaže: "Ovaj hadis je hasen-garib-sahih."<sup>82</sup>

#### 5. Određenje u noći Lejletul-kadr i svakodnevno određenje.

Već smo ranije objasnili da je Allah, dželle šanuhu, odredio sudbine Svojih robova na 50 000 godina prije nego što je stvorio nebesa i Zemlju. Kur'anski i Sunnetski tekstovi nas upućuju na to da postoji godišnje i svakodnevno određenje.

Što se tiče godišnjeg određenja ono se piše i određuje u noći Lejletul-kadr. U toj noći se iz Levhi-Mahfuza (Glavne Knjige) pišu odredbe za narednu godinu dana, između ostalog: život, smrt, nafaka, kiša, djela koja će ljudi raditi i tome slično. Kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu: "Mi smo počeli da je u blagoslovljenoj noći objavljujemo i Mi doista opominjemo, u kojoj se svaki mudri posao riješi, po zapovijedi Našoj, Mi smo zaista, slali poslanike." (Ed-Duhan 2-5)

Svakodnevni kader je tok sudbina, do određenih vremenskih intervala koji su prethodno određeni i precizirani. Kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu: "Njemu se mole oni koji su nebesima i na Zemlji, svakog časa on se zanima nečim." (Er-Rahman 29)

Ibn Džerir bilježi od Muniba ibn Abdullaha, a on od svoga oca da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je proučio ovaj ajet pa smo rekli: "O Allahov Poslaniče, koja je to stvar kojom se Allah zanima?" Odgovorio je: "Oprost grijeha, otklanjanje poteškoća, uzdizanje jednog naroda, a ponižavanje drugog." Zajednička je riječ komentatora Kur'ana o pret-

<sup>82</sup> Tirmizijin Sunen 450/4 pod brojem 2141, a nalazi se i u Sahih Sunen Et-Tirmizi od šejh Nasruddina 225/2,

hodnom ajetu da stvari kojom se Allah zanima jeste da oživi ili usmrti, stvara i opskrbi, jedan narod uzdigne, a drugi ponizi, izliječi bolesnog, otkloni poteškoće, odazove se dovi onoga koji Ga zamoli, da priušti onome koji traži, da oprostí grijehé, te ostala djela i radnje koja se ne mogu pobrojati.

## 6. Pisanje čovjekove sudbine i određenja dok je još zametak u utrobi majke

U hadisima se prenosi da Allah, dželle šanuhu, šalje meleka zametku u utrobi njegove majke, pa mu On upiše njegovu opskrbu, smrtni čas i sreću ili nesreću. U El-Buharijevom i Muslimovom "Sahihu" od Abdullaha ibn Mes'uda nalazimo hadis u kome se kaže: "Pričao nam je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, a on je iskreni, najiskreniji: "Zaista se svako od vas formira u utrobi svoje majke četrdeset dana, zatim provede kao ugrušak isto toliko dana, zatim mu se pošalje melek pa mu udahne dušu i narede mu se četiri stvari: da zapiše njegovu nafaku u životu, smrtni čas, njegova djela i da li će biti srećan ili nesrećan. Tako mi Allaha, nema drugog boga osim Njega, neko od vas će raditi djela stanovnika dženneta sve dok ne bude između njega i dženneta razdaljina koliko lakat, pa će ga preteći "Knjiga"<sup>83</sup> i radiće djela stanovnika vatre i ući će u nju. A neko od vas će raditi djela stanovnika džehennema sve dok ne bude između njega i vatre koliko lakat, pa će ga preteći "Knjiga" i radiće djela stanovnika dženneta i ući će u njega."<sup>84</sup>

<sup>83</sup> Levhi-Mahfuz

<sup>84</sup> Hadis bilježi El-Buhari pogledaj "Fethul-Bari" 477/11 i Muslim 2036/4 pod br. 2643 a ovo je Muslimov citat. Takode ga bilježe i Ebu Davud i Et-Tirmizi.

A U El-Buharijevom "Sahihu" bilježi se od Enesa ibn Malika, a on od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da je rekao: "Allah je zadužio meleka koji ima obavezu da prati razvoj zametka u utrobi majke, pa kaže: "O Gospodaru, kap sjemena, Gospodaru, zakvačak, Gospodaru, gruda mesa. Kada Allah bude htio da upotpuni stvaranje, melek upita: "Gospodaru, da li će biti muško ili žensko, srećan ili nesrećan?" Kolika mu je opskrba i do kada će živjeti? Sve mu se to odredi i zapiše još dok je u majčinom stomaku."<sup>85</sup>

## 7. Utjecaj kadera na aktivnost i rad

Et-Tirmizi bilježi u svom "Sunenu" od Enesa da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Kada Allah želi dobro svom robu On ga iskoristi. Kako to Allahov Poslaniče? On odgovori: "Time što ga pomogne u činjenju dobrih djela prije nego što umre." Et-Tirmizi kaže da je ovaj hadis hasen-sahih. i Muslim bilježi u svom "Sahihu" od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "Zaista čovjek dugi vremenski period radi djela džennetlija, zatim okonča sa djelom stanovnika džehennema, a drugi dugi vremenski period radi djela džehennemlija, zatim okonča sa djelom džennetlija."<sup>86</sup>

Od Schla ibn Sa'da Es-Saidija se prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "Zaista čovjek radi djela koja se ljudima čine da su djela džennetlija, a on je jedan od stanov-

<sup>85</sup> Hadis bilježi El-Buhari pogledaj "Fethul-Bari" 477/11 i Muslim 2038/4 pod brojem 2646, Buharijina verzija.

<sup>86</sup> Et-Tirmiziji "Sunen" 450/4 pod br. 2142



nika vatre, a drugi čovjek radi djela koja ljudi smatraju djelima džehennemlija, a on je jedan od džennetlija."<sup>87</sup>

Bilo bi korisno da u ovom poglavlju navedemo istinitu priču, radi pouke koja se nalazi u njoj, a odnosi se na čovjeka za koga je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao da će biti u džehennemu. U El-Buharijinom "Sahihu" nalazi se hadis kojeg prenosi Ebu Hazim, a on od Sehla ibn Sa'da da je jedan od najbogatijih i najuglednijih ljudi među muslimanima učestvovao u jednoj od bitaka sa Vjerovjesnikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, koji je tom prilikom rekao: "Ko hoće da pogleda u jednog od stanovnika vatre neka gleda u ovog." Jedan od prisutnih je pratio ovoga koji je bio najljući neprijatelj idolopoklonicima, sve dok ne pade ranjen i žureći da izvrši samoubistvo probode prsa oštricom svoje sablje koja mu izađe između ramena. Čovjek koji ga je pratio žurno se vratio Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, i reče: "Vjerujem da si ti zaista Allahov Poslanik!" "A što to?" upita Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem. Ovaj odgovori: "Rekao si ko hoće da pogleda u stanovnika vatre neka pogleda u ovoga, a on je bio najugledniji i najbogatiji od nas muslimana ali si znao da kao takav neće umrijeti, pa kada je bio ranjen požurio je da okonča sebi život izvršivši samoubistvo." Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi ve sellem, tada reče: "Čovjek radi djela stanovnika džehennema, a on je među stanovnicima dženneta, i obrnuto, radi djela stanovnika dženneta, a on je među stanovnicima džehennema. Zaista se djela vrjednuju i ocjenjuju po završetcima."<sup>88</sup>

<sup>87</sup> hadis bilježi Muslim 2042/4 br. hadisa 2651.

<sup>88</sup> Fethul-bari 499/11 pod brojem 6607

## ČETVRTO POGLAVLJE

### Granice ljudskog uma u poimanju kadera

Ebu Muzafer Es-Sem'ani nam pripovjeda od Ibn Hadžera El-Askalanija i kaže: "Pravi put saznanja u ovom području jeste distanciranje od upotrebe analogije i razuma, te zadovoljavanje kur'anskim i sunnetskim tekstovima. Pa ko odbaci ovakav odnos zalutao je i izgubio se u morima sumnji i nedoumica, nije našao lijek da izliječi vid, niti ono što će ga duševno opustiti i smiriti. Sve ovo se dešava iz tog razloga što je kader jedna od Allahovih tajni koja je poznata samo Sveznajućem Allahu, dželle šanuhu, koji je o svemu obaviješten. Prikrio ga je i zaklonio od ljudskih umova i saznanja zbog mudrosti koja je samo Njemu poznata, zato ga ne poznaje ni poslanik niti odabrani melek."<sup>89</sup>

Et-Tahavi, Allah mu se smilovao, kaže: "Kader je u biti tajna Uzvišenog Allaha o Njegovim stvorenjima koju nije otkrio niti dopustio da sazna odabrani melek niti poslanik.

Poniranje u suštinu toga vodi ka neuspjehu i razočarenju, odavanju grijehu, nasilju i nepravdi. Čuvaj se i pripazi se toga bilo da razmišljaš ili sumnjaš. Zaista je Allah znanje o kaderu sakrio od Svojih stvorenja. Zabranio im je da žude za otkrivanjem Njegovih tajni kao što je Uzvišeni rekao: "On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani." (El-Enbija 23)<sup>90</sup>

<sup>89</sup> "Fethul-Bari" 477/11, pogledaj Nevevijeve komentare Muslimove zbirke 196/16.

<sup>90</sup> Komentar Et-Tahavija str. 276.

El-Adžuri je rekao: "Muslimanima se ne preporučuje da se raspravljaju i da istražuju kader, jer je on jedna od tajni Uzvišenog i Moćnog Allaha, dželle šanuhu. Vjerovanje u određenje, bilo ono dobro ili zlo, je stroga dužnost za vjernike. Čovjek koji traga za kaderom i istražuje ga nije siguran da neće zanijekati Allahova određenja koja bivaju ostvarena među ljudima i skrenuti sa puta istine."<sup>91</sup>

Imami Ahmed, Allah mu se smilovao, kaže: "Među obavezne dužnosti spada vjerovanje u određenje, bilo ono dobro ili zlo, kao i priznavanje hadisa koji govore o kaderu i vjerovanje u njih ne pitajući kako ni zašto. Pravilan pristup kaderu je vjerovanje u njega i njegovo priznavanje. Onaj ko ne zna komentar hadisa niti ga njegov razum može apsorbovati i pojmiti, dovoljno mu je da vjeruje u njega i njemu se prepusti, uzimajući za primjer riječi najiskrenijeg od iskrenih (Muhammeda, salallahu 'alejhi ve sellem) i njegov odnos i pristup kaderu."<sup>92</sup> Ali ibn Medini je izrekao riječi slične riječima Imama Ahmeda o kaderu.

Ovo što su učenjaci konstatovali o kaderu omogućuje nam da postavimo nekoliko odrednica koje su veoma značajne.

**Prvo:** Dužnost vjerovanja u kader.

**Drugo:** Oslanjanje na Kur'an i Sunnet i prihvatanje tih granica u upoznavanju sa kaderom, a napuštanje upotrebe racija i njegovih teorija kao i analogije i oslanjanje na njih, jer ljudski razum ne može sam da postavi smjernice koje će ga držati da

<sup>91</sup> "Eš-Šeria" od Adžurija str. 149.

<sup>92</sup> Komentar temelja vjerovanja Ehli-sunneta str. 157.

ne skrene sa pravog puta i ne zaluta u ovom području. Oni koji su zagazili duboko u njega, oslanjajući se na svoj razum izgubili su se i propali, pa su neki od njih porekli kader, a neki su smatrali da vjerovanje u kader obavezuje govor o predodređenosti i nepromjenljivosti sudbine. Drugi su kaderom opravdavali svoje kršenje šeriatskih propisa. Svako od ovih odstupanja su povod problemima u stvarnosti ljudskog života i njihovih zajednica zato što akaidsko odstupanje prouzrokuje moralni pad u stvarnosti i životnim tokovima.

**Treće:** Napuštanje detaljnog istraživanja kadera jer je nemoguće i nepojmljivo za ljudski razum da akumulira neke njegove pojedinosti ma koliki bio njegov koeficijent inteligencije, dok neke druge može shvatiti i razumjeti uz velike poteškoće. Možda će neko reći: "Zar se na ovaj način ne sputava čovječiji um?" Odgovor je da to nije sputavanje ljudske misli, nego je to olakšanje i zaštita ovom mozgu od korištenja njegovih kapaciteta u oblastima koje su za njega nedokučive, i koje nisu područja u kojima može da se istakne i ostvari velike uspjehe. Islam je dao smjernice čovjeku kako da vjeruje u kader. Vjerovanje u kader počiva na tome da je Allah znao sve što će biti, sve zapisao, to htio i stvorio ga tako da ljudski razum može ove činjenice vrlo lahko i bez ikakvih poteškoća prihvatiti. Pitanje istraživanja tajanstvenosti kadera i poniranje u njegove dubine sputava i rasipa snagu uma, a također i pokušaj da se shvati suština Allahovog znanja, pisanja, volje i stvaranja te traganje za suštinom Allahovih sifata (svojstava), kako ona funkcionišu i kako se mogu razumom dokučiti? Sva ova pitanja koja smo naveli spadaju u gajb,<sup>93</sup> i obavezni smo ih vjerovati. Svaki poku-

<sup>93</sup> metafizičko, nevidljivo, skriveno.

šaj da se dopre do njihove spoznaje pada u vodu jer Allah ovu vrstu znanja nije otkrio ljudima i to je gajb u koji se mora vjerovati. Nije dozvoljeno pitati o suštini kadera, a onaj koji traga za tim odgovorom je kao onaj koji pokušava odgonetnuti suštinu toga kako se Allah nadvisio nad svojim Aršom,<sup>94</sup> njemu treba reći: "Ovi opisi na kojima počiva kader jasnog su značenja, ali na pitanje "kako" nema odgovora već je dužnost u njih vjerovati, a pitati kako, je novotarija.

To pitanje je zamorilo stručnjake i istraživače kadera i učinilo je tu temu jednu od najtežih tema. Ono je razlog nedoumice u koju su pali mnogi istraživači. Mnogi učenjaci su pisali upozoravajući na ovo opasno polje i nisu dozvoljavali ulazak u rasprave o kaderu, a prethodno smo citirali izjavu Imama Ahmeda ibn Hanbela, Allah mu se smilovao, u kojoj kaže: "Među obavezne dužnosti spada vjerovanje u Allahovo određenje, bilo dobro ili loše i priznavanje i potvrda svih hadisa koji govore o tome, te vjerovanje u njih. Ne smije se reći ni kako, ni zašto."<sup>95</sup>

Istraživači su se upuštali u problematiku kadera i Allahovog stvaranja ljudskih dijela koja su u praksi sprovodili ljudi, pa su tražili odgovore na to kako Allah zna šta će ljudi raditi i kako zadužuje svoje robove djelima kada zna šta će oni uraditi i zna za njihov put ka džennetu ili vatri. Učinili su ajete proturijječnim, zalutali su i ostali zbunjeni i nisu stigli do obale spasa. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je upozorio svoj ummet da ne ide tim putem kako ne bi ostao izgubljen u pustinji. Tako u Et-Tirmizijevom "Sunenu" sa ispravnim senedom se bilježi od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je rekao: "Došao nam je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, a mi rasprav-

<sup>94</sup> prijestoljem

<sup>95</sup> komentar temelja vjerovanja Ehli-sunneta od El-Lalikai'a str. 157/1.

ljamo i diskutujemo o kaderu, pa se naljutio toliko da mu se lice jako zacrvenilo, a obrazi mu bijahu poput oljuštenog šipka pa reče: "Zar vam je ovo naređeno i zar sam vam zbog toga poslan?" Zaista su oni prije vas propali kad su se počeli prepirati o ovoj stvari. Naređujem vam da se više ne raspravljate o njoj."<sup>96</sup>

### **DOMET RACIONALNE SPOZNAJE MOTIVA, NAREDBI, DJELA, ŠTA JE U NJIMA DOBRO, A ŠTA LOŠE**

Većina učenjaka, bilo prethodnika ili savremenika kažu da Allahova naređenja i Njegova stvorenja imaju svoje razloge i mudrosti tako da On naređuje i stvara samo radi mudrosti.

Neke od ovih mudrosti vraćaju se ljudima, a neke Uzvišenom Allahu, dželle šanuhu. Ljudima se vraća ono u čemu je dobro za njih odmah ili naknadno, a ono što se vraća Allahu, dželle šanuhu, je Njegovo zadovoljstvo da bude obožavan, da mu se pokorava, čini tevba (pokajanje), da se nada Njegovu oprostu, da Ga se boji, da se oslanja samo na Njega, da se bori na Njegovom putu. Kaže Uzvišeni: "Džinove i ljude Sam stvorio samo zato da Mi ibadet čine." (Ez-Zarijat 56) "Zar čovjek misli da će sam sebi prepušten biti, da neće odgovarati." (El-Kijame 36) "A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali." (El-Enbija' 107) "Zar ste mislili da Smo vas uzalud stvorili i da nam se nećete povratiti." (El-Mu'minun 115)

<sup>96</sup> "Sahih Sunen Et-Tirmizi" 223/2.

Citati koji upućuju na Allahove mudrosti u Njegovom stvaranju i naredbama su mnogobrojni, teško ih je sve navesti, a ljudski umovi mogu da dokuče našto od tih mudrosti.

Većina učenjaka stoji na stanovištu da razum može spoznati i razlikovati dobro od lošeg. Razum može da spozna da su nasilje, laž, krađa i ubistvo loša djela, a pravednost, iskrenost, izmirenje i spašavanje davljenika, dobra, odnosno pozitivna djela. Postoje tri vrste mudrosti koje proizilaze iz šeriatu:

**Prva:** da djelo obuhvata korist i štetu makar šeriat i ne došao s tim pojašnjenjem. Zna se da je pravda u interesu čitavog čovječanstva, a nered i laži na njegovu štetu. Stoga ova vrsta obuhvata dobro i loše s tim da se razumom i šeriatom raspoznaje i dobro i loše. Međutim, apsurdno je da će čovjek biti kažnjen za loša djela ove vrste koje šeriat nije sankcionisao. Onaj koji tvrdi da Allah, dželle šanuhu, može kažnjavati ljude na osnovu njihovih loših djela kao što je npr. kufr i širk,<sup>97</sup> a da im prethodno ne pošalje poslanika, taj je očito pogriješio.

**Druga:** Ono što Zakonodavac naredi postaje dobro, a što zabrani postaje loše, tako da djelo dobija svojstvo pozitivnog ili negativnog šeriatskim propisom.

**Treća:** Da Zakonodavac naredi nešto sa ciljem ispita ili iskušenja, kao što je bio slučaj sa Ibrahimom, alejhisselam, kada mu je Allah, dželle šanuhu, naredio da zakolje sina Ismaila. Ovdje Zakonodavcu nije cilj klanje sina već iskušenje i ispit.

Mu'tezile priznaju prvu vrstu bez druge i treće. Eš'arije su otišle još dalje tvrdeći da su sva naređenja i zabrane koje su utemeljene na šeriatu vrste ispita, a da djela nemaju osobine

<sup>97</sup> pripisivanje Allahu sudruga u vlasti i obožavanje drugih božanstava pored Allaha.

dobrog ili lošeg ni prije dolaska šeriatu, niti njegovim utemeljenjem. Većina mudrih učenjaka su potvrdili i priznali sve tri vrste.<sup>98</sup> Većina pripadnika ehli-sunneta stoji na stanovištu da Allahovim djelima prethode razlozi i da je razumu data mogućnost da spozna i razlikuje dobra od loših djela.

Pred ljudskim umovima se otvaraju vrata istraživanja divnih Allahovih mudrosti zbog kojih je stvorio bića i zbog njih postavio zakone koje je propisao. To su velika vrata iz kojih ljudi mogu crpiti ogromno znanje koje učvršćuje vjerovanje, povećava ubijedenost i sigurnost u vjerovanju i upoznaje ljude sa originalnom stvaralačkom sposobnošću Uzvišenog Stvoritelja Allaha, dželle šanuhu, "Koji sve savršeno stvara." (Es-Sedžde 7)

Allah, dželle šanuhu, nam je obećao da će Svojim robovima pokazati i pružiti jasne i očite dokaze koje iznose na vidjelo i potvrđuju ono sa čime je došao Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, i što je objavljeno u Knjizi (Kur'anu). "*Mi ćemo im pružati dokaze Naše u prostranstvima svemirskim i u njima samima dok im ne bude sasvim jasno da je Kur'an istina.*" (Fus-silet 53)

Također su objavljeni ajeti koji u imperativnom načinu pozivaju na proučavanje, ispitivanje i posmatranje Allahovih objavljenih ajeta i Njegove originalne stvaralačke znakove: "*Kako oni ne razmisle o Kur'anu.*" (Muhammed: 24) Reci: "*Posmatrajte ono što je na nebesima i na Zemlji.*" (Junus 101) "*Pa zašto oni ne pogledaju kamile kuro su stvorene.*" (El-Gašijeh 17) "*Neka čovjek pogleda u hranu svoju. Mi obilnu kišu proljevamo, zatim zemlju pukotinama... rasjecamo.*" (Abese 24)

<sup>98</sup> Vрати се збирци fetvi Šejhul-Islama u analizi Allahovih djela i problemu racionalnog razgraničenja i ocjenjivanja dobra i zla. 122/8, 308, 428

## PETO POGLAVLJE

### Pravci u poimanju kadera

Muslimani su se po pitanju kadera razili u nekoliko pravaca koje ćemo objasniti u slijedećim tematskim cjelinama.

#### **Prva tema:**

#### **Pravac onih koji poriču postojanje kadera (određenja) indeterministi.**

Zalutali su oni koji su zaniijekali kader i koji tvrde da Allahu, dželle šanuhu, Uzvišen je od onoga što Mu pripisuju, nisu poznate stvari prije nego se dogode i da On nema prethodnog znanja o njima i kažu, da Allahovo znanje obuhvata, sve što postoji, ali nakon njegovog stvaranja. Oni su tvrdili iznoseći neistinu i laž, da Allah, dželle šanuhu, donoseći naredbe ili zabrane ljudima ne zna ko će mu se od njih pokoravati, a ko će se protiviti i odbijati pokornost, niti zna ko će ući u džennet a ko u džehennem od njih, tako da tek nakon što mu se rob pokori, ili odbije pokornost, sazna ko su srećni, a ko nesrećni.

Oni odbijaju da povjeruju u Allahovo praiskonsko znanje, a također poriču da je Allah, dželle šanuhu, zapisao sudbine stvorenja prije stvaranja nebesa i Zemlje kao što je potvrđeno Kur'anom i Sunnetom. Ovakve izjave i mišljenja su se pojavila krajem perioda u kojem su živjeli i djelovali ashabi. Prvi koji je zastupao ova mišljenja i vjerovanja bio je Ma'bed El-Džuheni, zatim su ovaj izopačeni pravac slijedili prvaci Mu'tezila i njihove vođe među kojima je bio Vasil ibn Ata El-Gazzal i Amr

ibn Ubejd. Od njih se po ovom pitanju prenose ove gnusne i sramotne izjave koje su laž na Allaha i Njegova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da Allah, dželle šanuhu, nije poznao stvari niti ih zapisao prije njihovog stvaranja."<sup>99</sup>

Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je strahovao za svoj ummet da ne padne u ovu zabludu i da ne ode na stranputicu kao ova sekta. Tako se u sahih hadisu kojeg bilježi Ibn Ebi Mihdžen kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "Bojim se za svoj ummet, koji će doći poslije mene, tri stvari; nasilja vladara, vjerovanja u zvijezde i poricanja kadera."<sup>100</sup>

Ebu Ja'la bilježi u svom "Musnedu", Hatib u "Tarihu" i Ibnu Adijj u "El-Kamilu" sa dobrim senedom od Enesa, Allah s njim bio zadovoljan, da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Bojim se za svoje sljedbenike koji će doći poslije mene dvaju osobina; poricanja kadera (određenja) i vjerovanja u zvijezde."<sup>101</sup>

Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je svoj ummet upozoravao na ovaj vid zablude, pa tako u hadisu kojeg bilježi Et-Taberani u svom "Mu'džemul-evsatu" i Hakim u svom "El-Mustedreku" od Ebu Hurejre, a on od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da je rekao: "Govor o kaderu je ostao najlošijim ljudima mog ummeta."<sup>102</sup>

Također Et-Taberani bilježi u "El-Mu'džemul-kabiru" od Ebu Uname da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Zaista će sljedbenici ovog ummeta biti

<sup>99</sup> "Vjerovanje od Es-Safarinija 300/1 i Zbirka fetvi Šejhul-Islama 59/8.

<sup>100</sup> "Sahihu džami'us-sagir" 120/1 br. hadisa je 212.

<sup>101</sup> "Sahihu džami'us-sagir" 120/1 br. hadisa je 120.

<sup>102</sup> "Sahihu džami'us-sagir" 123/1 br. hadisa je 224.

bliski jedni drugima sve dotle dok ne počnu raspravljati o djeci i o kaderu."<sup>103</sup> Ovu grupu je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nazvao međžusijama (dualistima) jer međžusije vjeruju u postojanje dva stvoritelja - boga; boga svjetla i boga tame, a također i ova grupa indeterminista govore o postojanju dva stvoritelja i ne samo to, već tvrde da je svaki od njih dvojice stvoritelj mimo Allaha, dželle šanuhu.

Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je naredio da se ova grupa izbjegava, ne smiju se obilaziti i u bolesti posjećivati, kako stoji u hadisu kojeg prenosi Ahmed u "Musnedu" sa dobrim senedom od Ibn Omera, a on od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da je rekao: "Svaki ummet ima međžusije (dualiste), a međžusije mog ummeta su oni koji kažu da nema kadera odnosno ne postoji određenje, ako se razbole ne posjećujte ih, a kada umru ne prisustvujte njihovim džennazama."<sup>104</sup> U sljedećem hadisu kojeg bilježi Ahmed i Ebu Davud također od Ibn Omera da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Kaderije koje poriču određenje (indeterministi) su međžusije ovog ummeta, ako se razbole ne obilazite ih, a kada umru ne prisustvujte njihovim džennazama."<sup>105</sup>

Protiv sljedbenika ovih zabluda su ustali ashabi suprostavivši se na sve načine: porekli su zlo i zabludu sa kojom su ovi došli, zabranili su ljudima da se sastaju sa njima i da im se pridružuju na sijelima i na sastancima, a također su iznijeli na vidjelo jasne dokaze odnosno citate iz Kur'ana i Sunneta koji

<sup>103</sup> "Sahihu džami'us-sagir" 72/3 br. hadisa je 3060.

<sup>104</sup> "Sahihu džami'us-sagir" 37/5 br. hadisa je 5039.

<sup>105</sup> "Miškatul-mesabih" 38/1 br. hadisa je 107, a šejh Nasruddin ga je obradio u svom komentaru "El-Miškata" i ocijenio je da je hadis dobrog seneda (lanca prenosilaca).

potvrđuju i objelodanjuju istinu o kaderu da bi im ukazali na njihove greške i zablude.

U Et-Tirmizijevom "Sunenu" se bilježi od Nafi'a da je Ibn Omeru došao jedan čovjek i rekao: "Jedna osoba ti šalje selam, a on mu odgovori: "Doprlo je do mene da je taj uveo novotariju, pa ako je to uradio ne šalji mu selam od mene jer sam čuo Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da kaže: "U ovom ummetu, ili je rekao u mom ummetu će biti poniženih ili kažnjenih, ili onih koji iznose potvoru, a oni će biti od kade-rija." Et-Tirmizi je za ovaj hadis rekao da je hasen-sahih-garib.

On bilježi i slijedeći hadis od Ibn Omera: "Biće u mom ummetu i poniženja i kazne i to među onima koji poriču ka-der." <sup>106</sup>

U njegovom "Sunenu" također se bilježi od Abdul-Vahida ibn Selima da je rekao: "Došao sam u Mekku i sreo Ata'a ibn ebi Rebaha, te mu rekoh: "O Ebu Muhammede, zaista stanovnici Basre govore da nema određenja pa mi on odgovori: "Sine, zar ne učiš Kur'an?" Rekao sam: "Da učim ga." Ponovo mi se obrati riječima: "Uči poglavlje Ez-Zuhruf." Pa sam proučio: "Ha mim. Tako mi Knjige jasne, Mi je objavljujemo kao Kur'an na arapskom jeziku da biste razumjeli, a on je u Glavnoj Knjizi u Nas, cijenjen i pun mudrosti." (Ez-Zuhruf 1) Zatim me je upitao: "Da li znaš koja je Glavna Knjiga?" Odgovorio sam: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju." Rekao mi je da je to Knjiga koju je Allah napisao prije nego je stvorio nebesa i Zemlju, u njoj je zapisano da je Faraon <sup>107</sup> jedan od stanovnika vatre, a također je zapisano: "Neka propadne Ebu Leheb i propao je." (El-Mesed 1)

<sup>106</sup> Et-Tirmizijev "Sunen" 456/4 br. 2152, 2153.

<sup>107</sup> misli se na Faraona u doba Musa, alejhisselam.

Nastavlja Ata' i kaže: "Sreo sam El-Velida ibn Ubadeta ibn Samita, ashaba Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, pa sam ga upitao šta mu je oporučio njegov otac prije smrti pa mi reče: "Pozvao me otac i rekao mi: "Sinè moj, boj se Allaha, znaj da Ga se nećeš iskreno bojati sve dok ne budeš vjerovao u Njega i u kader (određenje) svega što se dešava bilo to dobro ili loše. Pa ako umreš vjerujući u nešto drugo bićeš uveden u vatra. Zaista sam čuo Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da kaže: "Prvo što je Allah stvorio bilo je pero, zatim mu je naredio: "Piši!" "Šta da pišem?"- upita, Allah mu reče: "Piši što je bilo i šta će biti do vječnosti." Et-Tirmizi je ocijenio ovaj hadis ocjenom garib u ovom obliku. <sup>108</sup> Imami su definisali i svrstali ovu skupinu koja ne priznaje Allahovo sveznanje među kafire, a od tih imama su Imami Malik, Imami Šafii, Imami Ahmed. Ova skupina koja negira praiskonsko Allahovo znanje je izumrla i nestala. Kaže Es-Sefarini: "Učenjaci su rekli: "Oni koji ovo poriču su izumrli, a Imami Malik, Imami Šafija i Imami Ahmed i drugi su potvrdili njihovo nevjerovanje. <sup>109</sup>

El-Kurtubi je izjavio da se ovaj pravac ugasio i nestao pa zato ne poznajemo nekoga iz kasnijih generacija da mu je pripadao. Hafiz Ibnu Hadžer El-Askalani je rekao da današnje kaderije priznaju da Allah, dželle šanuhu, zna djela ljudi prije nego se dogode, međutim, podvojili su se od selefa <sup>110</sup>, u svojim tvrdnjama da djela ljudi nisu određena i da su događanja po njihovom izboru. Iako je i ovaj pravac pogrešan umjereniji je

<sup>108</sup> Tirmizijin Sunen 457/4 br.2155, pogledaj Sahih Sunen Et-Tirmizi od

šejha Nasruddina 228/2

<sup>109</sup> zbirka fetvi Šejhul-Islama 288/8

<sup>110</sup> dobri predhodnici (ashabi i tabiini)

od prvog pravca. Kasnije njihovi sljedbenici su porekli postojanje veze između Allahovog htjenja i ljudskih djela bježeći od povezivanja Allaha koji je oduvijek, sa ljudskim djelima koja su novonastala.<sup>111</sup> Nevevi je izjavio: "Teolozi su u svojim studijama izjavili da prvobitne kaderije koji su iznosili neistine više ne postoje i niko od onih koji se danas okreće prema kibli ne stoji više na tom stanovištu. Oni u kasnijem periodu počinju da vjeruju u postojanje kadera, ali izjavljuju da je dobro od Allaha, a zlo od nekog drugog, neka je Uzvišeni Allah čist od onog što oni govore."<sup>112</sup> Kaderije priznaju da je Allah stvorio čovjeka sa slobodnom voljom u smislu da ima mogućnost da želi ovu ili onu neodređenu stvar, a kad je u pitanju ova ili ona određena stvar, poriču da se to dešava Allahovom voljom i stvaranjem."<sup>113</sup>

"Oni su zaista pravi dualisti, a možemo reći i gori od njih jer su dualisti ubijedeni u postojanje dva boga koji upravljaju čitavim univerzumom, a kaderije vjeruju u postojanje dva stvoritelja (boga) za svakog pojedinca i za svako djelo ponaosob. Osim toga učinili su sva stvorenja stvoriteljima i da nema proturječnosti u njihovim stavovima bili bi gori od međžusija. Ono što proizilazi iz njihovih riječi jeste da djela ljudi ne ulaze u okvir Allahovg, dželle šanuhu, stvaranja i vlasti.

U Njegovoj vlasti može da bude ono što On ne želi i da želi ono što neće biti. Oni su neovisni naspram Allaha, dželle šanuhu, ne mole od Njega pomoć i podršku da ustraju u pokornosti, a napuste loša djela i nepokornost. Ne utječu se Allahu

od zla njihovih duša ni loših djela, niti traže da ih On uputi pravim putem.<sup>114</sup>

Kaderije su svojim tvrdnjama i pretpostavkama željeli dokazati da je Allah čist od svakog zla i nedostatka. Tvrdili su da je Allah htio da kafir bude vjernik, ali je kafir taj koji je htio, odnosno izabrao nevjerovanje. Time oni žele dokazati da bi bilo nepravедno da Allah učini čovjeka kafirom pa da ga zatim kazni. Ali su oni, kako kaže komentator Tahavije, bježeći i tražeći utočište od žege i vrućine pribjegli vatri, što znači da su pobjegli od nečega, a upali u nešto što je još gore od toga, a to podrazumjeva da je volja nevjernika nadvladala volju Uzvišenog Allaha. Allah je po njihovim tvrdnjama htio da taj čovjek bude vjernik, ali on je izabrao nevjerovanje, pa se ostvarila volja kafira bez ikakvog uticaja i volje Uzvišenog Allaha. Ovo je neispravno, pokvareno vjerovanje, riječi bez ikakvog dokaza, naprotiv, ono je potpuno suprotno pouzdanim dokazima.<sup>115</sup>

Allahova volja da učini nevjernika nevjernikom nije nepravda kako tvrde nepravедne kaderije jer on ima duboke razloge i bezbroj mudrosti u Njegovim robovima koje ne zna niko osim Njega, Slavljenog i Uzvišenog. U Muslimovom "Sahihu" od Ebul-Esveda Ed-Dielija se bilježi da je rekao: "Pričao mi je Imran ibnul-Husajn: "Primjetio si šta ljudi rade i oko čega se raspravljaju. Šta misliš da li im je to unaprijed nametnuto određenjem, ili će se sud o tome donijeti na osnovu onoga sa čime je došao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem?" A ja sam odgovorio: "Njihova sudbina je određena i zaključena." Zatim je ponovo rekao: "Zar to nije nepravda?" Jako sam se naljutio i rekao: "Sve stvoreno je Allah, dželle šanuhu, stvorio i nalazi se

<sup>111</sup> "Vjerovanje" Sefarinija 301/1.

<sup>112</sup> Nevevijeve komentar Muslimove zbirke 154/15.

<sup>113</sup> Zbirka fetvi Šejhul-Islama 206/8.

<sup>114</sup> Mearidžul-kubul 253/2

<sup>115</sup> Komentar Tahavije str. 277



u Njegovoj vlasti i za to se On ne pita, a ljudi će biti pitani za svoja djela." On mi zatim reče: "Allah ti se smilovao, nisam ovim mojim pitanjem htio ništa osim da procijenim sposobnost tvog uma." Dva čovjeka iz Muzejne došla su Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, pa je jedan od njih upitao: "Allahov Poslaniče, jesi li vidio šta ljudi rade i do čega nastoje da dođu, da li im je to unaprijed nametnuto određenjem, ili će se sud o tome donijeti na osnovu onoga sa čim im je došao Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem? A on je odgovorio: "Ne već im je sudbina određena i zaključena, a potvrda tome je u Allahovoj Knjizi: *"i duše i Onoga koji je je stvorio pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini."* (Eš-Šems 7)<sup>116</sup>

A u "Sunenu" Ebu Davuda od Ibn Dejemija se bilježi da je rekao: "Otišao sam kod Ubej ibn Ka'ba i rekao mu: "Sumnje su se uvukle u moje srce po pitanju kadera, pa mi nešto kaži, ne bi li mi to koristilo i odagnalo sumnje iz mog srca. Rekao mi je: "Da Allah kazni sve stanovnike Njegovih nebesa i stanovnike Njegove Zemlje, On i pored toga ne bi im učinio nasilje, a da im se smiluje to bi im bilo bolje od njihovih dobrih djela, a da udijeliš na Allahovom putu zlata koliko je brdo Uhud On to neće primiti od tebe ako ne budeš vjerovao u kader. Znaj sve što te zadesi nije te moglo zaobići, a isto tako sve što te zaobišlo nije te moglo zadesiti, zato ako umreš, a ubijeden si u suprotno sigurno ćeš ući u vatru. Zatim sam otišao Abdullahu ibn Mes'udu koji mi je isto ponovio. Zatim sam otišao Huzejfi ibn-il-Jemanu i on mi isto reče, i na kraju sam otišao Zejd ibn Sabit koji je također potvrdio riječi svojih prethodnika."

Kaderije su ovim svojim pravcem dali prostora zalutalim da pobiju njihove tvrdnje. Omer ibnul-Hejsem kaže: "Ukrcali

smo se na lađu pa nam se pridružiše jedan kaderija i medžusija. Kaderija reče medžusiji: "Primi Islam". Medžusija mu odgovori: "Kada Allah bude to htio". Kaderija ponovo reče: "Allah zaista želi da ti primiš Islam, ali šejtan ne želi." Medžusija uzvratila riječima: "Allah je htio, a i šejtan je htio, pa je bilo onako kako je htio šejtan. Ovaj šejtan je jak." A u drugoj predaji stoji: "Ja sam sa onim ko je jači."<sup>117</sup>

## ODGOVORI EHLI SUNNETA KADERIJAMA

Pustinjak vodi dijalog sa Amrom ibn Ubejdom i pobjeđuje ga u diskusiji. Mu'tezilijska logika nije mogla da se nosi u diskusijama sa najobičnijim sljedbenicima ehli sunneta, a pogotovo sa njihovim učenjacima i ljudima od autoriteta. Učenjaci navode da je pustinjak (beduin) došao kod Amr ibn Ubejda i rekao mu: "Deva mi je ukradena pa moli Allaha, dželle šanuhu, da mi je vrati." Amr ibn Ubejd reče: "O Allahu, deva ovog siromaha je ukradena, Ti nisi želio da ona bude ukradena, Allahu! Ti je njemu povрати ! Pustinjak tada reče: "Sad je tek moja deva izgubljena i izgubio sam svaku nadu da ću je povratiti." Amr upita: "A kako to?" Pustinjak mu odgovori: "Kada je Allah htio da ona ne bude ukradena pa je i pored toga ukradena, ja se bojim da On zaželi da mi je vrati, pa ne bude vraćena." Poslije ovih izgovorenih riječi pustinjak ustade i napusti Amr ibn Ubejda.<sup>118</sup>

<sup>117</sup> Komentar Tahawije: 278.

<sup>118</sup> Komentar "Temelja vjerovanja Ehli Sunneta", str.740.

<sup>116</sup> Sahih Muslim 2041/4 br. 2650

## **Odgovor Ebu 'Isama El-Kastalanija jednom kaderiji**

Jedan čovjek reče Ebu 'Isamu El-Kastalaniju: "Šta misliš ako budem udaljen od pravog puta i upute, a bude mi data za-bluda i krivi put, zatim budem kažnjen, da li će to biti prave-dno?" Ebu 'Isam mu odgovori: "Ako je uputa nešto što pripada Allahu, dželle šanuhu, Njegovo je pravo da je daje kome On hoće, a da je uskrati kome hoće."<sup>119</sup>

## **Dijalog između Abdul-Džebbara El-Hamdanija i Ebu Ishaka El-Esferajinija**

Abdul-Džebbar El-Hamdani, jedan od mu'tezilijskih pr-vaka i vođa je ušao kod Es-Sahiba ibn Ubbada i tu naišao na Ebu Ishaka El-Esferajinija, jednog od vođa ehli sunneta. Pošto ga je ugledao reče: "Slavljen je Onaj koji je čist od svakog zla." Ebu Ishak odmah uzvratu riječima: "Neka je slavljen Onaj u čijem se carstvu ne dešava ništa osim onoga što On hoće." Ka-dija (Abdul-Džebbar) reče: "Zar naš Gospodar dozvoljava da Mu se suprotstavlja i otkazuje poslušnost?" Imam Ebu Ishak odgovori: "A zar se nepokornost Gospodaru dešava silom?" Kadija ponovo pita: "Šta ako mi bude uskraćena uputa i budem osuđen na propast, da li mi je učinio dobro ili zlo?" Imam mu odgovori: "Ako ti zabrani i uskrati ono što tebi pripada učinio ti je zlo, a ako ti zabrani ono što Njemu pripada, onda On Svojom milošću obasipa onoga koga On hoće." Nakon ovih riječi ka-dija ostade zbunjen i bez riječi. U historiji od Et-Taberija se

<sup>119</sup> Kom. Tahawije str. 278.

navodi da je Gajlan rekao Mejmunu ibnu Mihranu u prisustvu Hišama ibn Abdul-Melika koji ga je doveo da raspravlja sa njim: "Zar je Allah htio da se prema Njemu griješi? Mejmun mu odgovori: "A zar je to protiv Njegove volje?!"<sup>120</sup>

## **Dijalog između Omer ibn Abdil-Aziza i Gajlana Ed-Dimeškija**

Omer ibn Abdil-Aziz je vodio raspravu sa jednim od vođa mu'tezilija, Gajlanom Ed-Dimeškijem pa mu je rekao: "Obavi-ješten sam da ti govoriš o kaderu." Gajlan reče: "Lažu na mene vladaru pravovjernih." Omer odgovori: "Prouči mi poglavlje Jasin! Ovaj mu prouči: "Jasin, tako mi Kur'ana mudrog, ti si ustinu poslanik na pravom putu, po objavi Silnog i Samilosnog, da opominješ narod čiji preci nisu bili opominjani, pa je ravno-dušan. O većini njih se već obistinila Riječ zato oni neće vjero-vati. Mi smo ih učinili da budu kao oni na čije smo vratove sindžire stavili sve do podbradka-zato su oni glava uzdignutih i kao oni ispred kojih i iza kojih smo pregradu metnuli i na oči im koprenu stavili - zato oni ne vide." (Jasin: 1-9)

Gajlan tada reče: "Tako mi Allaha, kao da je nikad do da-nas nisam proučio, o vladaru pravovjernih. Svjedočim da se kajem za riječi koje sam izustio o kaderu." Omer mu reče: "Go-spodaru, ako bude iskren, Ti mu primi pokajanje, a ako bude lažljivac, Ti ga učini primjerom i poukom za vjernike."<sup>121</sup>

<sup>120</sup> Pogledaj ova dva događaja u obrazloženju Komentara Tahavije str.278 i pogledaj Fethul-bari 451/13

<sup>121</sup> Komentar knjige "Tumačenje temeljnih istina vjerovanja ehli sunneta". Navodi se da ovu predaju prenosi El-Adžuri u Eš-Šeri'atu" str. 229 i Ibnu Betta u "El-Ibane" (326-2-327).

Muaz ibn Muaz je izjavio: "Pričao mi je jedan moj prijatelj da je Tejmi prošao pored kuće Ibn Avna i ispričao mu ovaj slučaj sa Gajlanom nakon čega Ibn Avn reče: "Ja sam ga vidio razapetog u Damasku."<sup>122</sup>

Ebu Dža'fer El-Hatmi je rekao: "Bio sam prisutan kada je Omer ibn Abdul-Aziz pozvao Gajlana radi njegovih riječi o kaderu. Omer mu reče: "Teško tebi Gajlane, šta sam to čuo o tebi?" "Lažu na mene, o vladaru pravovjernih i pripisuje se meni ono što nisam uradio i rekao." Omer ga upita: "Šta kažeš o Allahovom znanju?" "Njegovo znanje se ostvaruje," odgovori. "Ti si potučen u raspravi, idi govori što hoćeš." "Gajlane, ako potvrđuješ i slažeš se da znanje postoji, izgubio si raspravu, a ako ga poričeš postao si nevjenik i zato je bolje za tebe da ga priznaš pa da budeš pobjeđen, nego da ga porekneš i time postaneš nevjenik." Zatim Omer reče: "Hoćeš li proučiti poglavlje Jasina?" "Hoću, odgovori. "Uči!", reče mu Omer: "Jasin, tako mi Kur'ana mudrog, sve do Allahovih riječi: "o većini njih se već obistinila Riječ - zato oni neće vjerovati." Omer mu tada reče: "Stani, šta misliš?" "Kao da nikad nisam proučio ovaj ajet, vladaru pravovjernih, odgovori Gajlan." "Nastavi dalje, reče Omer. "Mi smo učinili da budu kao oni na čije smo vratove sindžire stavili sve do podbradaka - zato su oni glava uzdignutih i kao oispred kojih i iza kojih smo pregradu metnuli." (Jasin: 8-9)

122 U komentaru djela "Temelji vjerovanja ehli sunneta" se kaže: ovu predaju prenosi Abdullah ibn Ahmed bez posrednika između Muaza i ibn Avna u "Sunenu" str.128 i ibn Betta gdje se kaže da je riječi "vidio sam ga" izgovorio ibn Avf. "El-Ibane" 327/2. Prenosi ga Ahmed, a prenosioci su pouzdani, "Medžmeuz-zevid" 207/7.

Omer mu reče: "Uči!" "i na oči smo im koprenu stavili - zato oni ne vide i njima je svejedno opominjao ih ti ili ne opominjao, oni neće vjerovati." (Jasin: 9-10) "Šta sad imaš da kažeš?" "Kao da nikada nisam proučio ove ajete, i ja se obavezujem pred Allahom da više nikada neću govoriti ono što sam ranije govorio o kaderu. "Idi", reče mu. A kada se ovaj okrenuo, Omer reče: "Allahu, ako bude lažljivac Ti ga kazni žestokom kaznom."

Dža'fer pripovijeda da Gajlan zaista više nije govorio o kaderu za vrijeme vladavine halife Omera. Međutim na vlast je došao Jezid ibnu Abdil-Melik, koji nije obraćao pažnju niti ga je ova stvar interesovala, pa je Gajlan ponovo progovorio o kaderu. Kad je za halifu postavljen Hišam poslao je po Gajlana i upitao ga: "Zar se nisi obavezao pred Allahom Omeru, da više nikada nećeš spomenuti nešto od ovoga?" "Oprosti mi, tako mi Allaha, tome se više neću vratiti", reče Gajlan. "Ako ti oprostim, meni Allah neće orostiti." Hoćeš li proučiti poglavlje "El-Fatiha?" "Hoću, odgovori on i zatim počeo učiti: "Hvala Allahu Gospodaru svjetova, Milostivom Samilosnom; Vladaru Sudnjeg dana; Samo Tebe obožavamo i samo od Tebe pomoć tražimo." (Fatiha: 2-5)

Zatim mu je naredio da stane. "Šta si od Njega zatražio? Nešto što je u Njegovoj moći a nije u tvojoj, ili nešto što ti možeš? Vodite ga, odsjecite mu i ruke i noge, ubijte ga i razapnite!"<sup>123 124</sup>

<sup>123</sup> Komentator djela Tumačenje temeljnih istina vjerovanja ehli sunneta: "Ovo prenosi Abdullah ibn Ahmed koji je spomenut u lancu prenosioca u Es-Sunne str.127, 128

<sup>124</sup> Tumačenje temeljnih istina vjerovanja ehli sunneta 712-715

Kaderije koje poriču i odabacuju kader, zabranjeno im je da traže pomoć Jednog i Jedinog Allaha, dželle šanuhu, jer tvrde da Allah nema mogućnost upliva i kontrole ljudskih djela već čovjek stvara svoje djelo, pa kako onda da traži pomoć od Allaha za nešto što nije u Njegovoj moći. Oni se oslanjaju na ono što urade, na svoju snagu i djela i traže nagradu od Allaha, dželle šanuhu, kao što vlasnik stana traži naknadu (kiriju) od stanara. Allahu oni nisu potrebni niti On zavisi od ljudi i njihovih djela već korist se vraća ljudima. U prirodi ljudi je da imaju potrebu za djelima i poslovima i ne mogu biti neovisni, ne tražeći Allahovu pomoć. "samo Tebe obožavamo i samo od Tebe pomoć tražimo.(El-Fatiha 5)" "Zato se samo Njemu klanjaj i samo se u Njega uzdaj." (Hud: 123)

## SUMNJE I ODGOVORI NA NJIH

Značenje dokidanja i konstantnosti u Levhi Mahfuzu kao i odgađanja i ubrzanja roka smrti.

Nekim ljudima su nejasne postavke u Allahovoj Knjizi i hadisima Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, pa kažu: "Ako je Allah sveznajući i ako Njegovo znaje obuhvata svaku stvar i sve je to zapisao u Svojoj Knjizi (Levhi Mahfuz), koje onda značenje imaju Njegove riječi: *"Allah dokida što hoće, a ostavlja šta hoće."* (Er-Ra'd: 39) Ako su smrtni časovi i opskrba određeni i zapisani, ne povećavaju se niti smanjuju, kakav je vaš komentar riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem: "Koga raduje da mu se poveća opskrba i produži život neka posjećuje rodbinu i gaji tople odnose sa njima." Kako tumačiti riječi Nuha, alejhisselam, svome narodu: *"Allahu se klanjajte i*

*Njega se bojte i meni poslušni budite, On će vam grijeha vaše oprostiti i u životu vas do određenog časa ostaviti."* (Nuh: 3)

Kako komentarišete hadise u kojima se kaže da je Allah, dželle šanuhu, produžio život Davudu, alejhisselam, za 100 godina, nakon što mu je bilo određeno da živi 40. godina?

Odgovor je da postoje dvije vrste nafaka u životu. Prava je ona na kojoj je sprovedeno određenje i upisano u "Glavnu Knjigu" i ona se ne mijenja. A druga vrsta su nafaka i život, kojim je Allah zadužio svoje meleke i oni se produžuju i skraćuju. Zato je Uzvišeni Allah rekao: *"Allah dokida što hoće, a ostavlja šta hoće, u Njega je Glavna Knjiga."* (Er-Ra'd: 39)

Glavna knjiga "Levhi Mahfuz" u kojoj je Allah odredio tokove svih stvari. U knjigama meleka se život produžava i skraćuje, a također i opskrba se povećava ili smanjuje shodno povodima toga. Meleki mu pišu opskrbu i smrtni čas, pa ako održava dobre rodbinske odnose, povećava mu se opskrba i produžava život. U suprotnom mu se skraćuje oboje.<sup>125</sup>

Postoje dva roka smrti, opći rok kojeg zna samo Allah i ograničeni rok. Allah naređuje meleku da čovjeku zapiše njegov smrtni čas, pa ako bude pazio na održavanje dobrih rodbinskih odnosa naredi mu da poveća opskrbu toj osobi i odgodi mu smrtni čas. Meleku nije dostupno znanje da li će dotičnoj osobi biti produžen život i povećana opskrba ili ne, ali je Allahu poznato kako će se stvari odvijati pa kad dođe smrtni čas neće se ubrzati niti odgoditi.<sup>126</sup>

Ibnu Hadžer El-Askalani kaže: "Allahovo prethodno znanje se ne mijenja. Ono u čemu je dozvoljena promjena jesu djela

<sup>125</sup> Pogledaj zbirku fetvi "Šejhul-islama" 540/8.

<sup>126</sup> Ibid 517/8.

koja ljudi izvršavaju i ona nisu daleko da budu vezana za ono što je poznato zaduženim čuvarima (melekima). i na to se primjenjuje dokidanje i nepromjenljivost kao što je slučaj sa produžetkom i s skraćivanjem života dok u onome što obuhvata Allahovo znanje nema dokidanja niti promjenljivosti i ta vrsta znanja je samo Njemu dostupna.<sup>127</sup>

### **"SVAKO DIJETE JE ROĐENO U ISLAMU"** **Kompromis između određenja sudbine i hadisa**

Neki će reći kako je moguće da je Allah sve odredio, a Poslanik je rekao da se svako dijete rađa u čistoj vjeri Islamu!

Odgovor je da nema kontradiktornosti između jasnih citata koji objašnjavaju da je svemu određena sudbina i citata koji nas obavještavaju da je svako dijete rođeno u Islamu. Allah je svojim robovima učinio prirođenom čistoću od izopačenih vjerovanja kao što im je učinio prirođenim prihvatanje i usvajanje ispravnih vjerovanja, zatim ih nakon njihovog rođenja okruže šejtani u liku ljudi ili džinna koji promijene i izopače njihovu prirodnu sklonost ka urođenoj vjeri. A Allah učvrsti na putu istine i da svoju uputu kome On hoće. Allahu je poznato ko će ustrajati na toj urođenoj i čistoj i jednoj ispravnoj vjeri dini Islamu. Poznato Mu je ko će je promijeniti. To Mu je uduvijek bilo poznato i On je to zapisao. Stoga ne postoji nikakva isključivost niti kontradiktornost između ovih citata iz Kur'ana i Sunneta. U svom "Sahihu" Muslim bilježi hadis od Ijada ibnu Himara da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve

sellem, navodeći Allahove riječi kaže: "Zaista sam svoje robove stvorio pravovjernicima pa ih šejtani zavedu i odvrte od prave vjere, zabrane im ono što sam im Ja dozvolio i narede im da Mi pripišu druga čineći time širk u onome u čemu im nisam dao nikakav dokaz."

Allah zna koga će zavarati i obmanuti šejtani, a isto tako zna ko će ustrajati na istini i biti na pravom putu. Ako si shvatio ovo što smo objasnili biće ti jasne riječi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem: "Allah je stvorio Jahjaa sina Zekerija-ova i u utrobi majke ga učinio vjernikom, a također je stvorio Faraona i u utrobi majke ga učinio kafirom." Hadis bilježe Ibnu Adijj u "El-Kamilu" i Et-Taberani u "El-Evsatu."<sup>128</sup>

### **AKO SU STVARI ODREĐENE KAKAV JE SMISAO I ZNAČENJE ALLAHOVIIH RIJEČI: "A NESREĆU KOJA TE ZADESI SAM SI JE ZASLUŽIO"**

Neki će možda pravdati kaderije riječima Uzvišnog Alaha: "Dobro koje ti se dogodi od Allaha je, a nesreću koja te zadesi sam si je zaslužio." (En-Nisa: 79) i oni misle da se pod pojmovima sreća i nesreća želi reći pokornost i griješenje. Oni su pogrešno razumjeli i protumačili ajet. Pod pojmom "hase-nat" se podrazumijevaju blagodati i dobra, a pod pojmom "sej-jat" poteškoće, odnosno nesreće.

Na ispravnost ove tvrdnje nas upućuje kontekst ajeta. Uzvišeni Allah kaže: "Ma gdje bili, stići će vas smrt, makar bili i u

<sup>127</sup> Fethul-Bari: 488/11.

<sup>128</sup> "Sahih Džami'ussagir": 113/3, br.3232.

visokim kulama. Ako ih stigne kakvo dobro oni vele: "Ovo je od Allaha", a snađe li ih kakvo zlo onda kažu: "Ovo je zbog tebe". Reci: "Sve je od Allaha". "Pa šta je tim ljudima?! Oni kao da ne razumiju ono što im se govori. Blagodati koje stekneš od Allaha su, a nesreću koja te zadesi sam si zaslužio...." (En-Nisa: 78)

Allah nam govori da su munafici, kada bi ih zadesilo kakvo dobro, (kao pobjeda npr.) ili opskrba, zdravlje, rekli: "Ovo je od Allaha", a ako bi ih zadesilo kakvo zlo kao npr; bolest, rat, strah od neprijatelja, rekli bi: "Ovo je od tebe Muhammede." Ti si došao sa ovom vjerom zbog koje su nas ljudi napustili, a zbog nje su nas i zadesile ove nevolje." Još jednom da ponovimo, ovdje se pod pojmom hasenata podrazumijevaju blagodati i dobra, a pod pojmom sejjjata nesreće i poteškoće kao što stoju riječima Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: *"Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesili vas kakvo zlo obraduju joj se. Ako budete trpjeli i ono što vam se zabranjuje izbjegavali njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi."* (Ali Imran: 129) i još u ajetu: *"i u dobru i u zlu smo ih provjeravali da bi se opametili."* (El-E'araf: 168), da bi zatim konstatovali istinu da i nesreća i blagodati ne izlaze iz okvira Allahove volje i određenja. *"Reci, sve je od Allaha. Pa šta je tim ljudima?! Oni kao da ne razumiju ono što im se govori."* (En-Nisa: 78)

Zatim je Uzvišeni Allah objasnio istinu da su grijesi koje čovjek poćini jedini uzroci nesrećama, a dobro koje ga zadesi ne ogranićava se njegovim povodima jer je ono rezultat Allahovog dobroćinstva koje se ostvaruje ćovjekovom zaslugom i radom, a takoděr i neovisno na zasluge i rad.

To su Allahove blagodati njemu date. Zato je obavezno da ljudi zahvaljuju svom gospodaru na blagodatima koje im je darovao kao što su obavezni da što ćešće ćine tevbu i istigfar za

grijehe koje su poćinili i time sebi prouzrokovali nesreće i belaje.

Ako pažljivo proućavaš Allahove rijeći: "Dobro koje ti se desi i nesreća koja te zadesi..." shvatićeš da su dobro i zlo Allahova djela koja je odredio Svojim robovima, a to su nesreće i blagodati. Što se tiće rijeći Uzvišenog Allaha: "A nesreću koja te zadesi, sam si je zaslužio", one znaće da je nesreća prouzrokovana ljudskim grijesima. A ovo makar bilo određeno zadesi ćovjeka zbog njegova grijeha. Za djela koja su u stvari djela ljudi ne każe se "ono što te zadesi" nego "Onaj koji ućini dobro djelo dobiće deseterostruko više za njega, a onaj koji uradi zlo pa oni koji budu zlo radili biće taćno prema zasluzi kaźnjeni." (El-Kasas 84)

Ovdje se każe: "Onaj koji ućini", zato što je dobro djelo ćin onoga koji ga vrši. Zbog toga Allah, dželle šanuhu, to jasno iznosi po pitanju grijeha. *"Oni koji budu zlo radili biće taćno prema zasluzi kaźnjeni."* (El-Kasas: 84)<sup>129</sup>

## KAKO ALLAH STVARA I ODREĐUJE ZLO?

Neke kaderije su odbile ovu postavku govoreći: "Zaista je Allah ćist od toga da ćini zlo, a isto tako su i ljudi obavezni da ograde i oćiste svoga Gospodara od pripisivanja zla i njegovog ćina. Oni su pomiješali istinu i laźi i stvari su im postale nejasne. Odgovor na ovu sumnju je da Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, ne stvara ćisto zlo u kojem nema nikakvog dobra niti ko-

<sup>129</sup>

"Zbirka fetvi" Ibnu Tejmije: 110/8, 224

risti ni za koga i da u njemu nema mudrosti ni milosti. On ne kažnjava ljude, a da oni prethodno ne učine grijeh. Učenjaci kao što su Ibnu Tejmijje i Ibnul-Kajjim i drugi su pojasnili primjere koji se ne odnose na mudrosti i milosti stvaranja Iblisa insekata i grabljivaca. Stvaranje jedne stvari može biti shvaćeno dvostruko kao dobro i kao loše. Allah je stvorio Iblisa da bi iskušao ljude pa ga neki preziru i bore se protiv njega i njegovih planova, napadaju njegove pomagače, a za svoga zaštitnika i pomagača uzimaju Milostivog Allaha i Njemu se pokoravaju, dok druga grupa uzima Iblisa za prijatelja i slijedi njegove stope.

### **DRUGA TEMA:**

**Oni koji napuštaju izvršavanje djela fatalisti, džebrije, deterministi, kaderom opravdavaju svoju pasivnost**

Još jedna grupa je skrenula sa istine i pravog puta na području kadera. Oni su izjavili da ako Allah zna sve ono što mi radimo i zna našu konačnu sudbinu da li ćemo biti uvedeni u džennet ili vatru i ako On stvara naša djela pa zašto onda da radimo i umaramo se? Zašto da ne pustimo sudbine da se odvijaju i teku svojim tokom, jer htjeli mi ili ne htjeli, desiće nam se ono što nam je određeno. U ovu zabludu duboko su upale grupe asketa, sufija kao i jedan broj onih koji su vodili rasprave i dijaloge i još uvijek ove riječi i neosnovane izjave nalaze se na jezicima mnogih neznalica, nevaljalaca i ateista među muslimanima.<sup>130</sup>

Ova skupina vjeruje u određenje i vjeruje da je Allah, dželle šanuhu, Sveznajući i Stvoritelj svih stvari i da On, ono što se dešava, želi da se dešava, međutim, tvrdili su da sve što je Allah stvorio i htio da bude odnosno da postoji zadovoljan je time. Tvrdili su da ljudi nemaju potrebu da rade i drže se uzroka i posljedica pa tako ono što im je određeno to će doći jer su ljudi prisiljeni na svoja djela i postupke. Kod njih čovjek ne posjeduje moć koja utiče na djelo nego je on kao perce koje nosi vjetar ili poput onoga koji se sa vrha ogromne planine strovaljuje u duboki ponor kojem se ne nazire kraj. On je potpuno bespomoćan, nema nikakve vlasti niti udjela u tome. Oni su napustili aktivnost pravdajući se predodređenjem prije nego ostvare svoja djela suprotna šerijatu. To ih je dovelo čak do toga da nisu pravili razliku između vjerovanja i nevjerovanja. Između onih na pravom putu i zalutalih, obrazlažući da je sve Allah stvorio pa zašto onda razdvajanje? Ovo iskrivljeno vjerovanje je odvelo u zabludu mnoge umove, skrenulo ih s pravog puta i poremetilo im mjerila pravde i istine. Ovako izopačeno i iskrivljeno vjerovanje je uništilo ogromne potencijale u islamskom svijetu, udaljilo ih od svake aktivnosti i rada i iznad svega toga njihova djela nekada potčinila interesima neprijatelja Islama. Od posljedica ovog vjerovanja jeste tvrdnja da Allah voli kufr, širk, ubistva, zinaluk, krađu, neposlušnost roditeljima i druge grijehe jer oni tvrde da Allah, dželle šanuhu, voli i zadovoljan je sa svim onim što je stvorio.

Osim toga mnogi sljedbenici ovog vjerovanja su napustili činjenje dobročinstva koje ih vodi ka džennetu, a spašava od ulaska u džehennem, pa su počinili mnogo velikih grijeha pod izgovorom da je to neminovno određenje (kader) i sve što je čovjeku određeno desiće mu se, zašto onda rad, trud i umaranje?

<sup>130</sup> Pogledaj "Zbirku fetvi" od Šejhul-islama: 59/8, 99, 256

Oni su odbacili zakone kauzalnosti pa su zanemarili obavljanje namaza i post, kao što su napustili upućivanje dova, traženje pomoći od Allaha, dželle šanuhu, i oslanjanje na Njega, jer od toga nema koristi niti svrhe, jer što je Allah u prošlosti odredio to neminovno dolazi, ne pomaže mu dova niti dobra djela. Mnogi od njih su bili zadovoljni postupcima tiranina i pokvarenjaka, jer njihova djela tumače i pravdaju Allahovom voljom i određenjem. Napustili su pozivanje na dobro, a odvratanje od zla i zanemarili izvršenje presuda i kazni jer sve što se dešava; neredi, smutnje, zločini sve je to odredba koja mora da se ostvari. Šejhul-islam Ibnu Tejmije je na nekoliko mjesta u svojim knjigama obrazložio vjerovanje ove grupe pa je rekao: "Oni koji su priznali "kada" i "kader" i potvrdili da se to poklapa sa naredbama i zabranama, oni daju prioritet rušenju šerijata i njegovih zakona, naredbi i zabrana te daju svakom stvorenju pravo vlasti i uređenje stvari. Ne postoji niti jedno stvorenje a da moj Gospodar ne vodi računa o njemu. Ovim pitanjima su mnogi iskušani u vjerovanju ili nekoj situaciji pa su neke skupine sufija i sirotinje počele odobravati zabranjene stvari a napuštati islamske obaveze koje su strogo naređene u Islamu, a također nisu sankcionisali prekršaje već su ih stavili van zakona."<sup>131</sup>

Ibn Tejmije dodaje: "Oni su spoznali da je Allah Stvoritelj svih bića, a takođe i njihovih djela, da se po Njegovoj volji sve dešava, ali i pored toga nisu razgraničavali vjerovanje od nevjerovanja, priznanje od poricanja, istinu od neistine, onog koji je na pravom putu od onog koji je u zabludi i zalutao, i upućenog od zavedenog, vjerovjesnika od lažnog proroka, Allahovog prijatelja od Njegovog neprijatelja, onog s kim je Allah zado-

<sup>131</sup> Zbirka fetvi" 256/8.

voljan od onoga na koga se On rasrdio, dragog Allahu od Njemu omraženog, niti su razdvojili pravdu od nepravde i nasilja, dobročinstva roditeljima od neposlušnosti, a također nisu napravili razliku između djela stanovnika dženneta i djela stanovnika vatre, između dobrih Allahovih robova i grijешnika iako su posvjedočili i priznali Allahovo prethodno određenje naspram Njegovih stvorenja te Njegovu sveobuhvatnu i neograničenu volju i moć kao i sposobnost općeg stvaranja, pa su na kraju posvjedočili ono što je opće i što povezuje stvorenja, a ostali su slijepi kod onog što ta stvorenja razdvaja.<sup>132</sup>

Sljedbenici ovog pravca ponekad su pretjerali i predaleko otišli, te su Allaha poistovjetili sa živim bićima, a grijehe koji oni počinu pravdaju postojanjem predodređenja i Allahove volje kao što svjedoče riječi El-Haririja: "Ja ne vjerujem u Gospodara koji dopušta da se radi suprotno Njegovoj naredbi." a također i riječi Ibnu Israila: "Prepustio sam se onome što je On za mene odabrao, pa je zato svako moje djelo i postupak pokornost Njemu. Oni ovo ponekad nazivaju hakikatom smatrajući da je to istinski i ispravan način pokornosti i robovanja Allahu, dželle šanuhu."<sup>133</sup>

Ibnul-Kajjim nam je predočio ovu skupinu i iznio je na vidjelo njihove zablude u svojoj knjizi "Šifaul-alili" u kojoj kaže: "Zatim se pojavila druga skupina koja je tvrdila da je pravo izbora kod ljudi poput njihanja drveća pod naletom vjetra ili poput valova. Čovjek je prisiljen na pokornost, nije mu olakšano ono za što je stvoren, već je na sve to prisiljen, onemogućen i sputan.

<sup>132</sup> Ibid 60/8.

<sup>133</sup> Zbirka fetvi 257/8.



Zatim su poslije njih došli njihovi sljedbenici koji su nastavili njihovim stopama i oponašali njihove metode. Oni su učvrstili i uspostavili ovaj pravac i njemu se priklonili i počeli ga u praksi sprovoditi. Još su dodali da je Uzvišeni Gospodar zadužio svoje robove zaduženjima koja oni nisu u stanju da sprovedu i ispune te da su ona u stvarnosti kao zaduženja invalidu da se popne na sedmi sprat. Isto tako je i sa obavezama koje se odnose na vjerovanje i šeriat. Te obaveze ne ulaze u domen ljudskih djela jer oni nisu u mogućnosti da ih izvrše. Zaduzenje aktivnošću i djelima se odnosi isključivo na Stvoritelja, a On je Svemoćan. Zaduzio je Svoje robove djelima koja oni nisu u stanju da izvrše, zatim ih zbog njih kažnjava, a oni ih nisu u stvarnosti uradili. Poslije njih su došli njihovi sljedbenici koji su sprovodili u praksu njihovo učenje slijedeći u stopu svoje prethodnike. Izjavili su da na svijetu apsolutno ne postoji grijeh i griješenje tako da se njihov počinitelj pokorava Allahovoj volji izvršavajući ono što je analogno Njegovom htijenju kao što je rečeno: "Prepustio sam se onome što je On odabrao za mene pa je zato svako moje djelo i postupak pokornost Njemu." Jedan od njih je kritikovan zbog svog lošeg djela pa je rekao: "Ako sam se oglušio o Njegovu naredbu pokorio sam se Njegovoj volji, a onaj ko se pokori Allahovoj volji ne zaslužuje osudu niti kritiku, jer to u stvarnosti nije ni pokušeno."

Skolastičari su podržali i potvrdili ideje ovog pravca da su Allahova volja, htijenje i ljubav jedna te ista stvar tako da Njegova ljubav podrazumijeva Njegovu volju. Sve što se nalazi u kosmosu to je produkt Njegove volje, a sve što je htio da bude prethodno je zavolio. Ova sekta je potvorila Allaha najgorim potvorama i sumnjama i pridodala Mu osobine nasilja i nepravde. Oni su izjavili da su Allahova naređenja i zabrane kojima nas On zadužuje slična zahtjevima da se čovjek uzdigne

iznad nebesa, ili naređenje mrtvacu da oživi mrtve. Allah kažnjava svoje robove najtežom kaznom za loša djela koja nisu u stanju da ostave, a takođe za napuštanje obaveza koja nisu u stanju da izvrše. On ih kažnjava za ista djela koja oni nisu u mogućnosti da izvrše nikome nije olakšano njihovo sprovođenje nego su naprotiv mučna i neostvarljiva.

Vidimo jednog od ovih znalaca kako je ispjevao stih žaleći se na svog Gospodara i optužujući ga za nepravdu:

"Svezanog ga je bacio u more i rekao mu:

"Čuvaj se čuvaj, da se ne smočiš u vodi."<sup>134</sup>

Ibnul-Kajjim je shvatio da je ova vrsta ljudi imala za cilj pravdanje svojih grijeha sudbinom i ograđivanjem od odgovornosti i počinjenih zlodjela za koje su izjavili da su ona u suštini djelo Sveznajućeg Stvoritelja.<sup>135</sup> Pisac predgovora u djelu "Šifa" je skrenuo pažnju da je ovo razlog koji je učinio pravac Džebrija preovladajućim pravcem tokom proteklih stoljeća. On kaže: "Vjerovanje Džebrija (determinista, fatalista ili onih koji vjeruju da Allah prisiljava čovjeka na djela koja čini) skida sa čovjeka odgovornost i otklanja od njega terete grijeha koje je počinio, a odgovornost se prebacuje na silu koja je pokrenula čovjekovu želju i koja je podstiče i usmjeava njegove postupke, što je većinu svijetine dovelo do džebrijskog vjerovanja i učenja, pa ko je bio idolopoklonik povjerovao je da njegov život stoji u rukama bogova koje obožava, a odgovornost za svoja djela prebacuje na vrijeme i vjeruje da je čovjek prepušten igri slučaja. Oni za sebe tvrde da vjeruju u Allaha, dželle šanuhu, i

<sup>134</sup> Šifaul-alil, str 15-16

<sup>135</sup> Šifaul-alil, str. 16

smatraju i vjeruju da ih sudbine usmjeravaju pravcem kojim oni hoće, a oni su potpuno sputanje volje i bez prava na izbor.

Ovo mišljenje i pravac je u savremenom dobu uzelo novu formu, a to se ogleda u riječima nekih od Džebrija da je čovjekova volja sputana nagonima, odnosno insiktima, genetskim nasljednim osobinama i okolinom tako da on nema mogućnosti da bira. Zato čovjek nema izbora kada čini loša djela i griješi jer volja ne utiče na unutrašnje poticaje (nagone), već je ono plod tih nagona. Ona je potpuno podložna unutrašnjim i vanjskim uticajima koji je čine u potpunoj pokornosti. Kad se ova ideja determinizma proširila među muslimanima u posljednje vrijeme preko sufijskih i drugih zalutalih pravaca nanijela je ogromnu štetu, a posebno napuštajući zakone kauzaliteta. Jedan od njih je rekao: "Pero je zapisalo sudbinu koja će se ostvariti, pa je aktivnost i pasivnost postalo jedno, ludost je da trčiš za opskrbom dok zametku u majčinoj utrobi nafaka dolazi."<sup>136</sup>

Riječi ove sekte vode u kufr, nijekanje Allaha, dželle šanuhu, poricanje onoga što nam je dostavio putem Svojih knjiga (objava) i o čemu su nas obavijestili Njegovi poslanici. Ibnu Tejmijje, Allah mu se smilovao, je rekao: "Onaj ko povjeruje u kader i to potvrdi, a njime opravda ukidanje naredbe i zabrane gori je od onoga koji potvrdi postojanje naredbe i zabrane, a porekne kader. Na ovome su se složili svi muslimani a i ostali pripadnici vjera. Znači onaj koji ustane protiv kadera i dokaza Allahove vlasti nad svim stvorenjima, ne napravivši razliku između dozvoljenog i zabranjenog, vjernika i nevjernika, pokornih Allahu, dželle šanuhu, i griješnika, taj ne vjeruje ni u jednog poslanika niti u Knjige (objave).

Za takvog nema razlike između Adema, alejhisselam, i Ib-lisa, Nuha, alejhisselam, i njegovog naroda, Musaa, alejhisselam, i Faraona, ashaba i nevjernika."<sup>137</sup>

Još je o njima rekao: "Oni koji konstatuju da je Allahovo znanje i Knjiga (Levhi Mahfuz) prethodila svemu, međutim tvrde da to isključuje naredbu i zabranu i djela te kažu da kome bude određen uspjeh i sreća na ovome svijetu ući će u džennet i to bez obzira na svoja djela, a kome bude određena nesreća i propast taj je nesrećnik u džehennemu bez obzira na njegova djela, takvi su veći nevjernici od onih koji poriču kader i potpuno su skrenuli s pravog puta. U ovo ulazi i njihovo nijekanje naredbe i zabrane, halala i harama, obećanja, nagrade i prijetnje kaznom. Oni su mnogo veći nevjernici od židova i kršćana."<sup>138</sup>

A također je rekao: "Ako ova skupina ustraje na ovom vjeronjenu postaju veći nevjernici od kršćana i židova, jer židovi i kršćani vjeruju u naredbe i zabrane, obećanja nagrade i prijetnje kaznom, ali su izmijenili i iskrenuli svoje Knjige, u nešto su povjerovali, a nešto porekli i zanijekali."<sup>139</sup>

## ODGOVOR DETERMINISTIMA (KADERIJAMA - DŽEBRIJAMA)

Ovaj zalutali pravac možemo kritikovati zbog više stvari:

**Prvo:** Njihova greška u upotrebi termina Džebr za djela koja čovjek izvršava. Oni su koristili izraz koji nema osnove ni

<sup>136</sup> Ibid str.5.

<sup>137</sup> Zbirka fetvi: 100/8.

<sup>138</sup> "Zbirka fetvi": 288/8.

<sup>139</sup> Ibid 262/8.

u Kur'anu ni u Sunnetu. Vjernici su obavezni da upotrebljavaju izraze sa kojima su došli Kur'an i Sunnet. Prenosi El-Lalekai da je pitao El-Evzaija i Ez-Zubejdija o prisiljavanju pa je Ez-Zubejdi rekao: "Allah i Njegova moć su veličanstveniji od primoravanja i sile, ali određuje, stvara i oblikuje svoga roba onako kako On voli i kako On hoće." El-Evzai je rekao: "Nije mi poznata osnova iz Kur'ana i Sunneta za izraz "džebr", zato se bojim da to kažem, međutim određenje (kader), stvaranje (halk), ovo nam je poznato iz Kur'ana i hadisa Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem."<sup>140</sup>

Još ovakvih izjava je preneseno od mnogih učenjaka, naših prethodnika kao što je bio Sufjan Es-Sevri i Ebu Ishak Et-Fezarije i drugi.<sup>141</sup>

Oni su smatrali pokuđenim stvarima i riječima da je čovjek prisiljen na svoja djela jer je "džebr" opći izraz. Nekada se pod njim podrazumijeva ikrah što znači prisiljavanje kao npr: otac je prisilio svoju kćerku na brak, ili je vladar prisilio čovjeka da proda svoje blago kako bi izmirio svoj dug. Ovdje riječ idžbar ima značenje prisile, prinude, tako da njihove riječi znače da je Allah prisilio ljude, a to nije tačno jer im jedao mogućnost da poži izaberu ono što vole i sa čim su. Stoga nazivanje Uzvišenog Allaha ovim imenom i upotreba ovog izraza je očita greška. Uzvišeni Allah je iznad toga da nekoga prisiljava već to čini onaj koji je nemoćan da čovjeku podari volju i podsticaj za određeno djelo koje on odabira, drago mu je i zadovoljan je njime, a Allah, dželle šanuhu, je moćan da to ostvari. Stoga onaj koji teži za nečim što mu je drago i sa čime je zadovoljan,

ide njemu u susret da bi dospio do onoga što će ga zadovoljiti. Pa zar se može reći: "Prisilio ga je i primorao kao što prisiljava čovjek čovjeka?"<sup>142</sup>

Međutim, ako se pod pojmom džebr podrazumijeva da je Allah, dželle šanuhu, dao da ljudi biraju i žele ono što On hoće da bude, bez ikakve prisile, to je onda ispravno. Neki naši prethodnici su rekli da El-džebbar znači Onaj koji obavezuje ljude onim što On želi."<sup>143</sup>

Pošto se općenito značenje izraza "džebr" odnosi na ovo i ono prethodnici su u tom slučaju zabranjivali njegovu upotrebu bilo u potvrdnom ili odričnom obliku. Šejhul-islam od Ebu Bekra El-Hallala u svom djelu "Es-Sunen" prenosi da je El-Mervezi rekao imamu Ahmedu: "O Ebu Abdullah, jedan čovjek govori da je Allah prisiljavao ljude na njihova djela, a on mu odvrati: "Mi tako ne kažemo", nijekajući to, a zatim je rekao: "Allah ostavlja u zabludi koga On hoće, a upućuje napravi put koga On hoće." Također navodi od El-Mervezija da je neki čovjek rekao: "Zaista Allah ne prisiljava ljude da čine grijeh", a na to mu drugi odgovori: "Allah je prisilio ljude, ali time je želio da potvrdi kader", pa su o ovome upitali Ahmed ibnu Hanbela koji nije dao za pravo ni jednome (koji je rekao prisilio je), ni drugom (koji je rekao ne prisiljava). Ovaj drugi se pokajao za svoje riječi, a Ahmed ibnu Hanbel mu je naredio da kaže: "On (Allah) ostavlja u zabludi koga hoće, a upućuje na pravi put koga On hoće." Spominje se da je Ebu Ishak Et-Fezari rekao: "Prišao mi je El-Evzai i saopćio: "Došla su mi dvojica ljudi i upitali me o kaderu pa sam poželio da ih tebi dovedem da čuješ šta govore i da im odgovoriš na pitanja. Rekao

<sup>140</sup> "Tumačenje temeljnih isitina vjerovanja Ehli Sunneta" str. 400 i "Zbirka fetvi Šejhul-islama" 105/8.

<sup>141</sup> Ibid 464/8.

<sup>142</sup> Ibid 463/8.

<sup>143</sup> Ibid 464/8.

sam: "Allah ti se smilovao, ti si preči od mene da daš odgovor. Međutim El-Evzai ih je doveo i zatražio od njih da govore šta imaju. Prišli su nam ljudi, rekoše, i počeli da raspravljaju o ka-deru pa smo prihvatili diskusiju koju smo vodili sve dok im ni-smo rekli: "Allah nas je prisilio na ono što nam je zabranio i udaljio nas od onoga što nam je naredio i opskrbio nas hara-mom. Ja im odgovorih: "O vi, oni koji su vam došli sa onim što su donijeli uveli su novotariju i izmislili ono što ne pripada Islamu, a smatram da ste vi iz jedne novotarije zakoračili u istu novotariju u koju su ovi upali. El-Evzai tada reče: "Dobro si im uzvratio Ebu Ishak."<sup>144</sup>

**Drugo:** Poricanje ljudske slobode izbora je potpuno nera-zumno i očiti nedostatak zdrave pameti.

Oni koji tvrde da čovjek nema; slobodu volje po kojoj radi igubili su pamet i zalutali i druge odveli u zabludu. Mi sigurno znamo po sebi da naši pokreti nisu poput mrtve prirode koja ne posjeduje nikakvu vlast nad sobom bilo to u kretanju ili miro-vanju već razdvajamo pojam kretanja koja se dešavaju u našim tijelima bez učinka volje i pojam voljnih pokreta.

Pa tako na primjer otkucaji srca, rad plućnih krila, protok krvi kroz ljudske arterije i vene i hiljade drugih komplikovanih radnji koje se odvijaju u našim organizmima, a mi ih ne zapa-žamo niti smo ih svjesni. U tome mi nemamo izbora, to su ne-ophodne i prirodne radnje u kojima čovjek ne učestvuje niti ima mogućnosti i slobodnu volju prilikom njihove realizacije, poput onoga koji u stanju drhtavice i stresa ne može da kontro-liše i zaustavi drhtanje svojih ruku. A što se tiče njegove is-

hrane: hrane pića, vožnje, kupoprodaje, stajanja, sjedenja, že-nidbe ili rastave braka i tome slično sve ovo se dešava čovje-kovom voljom, mogućnostima i htijenjima, a oni koji uskraćuju čovjeku ovu vrstu moći su u zabludi, a njihova mjerila su se poremetila. Kur'an je pun ajeta koja pripisuju djela onima koji ih izvrše kao što su riječi Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: "i sa kraja grada dođe jedan čovjek." (Jasin 20) "i njih dvojica po-slušashe i kada ga on čelom prema zemlji položi." (Saffat 103) "i Musa ga udari šakom i usmrti." (Kasas 15) "i izađe pred narod svoj u svom sjaju." (Kasas 79) Teško nam je navesti i pobrojati sve ajete koji djela pripisuju njihovim izvršiteljima.

**Treće:** Njihov stav i tvrdnja da sve što je Allah, dželle ša-nuhu, odredio i stvorio voli i zadovoljan je s njim.

Ovo je neispravna i naosnovana sumnja i tvrdnja. Allah, dželle šanuhu, je htio da postoji nevjerovanje (kufr), mnogobo-štvo (širk), grijesi poput bluda (zinaluk), krađe (serika), nepos-lušnosti roditeljima, laži, potvore, jedenje imetka drugih na ne-dozvoljen-haram način, ali ih je zamrzio i prezreo i zabranio Svojim robovima. Ibnul-Kajjim kaže: "Obavijestio me Šejhul-islam, Allah ga blagoslovio, da je on osudio i kritikovao one pripadnike ove sekte koji su zavoljeli ono što Allah i Njegov Poslanik ne vole. Jedan od njih mu je uzvratio riječima: "Lju-bav je vatra koja uništava u srcu sve osim onoga čemu je cilj da bude voljeno, a sve što se nalazi u kosmosu je produkt Nje-gove želje i htijenja, pa šta onda da prezirem i mrzim? Šejh mu je odgovorio: "Ako je Allah zamrzio neke narode, prokleo ih i rasrdio se na njih i ponizio a ti ih uzeo za prijatelje i zavolio ih kao što si zavolio njihova djela i postupke i zadovoljan si s njima, da li ćeš ti biti Allahov prijatelj ili ćeš mu se suprotsta-viti i postati Njegov neprijatelj?

<sup>144</sup> Ibid 103/8.

Ovaj se zaprepastio na odgovor Šejhul-islama i neizusti više ni jednu riječ. Kasnije će doći opširnije izlaganje ove teme prilikom razgovora o Allahovoj općoj volji (irade kevnijje) i šeriatskoj volji (irade šer'ijje).

**Četvrto:** Njihova tvrdnja da vjerovanje u kader obavezuje napuštanje aktivnosti i djela kao i zanemarivanje uzročno-posljedičnih zakona.

Ova sekta je pogriješila pozivajući se na to da vjerovanje u kader ne zahtijeva ljudsku aktivnost i djela pa su time zanemarili pravi smisao i suštinu kadera. Allah je odredio krajnje rezultate i posljedice, ali ih nije odredio bez uzroka koji će dovesti do njihovog ostvarenja. Pa ko bude tvrdio da je Allah odredio konačne rezultate i posljedice bez njihovih prethodnika i prethodnih uzroka izmislio je veliku laž na Allaha, dželle šanuhu. Ako Allah odluči da nekome podari opskrbu odredi uzroke i povode koji vode ka toj opskrbi. Onaj ko izjavi i poziva na to da nema potrebe da se trudi kako bi stekao imetak i da ono što mu je određeno to će imati, trudio se da stekne ili ne, nije razumio odnos između Allahovog određenja i Njegovih robova. Kada Allah, dželle šanuhu, odredi da nekome podari dijete taj se prethodno mora oženiti i ući u bračnu zajednicu sa svojom suprugom.<sup>145</sup>

Ovdje vidimo da uzroci i povodi proizilaze iz kadera i njegov su sastavni dio. Allah odredi da neko uđe u džennet, a također odredi da će taj čovjek vjerovati i raditi dobra djela i da će živjeti po Allahovim uputstvima i propisima, a odredi da će

neko biti među stanovnicima vatre prethodno odredivši uzroke koji će dovesti do toga kao što je napuštanje vjerovanja i činjenja dobrih djela. On određuje i da se neka osoba razboli pa nakon uzimanja lijekova ozdravi. Tako Allah određuje bolest i određuje povod kojim će biti otklonjena bolest i ostvareno konačno ozdravljenje.

Allah određuje da Ga neko doziva i moli tražeći pomoć pa mu se On odazove i primi njegovu dovu, a određuje i da Ga neko ne doziva dovom niti Ga moli nadajući se da će mu je uslišati, već se osloni na sebe i pouzda u svoje mogućnosti pa ga On ostavi u njegovoj nesreći i propasti. Allah je odredio i njihove posljedice zato onaj koji tvrdi da se posljedica dešava bez uzroka ili povoda taj ne poznaje ili ne shvata Allahovu vjeru niti Njegov kader (određenje). Takav je poput onoga koji tvrdi da dijete dolazi na svijet bez onih koji su bili posrednici njegovom rođenju, da plodovi sazrijevaju bez zemlje i vode da se glad može utoliti bez hrane, a žeđ može ugasiti ne uzimajući napitke. Ima mnogo ajeta koji nas upućuju na ovo što smo prethodno objasnili. Citati iz Kur'ana i sunneta su puni naredbi o poduzimanju propisanih koraka u raznim oblastima života. Naređeno ti je da radiš i da nastojiš da stekneš opskrbu, da se vojno pripremaš prilikom sukoba s neprijateljem i da se snabdiješ za putovanja. Kaže Uzvišeni: "A kad se molitva obavi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogospominjite, da biste postigli što želite." (El-Džumu'a: 10) ".....pa hodajte predjelima njezinim i hranite se onim što daje." (El-Mulk: 15) "i pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje." (El-Enfal: 60) A hadžijama je naredio da se snadbiju pred polazak na hadždž. "i onim što vam je potrebno za put snadbijte se, a najbolja opskrba je bogobojaznost." (El-Be-

<sup>145</sup> Šifaul-alil str. 16.

kara: 197) Isto tako je naredio dovu i traženje pomoći od Njega: *"Gospodar vaš je rekao: "Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati."* (El-Gafir: 60) *"i Musa reče narodu svome: "Molite Allaha da vam pomogne i budite strpljivi."* (El-E'araf:128) Također je naredio da se izvršavaju propisana djela koja vode ka Allahovom zadovoljstvu i Njegovom džennetu kao što su namaz, post, zekat i hadždž.

Poslanikov, sallallahu 'alejhi ve sellem, život i život njegovih ashaba kao i život svih poslanika i onih koji su išli njihovim stopama su svjedočanstva truda i zalaganja u svim poslovima. Uzročno-posljedični zakon je sastavni dio Allahovog određenja i on Mu se ne suprotstavlja niti ga negira. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je podučio svoje ashabe značenju kadera i da on ne zahtjeva napuštanje djela, dočim dužnost je ulaganje truda i napora da bi dostigao ono što će čovjeka uzdići na putu ka ostvarenju cilja. Ashabi su upitali Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da li djela imaju smisla ako budu određena, pero presušilo, a Gospodar svjetova završio njihovo pisanje, pa je odgovorio: "Vi radite pa će svakome biti olakšano za što je stvoren, a onda je proučio: "Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim, njemu ćemo džennet pripremiti. A onome koji tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim, njemu ćemo džehennem pripremiti." (El-Lejl: 5-10) Jedan od ashaba koji su razumjeli što Allah i Poslanik žele kazati, kada je čuo hadise o kaderu rekao je: "Od sada ću još više ulagati sve svoje potencijale i trud radeći."

Onaj koji shvata i razumije šta Allah želi sa kaderom, zna da prethodno određenje ne sprečava i ne suzbija aktivnost i rad niti zahtjeva oslanjanje na drugog već podstiče na rad, trud i zalaganje u sticanju onoga što će mu koristiti i na ovom i budućem svijetu. Međutim, čovjek je dužan da obrati pažnju da iako

udovolji zakonima uzročnosti nije mu dozvoljeno da se uzda i osloni samo na njih, već je dužan da se oslanja na njihovog Tvorca i Izumitelja. Naša ulema je rekla: "Isključivo oslanjanje samo na uzroke je širk, a zapostavljanje tih uzroka je nedostatak zdrave pameti, jer potpuno odbacivanje uzročno-posljedičnog zakona nije u skladu sa šeriatom. Pouzdavanje (tevekkul) u Allaha dželle šanuhu, i upućivanja dove se podudara sa tevhi-dom, razumom i šeriatom. Pojašnjenje toga je da pridavanje važnosti povodima prouzrokuju srčano pouzdavanje i oslanjanje na njih, a među stvorenjima ne postoji taj koji to zaslužuje. Čovjek nije samostalan i nezavisan, neminovno je postojanje ortaka i suparnika, pa čak i pored svega toga ako mu Allah, Uzrok svih uzroka, nešto ne omogući to mu neće biti onemogućeno. Ovo nam objašnjava da je Allah Gospodar i Vlasnik svega i da nebesa i Zemlja i sve što je između njih, a i ostala nebeska tijela i sve što ih okružuje imaju svoga Tvorca i Uskladitelja. Vidjećeš da se sve što se dešava u Svemiru, na nebeskim tijelima, zvijezdama i tome slično nije neovisno u odnosu na ostala događanja i pojave nego je neophodno postojanje saradnje i obostranog udruživanja mada i pored toga ima prepreka i protivljenja.<sup>146</sup>

Tako svaki uzrok ima svog ortaka i svog suparnika, pa ako ga ortak ne podrži i ne pruži mu saradnju, a njegov suparnik ga ne ostavi na miru krajnji ishod je neostvarljiv. Kiša sama od sebe ne može prouzrokovati nicanje bilja osim ako se ne udruži sa ostalim neophodnim faktorima kao što su voda, vazduh, zemlja i drugi. Niti žetva može biti uspješna ako se prethodno ne odstrani korov. Isto tako hrana i piće nemaju mogućnosti prehrane organizma bez organa i mišića koji takođe ne koriste

<sup>146</sup> Zbirka Fetvi: 170/8.

ako se ne odstrani ono što ih sprečava da funkcioniše, poput raznih bolesti.<sup>147</sup>

Pametni ljudi znaju da nisu slobodni da rade ono što hoće jer mnogim od njih se ispune sve pretpostavke i svi preduvjeti za izvršenje nekog djela, zatim bude razdvojen od onog što želi i ka čemu stremlji: *"Pa kad se Zemlja ukrasi svojim ruhom i okiti i kad stanovnici njezini pomisle da su oni tog gospodari dođe zapovijed Naša, noću ili danju, i Mi to pokosimo kao da prije ničega nije ni bilo."* (Junus: 24)

El-Lalekai spominje da je neki čovjek tražio od svoje robinje da ga napoji, pa je donijela staklenu posudu sa vodom koju on podiže prema ustima i zatim reče: "Neki ljudi misle da nemogu da popijem vodu, slobodna je ako se ne napijem vode (misli ropkinja koja mu je donijela vodu). Ropkinji nije trebalo ništa drugo nego da gurne posudu koja pade i razbi se, a voda isteče."<sup>148</sup>

Tako je ova ropkinja dokazala ovom jadniku da nije sposoban da uradi sve što on želi ako to Allah nije odredio i naučila ga je lekciji i postala slobodna. Koliko je bogatih i snažnih ili predvodnika naroda koji su mislili da mu se čitav dunjaluk pokorio i predao mu svoje vodstvo, a zatim je našao sebe nespособnim da bilo šta uradi. Razlog tome je neprijatelj-silnik ili bolest koja ga je prikovala za postelju ili ga je prijatelj slagao i prevario ili je krenuo za požudom i strasti koja ga je spriječila da izvrši ono što želi. *"Između njih i onoga što budu željeli biće prepreka postavljena."* (Sebe' 54).

### **Peto: Njihovo pravdanje kaderom**

Ova sekta napuštanje rada pravda kaderom. Tako da neko od njih kada bude pozivan na obavljanje namaza, post i učenje Kur'ana odgovara: "Da je Allah htio da to uradim, ja bih to uradio." Isto tako nasilje i nered koje čine ljudima, a o zabranjenim, nepravednim i pokuđenim stvarima i postupcima koja se događaju govore da je to Allah tako htio da je to Njegova volja i da mi nemamo nikakvog učešća u tome. To ih je odvelo do toga da su dopustili da se zlo, nasilje, tiranija i nered šire islamskim zemljama. Ti vidiš ovu vrstu ljudi pognutih glava kako se pokoravaju tiranima, zlotvorima pa čak neki od njih postaju njihovi pomagači i suradnici. Vidiš ih kako se obraćaju ljudima govoreći: "Ništa vam drugo ne preostaje nego da budete strpljivi prepuštajući se Allahovoj volji i određenju." Također možeš primjetiti neke od njih kako čine teške grijeha i strogo zabranjena djela poput bluda i drugih velikih grijeha pravdajući svoje postupke Allahovim određenjem-kaderom.

Ako oni za svaki događaj koji se desi vjeruju da je dokaz onda su ismijali one pametne među njima i bacili su se u klanac u kojem ne mogu naći izlaza niti kraja. Ibnul-Kajjim spominje njihove dogodovštine koje ponižavaju i omalovažavaju pametne ljude i spuštaju ih ispod životinjskog nivoa. On navodi riječi jednog od njih koji je vidio svog slugu da čini blud sa njegovim sluškinjama pa kad je odlučio da ih kazni, a sluga je poznavao njegovo shvatanje kadera, te mu reče: "Kada i kader nas nisu ostavili na miru dok to nismo učinili." A taj neznalica mu reče: "Tvoje poznavanje kada'a i kadera mi je draže od bilo čega drugog, slobodan si u ime Allaha." Drugi je ugledao nekog čovjeka kako spolno općuje sa njegovom ženom pa joj je prišao i počeo je udarati, a ona odgovori: "Kada i kader." A muž joj reče: "Zar činiš zinaluk i pravdaš se time?" Ona odgovori:

<sup>147</sup> Ibid: 167/8.

<sup>148</sup> "Tumačenje temeljnih istina vjerovanja Ehli Sunneta" 727.



"Teško tebi napustio si sunnet a počeo si da skijediš mezheb Ibnu Abbasa." Zastao je, bacio bič iz ruku i počeo da se izvinjava govoreći: "Da tebe nije bilo zalutao bih i skrenuo sa pravog puta." Treći je također vidio svoju ženu kako sa nekim čovjekom čini zinaluk pa joj reče: "Šta je ovo?" "Ovo je Allahov kader i određenje, odgovori mu. A on joj reče: "Dobro je ono što je Allah odredio", i nakon toga mu je dat nadimak "dobro koje je Allah odredio".<sup>149</sup>

Ako bi njihova argumentacija bila tačna onda bi svako mogao da ubija, čini nered, krade, čini nasilje i zločine, a ako bi bio upitan za svoja djela i postupke jednostavno bi se opravdao kaderom. Svaki imalo razuman čovjek zna da je ovo opravdanje neprihvatljivo i da se ono odbacuje jer u protivnom život bi bio svijet opšteg haosa, destrukcije i nereda. Mnogi koji opravdavaju svoje postupke kaderom čineći grijehe, zločine, nasilja, bune se ako njih pogodi nesreća ili nasilje i nisu zadovoljni da se to nasilje i nesreća koja ih je pogodila opravdava kaderom. Put i pravac koji su razumjeli naši učenjaci od našeg Gospodara i Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, je da smo mi obavezni da vjerujemo u kader kao što nam nije dozvoljeno da napuštamo nje rada i dobrih dijela kao i drugih aktivnosti pravdamo Allahovim određenjem i sudbinom, niti nam je dozvoljeno da njime pravdamo kršenje šeriata i prekoračivanja njegovih granica.

Dozvoljava se pravdanje kaderom prilikom nesreća koje nas pogode izuzimajući grijehe i poroke. Šejhul-Islam, Uzvišeni Allah mu se smilovao, kaže: "Čovjek u onome što mu je određeno, prolazi kroz dva stanja: stanje prije određenja i stanje poslije njega. Na njemu je da zatraži pomoć od Allaha, dželle šanuhu, i uputi Mu dovu i osloni se na Njega prije nego se os-

tvari ono što mu je određeno. Pa ako se ispuni određenje bez njegovog učešća u njemu treba da se strpi i da bude zadovoljan njime, a ako se ostvari njegovim djelom i bude blagodat i hajr, zahvali Allahu na tome, a ako bude grijeh i zlo i zatraži oprost od Allaha za taj grijeh. Čovjeku je također naređeno kako da postupi u dvije situacije: prije izvršenja djela da ima čvrstu odluku i da zatraži pomoć od Allaha, dželle šanuhu, i da Mu bude pokoran i poslušan čineći to djelo, i situacija poslije izvršenog djela, a to je vrijeme traženja oprosta za eventualne manjkavosti i zahvala Allahu, dželle šanuhu, na onome što mu je podario od dobra.

Kaže Allah, dželle šanuhu: "*Zato ti budi strpljiv, Allahovo obećanje je istina i moli da ti budu oprošteni tvoji grijesi.*" (El-Gafir: 55) Naredio mu je da bude strpljiv kada ga zadese nesreće koje su odredba Allaha, dželle šanuhu, i da traži oprosta za grijehe. Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, kaže: "i ako budete izdržali i Allaha se bojali, pa tako treba da postupe oni koji su jakom voljom obdareni." (Ali Imran 186) A Allah, dželle šanuhu, u Kur'anu navodi i riječi Jusufa, alejhisselam: "Ko se bude Allaha bojao i ko strpljiv bude, pa Allah uistinu neće dopustiti da propadne nagrada onima koji dobra djela čine." (Jusuf 90) Kako vidimo Allah, dželle šanuhu, je spomenuo strpljivost kod nesreća, a bogobožnost kog izbjegavanja prigovora. Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Čuvaj ono što će ti koristiti i zatraži pomoć od Allaha i nemoj posustajati. Ako te pogodi nesreća ne reci da sam uradio ovako bilo bi onako nego reci: "Allahov kader (Allahovo određenje) ono što je htio učinio je, jer zaista ono "da" otvara vrata šejtanu."<sup>150</sup> Jak i

<sup>150</sup>

Hadis bilježi Muslim u svom "Sahihu" od Ebu Hurejre 2052/4 pod brojem 2664. Zbirka fetvi Šejhul-Islama 76/8.

<sup>149</sup> Ovi događaji prenio je pisac djela Mearidžul-kubul od Ibnu- Kajjima



razborit vjernik ne napušta rad i djela pod izgovorom da je sve određeno, i da mu je dužnost da snažno uzme stvari u svoje ruke.

On zna šta Allah od njega traži i razmišlja o onome što će mu koristiti i od čega će imati fajde zatim ulaže sav svoj trud u ostvarenju onoga što mu Allah naređuje, prethodno se pripremajući za poslove u kojima vidi svoju korist i prosperitet. Ako ne uspije ne gubi vrijeme u očajavanju već u ovoj situaciji kaže: "Allah je tako odredio ono što je htio, učinio je." "Vjerovanje u određenje i njegovo argumentovanje vodi ka liječenju duševnih poremećaja i problema koji su uzrok ljudskog neuspjeha, a istovremeno ne predstavlja prepreku u radu i stvaralaštvu u vremenu koje dolazi.

#### **NJIHOVO ARGUMENTOVANJE HADISOM U KOJEM SE ADEM, alejhisselam, OPRAVDAVA KADEROM**

Možda će onaj koji ima vrlo malo znanja navesti kao dokaz hadis u kome se Adem, alejhisselam i Musa alejhisselam pravdaju određenjem zbog svoje greške i slabosti. Taj hadis je sahih, zabilježile su ga i prenijele pouzdane i ispravne zbirke hadisa (Buharija, Muslim i drugi). Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: "Adem, alejhisselam, i Musa, alejhisselam, su se prepirali kod svog Gospodara pa je Adem pobijedio u diskusiji. Musa reče: "Ti si Adem koga je Allah stvorio Svojom rukom i udahnuo Svoga duha u tebe i naredio melekima da ti se poklone, nastanio te u džennetu, zatim je tvojom greškom spustio sve ljude na Zemlju." Adem reče: "Ti si Musa koga je Allah odabrao za Njegovo po-

slanstvo i direktno ti se govorom obratio i dao ti ploče na kojima je objašnjenje i tumačenje svih stvari i približio te Sebi kako bi čuo Njegove riječi pa mi zato reci koliko godina prije moga stvaranja je Allah zapisao Tevrat? Četrdeset godina prije tvog stvaranja odgovori Musa. A Adem ponovo upita: "Pa jesi li u njemu našao riječi Uzvišenog Allaha: "Tako Adem nije Gospodara svoga poslušao i sa puta je skrenuo. "Musa mu na to potvrdno odgovori, a Adem mu tada reče: "Zar ćeš me koriti zbog djela koje je Allah odredio da uradim prije nego me stvorio na četrdeset godina?!" Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, tada reče: "Tako je Adem, alejhisselam, pobijedio u diskusiji Musaa, alejhisselam."<sup>151</sup>

U ovom hadisu nije argument onima koji se ograđuju kaderom tražeći opravdanje za razne grijehе i poroke. Adem alejhisselam se nije pravdao kaderom za grijeh, niti je Musa alejhisselam korio svoga oca Adema zbog grijehа za koji se pokajao, a Allah dž.š. primio njegovo pokajanje i oprostio mu, približio ga Sebi i uputio ga. Musa alejhisselam je korio nesreću koja je izvela Adema i njegovo potomke iz dženneta. Tako je Adem alejhisselam pribjegao kaderu kod nesreće koja ga je snašla, ne zbog svog grijehа, jer se kaderom može pravdati prilikom nesreća, a ne kod poruka i grijehа.<sup>152</sup> Na Allahovom robu je da se prepusti Njegovom određenju kada ga zadesi nesreća ili poteškoća."One koje, kada ih kakva nevolja zadesi, samo

<sup>151</sup> Hadis bilježi Muslim 2043/4 br. 2652. Muslim navodi nekoliko predaja ovog hadisa. Bilježi ga i Buharija u nekim tematskim cjelinama svoje zbirke. Također ga bilježe Ebu Davud i Tirmizi u svojim Sunenima. Pogledaj predaje ovog hadisa u Džamiul-usulu 124/10.

<sup>152</sup> Komentar Tahavije str. 154. Ovaj odgovor je dao i Šejhul-islam. Pogledaj Šifaul-alil str.35.

kažu: mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti (Bekara 155).

A što se tiče grješnika, oni nemaju pravo da traže opravdanje u kaderu, već im je dužnost i obaveza da se pokaju i zatraže oprost grijeha od Allaha dž.š. "Zato ti budi strpljiv, Allahovo obećanje je istina i moli da ti budu oprosteni tvoji grijesi" (Mu'min 55). Iz ajeta vidimo da nas je Allah dž.š. uputio na strpljivost u nevoljama i nesrećama i na činjenje istigfara tražeći oprost za počinjene grijehe. Allah nije prekorio Iblisa zbog njegovih riječi: "Gospodaru moj, reče, zašto si me u zabludu doveo." (Hidžr 39) u kojima je priznao kader, već ga je prekorio i osudio zbog njegovog pravdanja njime. Ibnul Kajjim je drugim riječima odgovorio na sumnje i pojasnio hadis o Ademovom pravdanju kaderom rekavši: "Traženje opravdanja za počinjen grijeh putem kadera u nekim situacijama je korisno, a nekada šteti. Korisno će biti ako to opravdanje rezultira tevbu (pokajanje) i napuštanje povratka tom grijehu, kao što je uradio Adem, alejhisselam. Tako će u spominjanju kadera biti potvrda Allahovom jedinstvu i saznanje i upoznavanje Allahovih sifata (svojstava) i Njegovih lijepih imena, a dotičnoj osobi i slušaocima će koristiti to spominjanje kadera.

U ovoj situaciji spomenuta osoba ne opovrgava naredbu ili zabranu niti šeriatu oduzima njegovu pravosnažnost, već samo saopštava potpunu, čistu istinu potvrđujući Allahovu jednoću i svoju nemoć naspram "Snage i Moći Uzvišenog Allaha".

Ibnul-Kajjim dalje objašnjava i kaže da je Adem, alejhisselam, rekao Musau, alejhisselam: "Zar ćeš me koriti za djelo koje sam uradio, a bilo mi je zapisano da ću ga izvršiti prije nego sam stvoren?" Kada čovjek učini grijeh zatim se iskreno pokaje za taj grijeh on se ukloni i izbriše kao da ga nije ni bilo, pa ga neko ukori i nakon svega toga lijepo je da kader spomene

riječima: "Ovo mi je sudeno i određeno prije nego sam stvoren." U ovom slučaju on se zaista nije branio određenjem niti ga je spomenuo kako bi mu bio opravdanje i argument za učinjene grijehe ili loša djela. A situacija u kojoj je štetno opravdavati se kaderom je da počini neko zabranjeno djelo ili ostavi neki farz (strogu obavezu), pa kad bude upozoren ili ukoren, svoj postupak i ustrajnost u grijehu opravdava Allahovim određenjem i time zanijeće istinu i počini grijeh i bude kao oni koji su svoje mnogoboštvo i obožavanje drugih pored Allaha opravdavali Njegovim kaderom (određenjem).<sup>153</sup>

## DA LI JE OBAVEZNO BITI ZADOVOLJAN SA ODREĐENJEM

Ako se grijesi čine Allahovom odredbom zar mi možemo prezirati i ne biti zadovoljni Njegovom odredbom?

Odgovor na pitanje je: "U Kur'anu ne postoji ajet niti u sunnetu Božij Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, hadis koji naređuje Allahovim robovima da budu zadovoljni svim određenjima koja se odnose na djela i postupke drugih bez obzira bila ta djela pozitivna ili negativna, ali su obavezni i dužni da budu zadovoljni onim što je Allah, dželle šanuhu, naredio. Niko nema pravo da negoduje, ljuti se i prezire ono što je Allah dž.š. naredio da se izvršava. Kaže Uzvišeni Allah: *"i tako mi Gospodara tvoga oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude*

<sup>153</sup> Šifaul-alil str. 35

*tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore (predaju). " (En-Nisa' 65)*

Allahov rob treba da bude zadovoljan nesrećama i poteškoćama koje mu je Allah odredio, a koje nisu grijeh. Na primjer da ga Allah iskuša siromaštvom, bolešću, poniženjem, nasiljem, ili smetnjama koje dolaze od drugih bića. Zaista je strpljivost na poteškoćama i nedaćama dužnost i obaveza, a zadovoljstvo time je poželjno, ali da li je ono vadžib (obavezno) ili mustehab (pohvaljeno)? Od dva mišljenja savremenika imama Ahmeda i drugih ispravnije mišljenje je da je ono poželjno, a nije obavezno.<sup>154</sup>

#### **Šesto: TVRDNJA DA JE OBAVEZIVANJE LJUDI NEČIM ŠTO NISU URADILI RAVNO TRAŽENJEM NEMOGUĆEG**

Oni koji su slijedili ovaj pravac tvrdili su da počinitelji grijeha i zlodjela ne mogu uraditi ništa drugo osim onoga što su uradili i nemoguće je da budu zaduženi nečim što je u suprotnosti sa onim što su uradili. i šeriat negira zaduživanje nečim što je neostvarljivo kao što nam Allah u Kur'anu objavljuje: "Allah nikoga ne opterećuje preko njegovih mogućnosti." (El-Bekara 286) "Allah nikog ne zadužuje više nego što mu je dao." (Et-Talak 7)

Nasuprot tome oni su argumentovali svoje stavove riječima Uzvišenog Allaha kao npr.: "Onima čije su oči bile koprenom zastarte, da o dokazima Mojim razmisle, onima koji nisu htjeli da išta čuju." (El-Kehf 101) "Njima će patnja biti udvostručena, jer nisu htjeli ni da čuju ni da bilo šta vide." (Hud 20)"i kao oni

<sup>154</sup> Zbirka fetvi Šejhul-Islama 190/8

ispred kojih i iza kojih smo pregradu metnuli i na oči im koprenu stavili, zato oni ne vide." (Jasin 9)

Izjavili su da ovi ajeti jasno govore o njihovoj nemoći i nemogućnosti izvršenja djela. Oni su suprostavili jedan dio Allahove knjige drugim dijelovima i tvrdili su da je Kur'an kontradiktoran i proturječan, a ne daj Bože da je to tako. Odgovor na ono što ih je skrenulo sa puta i zbunilo je da "poreknuta i odbačena mogućnost koja je navedena u ajetima, a kojom argumentuju svoje stavove nije mogućnost uslovljena kod naredbi i zabrana, jer ako se to porekne i odbaci onda se odbacuju i demantuju i naredbe i zabrane, obećanje nagrade i upozorenje na kaznu, zahvala i kuđenje, nagrada i kazna. Poznato je da su ljudi u ovoj situaciji oni kojima se naređuje i zabranjuje, prijeti i obećaje pa postaje jasno da odbačena mogućnost nije ona koja je uslovljena u naredbi i zabrani."<sup>155</sup> Mogućnost koja je poreknuta u ovim ajetima, a na koju se oni pozivaju nije uzrok njihove nemoći ili nesposobnosti da izvrše određeno djelo već razlog tome je zanemarivanje i napuštanje djela i preokupacija drugim koje je u suprotnosti sa njim. Uzimamo za primjer nevjernika kojeg je Allah, dželle šanuhu, zadužio vjerovanjem jer ulazak u vjeru nije nemoguć korak koji on nije u stanju da napravi, tako da je on poput onoga koji zbog zauzetosti sticanjem sredstava za život nema mogućnosti niti vremena za nauku, odnosno sticanje znanja.<sup>156</sup> A što se tiče mogućnosti pod kojom se podrazumijevaju zaduženje i obaveza ona je spomenuta u riječima Uzvišenog Allaha: "Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti." (Ali Imran: 97)

<sup>155</sup> Zbirka fetvi: 291/8.

<sup>156</sup> Ibid: 296/8.

A također i onaj koji ne nađe dužan je da dva mjeseca posti uzastopce prije nego jedno drugo dodirne. A onaj koji ne može, dužan je da šezdeset siromaha nahrani." (El-Mudžadele: 4) Kao i riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem: "Obavljaj namaz stojeći, a ako ne možeš tako onda sjedeći, a ako ne možeš ni tako onda ležeći na strani." Poznato je da Allah, dželle šanuhu, ne zadužuje onim što se ne može izvršiti zbog postojanja nemoći nasuprot mogućnosti. On ne obavezuje invalida da obavlja namaz stojeći, niti zadužuje bolesnika postom niti slijepcu naređuje džihad, jer sve to izlazi van njihovih mogućnosti. Učenjaci su se složili da čovjek koji zbog svoje nemoći ne bude u stanju da izvrši neke strogo naređene islamske dužnosti nije ni obavezan već spada sa njega obaveza koju nije u stanju da izvrši. Invalid bez noge nije zadužen pranjem te noge. Tako i onaj koji nije u mogućnosti pranjem da odstrani nečistoću sa svoga tijela ili nije u stanju da stoji, pregiba se i tome slično prestaje biti zadužen svim onim što je nesposoban da uradi. Nakon svega ovog postaje ti jasno da se spomenuta nesposobnost odnosno nemogućnost u ajetima, koje su predstavnici ove grupe uzeli kao argumente, ne odnosi na naredbe i zabrane, zaduženja i obaveze u čemu su saglasni svi muslimani, a mogućnost ili sposobnost u šeriatu kojoj su cilj naredbe i zabrane u citiranim ajetima su uslov bez kojeg Allah nikog ne zadužuje niti mu išta stavlja u obavezu.<sup>157</sup>

<sup>157</sup> Zbirka fetvi: 130/8.

## **Sedmo: NJIHOVIM TVRDNJAMA SE POISTOVJEĆUJU DVIJE SUPROTNOSTI**

Ovaj pravac je svoje sljedbenike i glasnogovornike doveo do toga da nisu pravili razliku između dobrih Allahovih robova i grijешnika, pobožnih iskrenih vjernika i zlotvora, stanovnika dženneta i stanovnika džehennema, a Sveznajući Allah je napravio razliku među njima: "Zar ćemo postupiti sa onima koji vjeruju i čine dobro kao sa onima koji prave nered na Zemlji, ili zar ćemo postupiti sa onima koji se grijeha klone isto kao i sa grijешnicima." (Sad: 27,28) A u drugom ajetu se kaže: "Misle li oni koji čine zla djela da ćemo sa njima postupati jednako kao sa onima koji vjeruju i dobra djela čine, da li će im život i smrt biti isti?" (El-Džasijeh: 21) A također je rekao: "Zar ćemo muslimane sa nevjernicima izjednačiti?! Šta vam je kako rasuđujete?" (El-Kalem: 35)

### **Treća tema:**

## **STAV EHLI SUNNETA I DŽEMA'ATA PO PITANJU ALLAHOVOG ODREĐENJA**

Objasnili smo ti pravace onih koji su zalutali i skrenuli s pravog puta u kadreu. Volio bih ovdje u ovom poglavlju da spomenem pravac ehli sunneta i džemata. Mnogi učenjaci su pisali o njihovom mezhebu pa ću ja ovdje slijediti ono što su najistaknutije tri ličnosti pisale o njemu.

Šejhul-islam Ibnu Tejmiije rezimira njihov mezheb:

Šejhul-islam Ibnu Tejmiije, Allah mu se smilovao i nagradio ga najboljom nagradom kaže: "Mezheb Ehli sunneta i džemata se u ovom području temelji na Kur'anu i Sunnetu i na

onom na čemu su bili prvi muhadžiri i ensarije i oni koji su ih istinski slijedili, a to je vjerovanje da je Allah, dželle šanuhu, Stvoritelj i da su sve stvari u Njegovoj vlasti. U to ulaze i sve pojave sa postojećim osobinama bile one proizvod ljudskih djela ili ne. Ono što je Slavljani Allah htio bilo je, a što nije htio nije ni bilo, pa ništa ne biva osim Njegovom voljom i moći, niti Mu je nedostupno i nemoguće ono što je htio. On je nad svim Kadar, ništa ne želi, a da to nije moćan da uradi. Allah, dželle šanuhu, zna ono što je bilo i ono što će biti, kao što zna ono što nije bilo i kako bi bilo da je bilo. Pod ovim se podrazumijevaju ljudska djela i sve ostalo. Allah, dželle šanuhu, je odredio sudbine stvorenja prije nego što ih je stvorio. Odredio je njihove časove smrti, opskrbu i njihova djela i sve to zapisao kao što je zapisao njihove puteve ka sreći ili nesreći.

Oni čvrsto vjeruju da je On stvorio sve i da Njegova moć obuhvata sve. Da sve što je bilo desilo se Njegovom voljom i vjeruju da Njegovo znanje obuhvata stvari prije njihovog postojanja i da ih On određuje i zapisuje prije njihovg bitisanja.<sup>158</sup>

Prethodnici ummeta i njegove vođe su složni da su ljudi obavezni i zaduženi onim što im je Allah, dželle šanuhu, naredio, a dužni su da se klone onoga što im je zabranio. Saglasni su da im je dužnosti vjerovati u Njegovo obećanje i prijetnju o kojima govori Kur'an i Sunnet. Svi se slažu da niko nema opravdanja pred Allahom za napušteni vadžib ni za učinjeni hara, već Allah ima jasan dokaz protiv takvih svojih robova.<sup>159</sup> i od onoga na čemu su se složili predstavnici ummeta i njihove vode u pogledu vjerovanja u kada i kader jeste i to da je Allah, dželle šanuhu, Stvoritelj svega i ono što je htio bilo je, a što

nije htio nije se ni desilo. Da Allah, dželle šanuhu, ostavlja u zabludi koga On hoće, a upućuje na pravi put koga On hoće, da ljudi imaju volju i mogućnosti pomoću kojih izvršavaju ono za što ih je Allah osposobio govoreći: "Ljudi ne htjeti ništa osim onoga što Allah hoće."<sup>160</sup>

### **Vjerovanje imama Ebu Bekra Muhammeda El-Husejna El-Adžurrija u Kader**

Rekao je, Allah mu se smilovao: "Naš pravac u kaderu je da kažemo da je Uzvišeni Allah stvorio Džennet i vatru i stanovnike i za jedno i za drugo. Kunem se Njegovom veličinom i moći da će se džehennem napuniti ljudima i džinnima. Zatim je Allah stvorio Adema, alejhisselam, i iz njegovih leđa sve potomke čiji je On stvoritelj sve do Sudnjeg dana. Onda ih je podijelio na dvije skupine; skupina koja će biti u džennetu i skupina koja će biti u vatri. Stvorio je i Iblisa i naredio mu da učini sedždu Ademu, a zano je da se neće pokloniti zbog određenja njegove nesreće koju je prethodno obuhvatalo Allahovo znanje. Allah nema suparnika u svojim presudama i odlukama. On čini od svojih stvorenja šta hoće a kada i kader su potpuno pravedni od našeg Gospodara. Stvorio je Adema, alejhisselam, i Havu da bi boravili na Zemlji, nastanio ih je u džennetu i dozvolio im da jedu šta hoće i koliko hoće, a zabranio im je da se približe jednom drvetu, zatim se ostvarilo Njegovo određenje da će se oni oglušiti o naredbu i da će pojesti plod drveta i time učiniti grijeh. Uzvišeni Allah je to njemu prividno zabranio, a u suštini je znao i odredio da će njih dvoje jesti plod tog zabranjenog dr-

<sup>158</sup> Zbirka fetvi: 449/8.

<sup>159</sup> Zbirka fetvi: 452/8

<sup>160</sup> Zbirka fetvi: 459/8.

veta: "On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani." (El-Enbija: 23) Nisu imali drugog izlaza već su jeli i to je bio povod grijehu kao i povod njihovom izlasku iz dženneta, jer su stvoreni za život na Zemlji.

Sve ovo je obuhvatilo Njegovo prethodno znanje kao i to da će im On oprostiti počinjeni grijeh. Nije dozvoljeno da se išta desi nekome od Njegovih stvorenja, a da to nije Njegova odredba i da Njegovo znanje to ne obuhvati prije samog čina stvaranja i događaja. Stvorio je bića kako je htio i za šta je htio pa ih je učinio srećnim ili nesrećnim prije nego ih je izveo na ovaj svijet dok su bili u utrobama svojih majki, zapisao njihov trenutak rastanka sa ovim svijetom te njihovu opskrbu. Zapisao je i njihova djela pa ih onda izveo na ovaj svijet tako da svaka osoba žurno ide ka onome šta joj je određeno i zapisano bilo to za nju ili protiv nje. Zatim je poslao Svoje poslanike, spustio im Svoju Objavu i naredio da je dostave Njegovim stvorenjima pa su oni dostavili poslanice njihovog Gospodara, savjetovali svoje narode pa kome Allah odredi da vjeruje biće vjernik, a kome odredi da nevjeruje biće nevjernik. Uzvišeni Allah u Kur'anu kaže: "On vas stvara, pa ste ili nevjernici ili vjernici. Sve što vi radite Allah dobro vidi." (Et-Tegabun 2) Zavolio je od svojih robova koga je htio i otvorio mu srce da bi povjerovalo i prihvatilo Islam, a druge je zamrzio i zapečatio njihova srca, sluh i vid tako da nikada neće biti na pravom putu. On ostavlja u zabludi koga hoće, a upućuje na pravi put koga On hoće. "On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani." (El-Enbija' 23) Sva stvorenja Njemu pripadaju, On od njih čini što hoće, a da im ne učini nasilje Uzvišen je naš Gospodar od toga da mu se pripisuje nasilje. Nasilje čini onaj koji oduzima ono što nije u njegovoj vlasti što on ne posjeduje, a našem Gospodaru pripada sve što je na nebesima i na Zemlji i sve što je

između njih i što je pod Zemljom. Njegov je i ovaj i budući svijet, uzvišen je Njegov pomen i Njegova lijepa imena. On voli pokornost Svojih robova i to im je naredio, pa ko Mu se pokorava pomaže mu da uspije. Zabranio je neposlušnost i grijehenje koje je dozvolio, ali ga ne voli, niti ga je naredio. Uzvišen neka je Allah od toga da naredi razvrat i poroke ili da ih voli. Naš Gospodar je iznad toga da se dešava nešto u Njegovoj vlasti što On ne želi da se desi ili da Njegovo znanje ne obuhvata nešto prije Njegovog postojanja. Znao je šta će stvorenja raditi prije nego ih je stvorio i nakon toga prije nego li se ostvari kada i kader. Po Njegovoj naredbi pero je zapisalo u Levhi Mahfuzu sve šta će biti od dobrih ili loših djela. On pohvaljuje one koji Mu se pokoravaju od Njegovih robova i priključuje im djela na osnovu kojih im priprema veliku nagradu. A da nema Njegove podrške i pomoći ne bi uspjeli da ostvare ono za šta bi zaslužili da budu nagrađeni. "To je Allahova blagodat koju će darovati onome kome On hoće, a u Allaha je blagodat velika." (El-Hadid 21) Tako je prezreo narod koji se odao grijehnju i upozorio ga na loša djela, zatim im je pridodao na njihova djela i druga koja su se desila određenjem. Ostavlja u zabludi koga on hoće, a upućuje na pravi put koga On hoće. Muhammed ibnul-Husejn, Allah mu se smilovao je rekao: "Ovo je naš pravac u kaderu."<sup>161</sup>



<sup>161</sup> "Eš-Šeriat" od El-Adžurija, 150-152.

## TAHAVIJINO VJEROVANJE U KADER

Tahavija, Allah mu se smilovao, o kaderu kaže: "Allah je svojim znanjem stvorio sva bića i odredio im sudbine i časove smrti. Ništa Mu nije bilo skriveno prije nego ih je stvorio, znao je šta će raditi i kako postupiti prije njihovog stvaranja. Naredio im je da Mu budu pokorni a zabranio im je da Mu budu neposlušni. Sve teče i odvija se Njegovom voljom i određenjem. Ljudi imaju slobodne volje samo koliko im On dopusti. Sve što je Alah htio bilo je a što nije htio nije se ni desilo. Upućuje na pravi put koga On hoće i dobrotom oprašta i čuva od grijeha, a koga On hoće ostavlja da luta u zabludi i pravedno kažnjava i iskušava. Svi se obrću oko Njegove volje i između Njegove dobrote i pravednosti. On je Uzvišen i čist od suparnika. i neprijatelja. Niko se ne može suprotstaviti Njegovom određenju i niko ne može presudu Njegovu odgoditi niti ga iko može spriječiti da čini šta hoće. U sve ovo vjerujemo i potpuno smo ubjeđeni da je sve to od Njega."<sup>162</sup>

Uzvišeni Allah je znao ukupan broj onih koji će ući u džennet i broj onih koji će ući u vatru. Njihov konačni broj se ne povećava niti smanjuje. A također je znao njihova djela koja će uraditi, svakom će biti olakšano ono za što je stvoren. Djela se ocjenjuju po njihovim konačnim ishodima. Srećan i uspio je samo onaj kome Allah odredi i zapiše sreću i uspjeh, a nesrećan je i propao onaj kome Allah odredi nesreću i propast. Suština kadera je Allahova tajna o Njegovim stvorenjima koja nije dostupna najodabranijem meleku ni poslaniku. Poniranje u to vodi ka očitom neuspjehu i padu koje odvodi u grijeh, a uda-

ljava od upute i time dostiže stepen bezbožnosti i nasilja prelazeći granice dozvoljenog. Zato je musliman dužan da se čuva od poniranja u razmišljanje o kaderu ili prepuštanja sumnjama i iskušenjima kao što je dužan da zna da Uzvišeni Allah nije otokrio Svojim stvorenjima, niti im učinio dostupnim znanje o kaderu već im je zabranio pokušaj dolaska do njegove suštine, a u Kur'anu kaže: "On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani." (El-Enbija: 23) A ko upita zašto je Allah tako učinio odbacio je kur'ansku odluku i propis, a ko se odrekne kur'anske odredbe postaje nevjernik. Sve ovo što smo naveli je općenito i osnovno što treba da se poznaje i u što treba da se vjeruje. Kome Allah obasja i osvijetli njegovo srce od svojih evlija, a to je stepen dobro upućenih u nauku, učini da vijesti od Allaha primaju bez imalo sumnje u njihovu tačnost potpuno im se predavši. Postoje dvije vrste znanja; znanje koje posjeduju stvorenja (a to je poznavanje šeriata, njegovih temelja i grana) i znanje nedostupno stvorenjima (a to je znanje o kaderu koje je Allah, dželle šanuhu, učinio nedostupnim Svojim stvorenjima). Onaj koji porekne postojanje prve vrste znanja postao je kafir zbog njegovog nijekanja postojećih kur'anskih i sunnetskih tekstova. A ako bude tvrdio da mu je poznat ezoterički nevidljivi svijet i da je upoznat sa kaderom postao je kafir zanijskajući osnovne istine vjere Islama.

Stoga se vjerovanje dokazuje i potvrđuje samo prihvatanjem postojećeg znanja kod ljudi, a napuštanjem njima nedostupnog znanja. Vjerujemo u Levhi Mahfuz i pero (kojim je zapisao sudbine svih stvorenja) i vjerujemo da sve što je u njemu je već određeno pa kad bi se sva stvorenja sakupila da učine ono što je Allah zapisao da će postojati nepostojećim, ne bi to bili u stanju. Tinta je prerasla pošto je zapisano sve što će se desiti do Sudnjeg dana. Ono što je čovjeka zaobišlo nije ga ni-

<sup>162</sup> El-Akide et-Tahavijje, komentar od šejh Nasruddina El-Albanija str.21

moglo zadesi, a ono što ga je zadesilo nije ga moglo zaobići. Čovjek treba da zna da je Allahu prethodno bio poznat svaki detalj vezan za Njegova stvorenja koja je precizno odredio. Nema nikog koji to može osporiti niti poništiti ili odgoditi ili promijeniti, povećati ili umanjiti nešto u stvaranju Nebesa i Zemlje i njihovih stanovnika. Ovo spada u principe vjerovanja i temelje saznanja i priznavanja Allahove jednoće i vlasti kao što kaže Uzvišeni u Svojoj knjizi: "On je sve stvorio i kako treba uredio." (El-Furkan: 2) i još je rekao: "A Allahova zapovijed je konačna." (El-Ahzab: 38) Zato teško onome ko u kaderu postane Allahov suparnik i usprotivi Mu se. Teško onome ko se bolesnog srca počne baviti kaderom i osloni se na bolesne pretpostavke i sumnje istražujući kader, tragajući za tajnom koju je Allah učinio skrivenom i nedostupnom svima Njegovim stvorenjima i šta god da kaže odnosno izjavi o kaderu to će mu se vratiti i njega učiniti lažljivcem i velikim grijешnikom.<sup>163</sup>



<sup>163</sup> "El-akide et-Tahavijje", 31.

## ŠESTO POGLAVLJE UZROCI ZABLUDE U DOMENU KADERA

Uzrok zablude determinista i indeterminista je da svaka od dvije sekte vidi dio istine, a ostala je slijepa kod drugog dijela te istine. Njih možemo uporediti sa čovjekom koji je slijep na jedno oko tako da posmatra jednu stranu ili dio nečeg, a ne vidi drugu stranu. Tako su indeterministi (kaderije koji poriču određenje) rekli: "Allah sigurno ne želi nevjerovanje i grijeha, ne voli ih niti je zadovoljan njima. Kako onda možemo reći da je On stvorio ljudska djela u kojima ima ateizma, grijeha, suprotstavljanja i nepokornosti Njemu. Deterministi (Džebrije) su vjerovali da je Allah stvoritelj svega, ali su tvrdili da sve što je stvorio, zavolio je i zadovoljan je time. Pripadnici Ehli sunneta i džemata su spoznali potpunu i cjelovitu istinu jer su povjerovali u obje strane istine s kojom su došle dvije prethodno navedene skupine, a u isto vrijeme su odbacili neistine i zablude kojim su se ogrnule svaka od njih. Oni kažu: "Zaista Allah ako želi da se griješi shodno određenju, to ne znači da On to voli i da je time zadovoljan niti On to naređuje, već ga prezire i zabranjuje. Ovo su riječi cjelokupne uleme koje ćemo sada navesti. Ono što je htio, bilo je, a što nije htio da bude, nije ni bilo. Stoga su se učenjaci fikha složili da se onaj koji se zakune i kaže: 'Tako mi Allaha, to i to ću sigurno uraditi', ako Bog da, nije počinio grijeh ako ne uspije da ispunji svoju zakletvu, makar to bio vadžib ili mustehab. A ako bi rekao: 'Tako mi Allaha, to i to će se sigurno desiti, ako Allah to bude volio, prekršio je zakletvu, bila ona vadžib ili mustehab. Učenjaci Ehli sunneta su precizirali i analizirali pojam volje pa su izjavili: "Volja se u Allahovoj Knjizi djeli na dvije vrste a to su volja



odredbi stvaranja i volja određena šeriatom. Volja koja je određena šeriatom obuhvata i sadrži ljubav i zadovoljstvo, a volja odredbi stvaranja je sveobuhvatna volja koja obuhvata sve postojeće. Za volju koja proizilazi iz šeriata nalazimo primjere u riječima Uzvišenog Allaha, dželle šanuhu: "Allah želi da vam olakša, a ne da vam oteža." (Bekare 185) "Allah ne želi da vam pričinu poteškoće već želi da vas učini čistima i da vam blagodat Svoju upotpuni." (El-Maide 6) "Allah želi da vam objasni i da vas putevima onih koji su išli oni prije vas, da vas uputi i da vam oprosti. Allah sve zna i On je mudar. Allah želi da vam oprosti, a oni koji se za strastima svojim povode žele da daleko sa pravog puta skrenete. Allah želi da vam olakša, a čovjek je stvoren kao ne jako biće." (En-Nisa 26-28) "Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani i da vas potpuno očisti." (El-Ahzab 33) Ova vrsta volje ne garantuje ispunjenje željenog, osim ako joj se pridruži druga vrsta tj. određena volja. Ova kategorija volje nepobitno i jasno dokazuje da Allah, dželle šanuhu, ne voli grijehe i neposlušnost, zabludu i nevjerovanje, ne naređuje ih niti je njima zadovoljan makar ih njihovim stvaranjem želio. On voli i zadovoljan je svim onim što je vezano za vjeru i proizilazi iz vjerskih osjećanja, nagrađuje one koji čine dobra djela i uvodi ih u džennet, a također ih pomaže u životu na ovom i budućem svijetu kao što pomaže Svoje bliske bogobojazne dobre robove koji su uspjeli i izašli kao pobjednici.<sup>164</sup> Ova kategorija obuhvata sve vrste pokornosti, ostvarile se one ili ne.<sup>165</sup> Što se tiče Allahove apsolutne volje ona obuhvata sve postojeće, a koja se ogleda u riječima: "Ono što je Allah htio bilo je, a što nije htio nije ni bilo." Za ovu kategoriju

<sup>164</sup> Pogledaj komentar Tahavije str. 116 i zbirku fetvi Šejhul-islama 188/8,58

<sup>165</sup> Pogledaj zbirku fetvi Šejhul-islama 198/8

volje imamo primjere u kur'anskim ajetima: "Onome koga Allah želi da uputi On srce njegovo prema Islamu raspoloži, a onome koga želi da u zabludi ostavi, On srce njegovo stegne i umornim učini." (El-Enam 125) "Ako Allah hoće da vas u zabludi ostavi neće vam savjet moj koristiti." (Hud 34) "A da je Allah htio oni se ne bi međusobno ubijali, ali Allah radi ono što On želi." (El-Bekare 253) "A zašto nisi kad si u bašču svoju ušao rekao: "Tako je Allah htio, moć je samo u Allaha." (El-Kehf 39)

Ova kategorija volje je sveobuhvatna. Iz nje se ne izuzima ni jedno stvorenje. Sve vrste kosmičkih pojava i događanja ulaze u ovu kategoriju Allahove volje. U njoj učestvuju i vjernik i nevjernik, dobročinitelj i griješnik, stanovnici dženneta i džehennema, Allahovi prijatelji i oni koji Mu se suprotstavljaju. On voli one koji Mu se pokoravaju, a i oni Njega, na njih On i Njegovi meleki donose salavat, a nasuprot njima su oni koji Mu odbijaju poslušnost čineći grijehe. On ih mrzi i prezire i takve proklinje, a i oni koji imaju pravo da proklinju (meleki i vjernici).<sup>166</sup>

Ova kategorija volje obuhvata ono što se ostvarilo od dobrih djela koja su rezultat pokornosti Allahu, dželle šanuhu, i loših djela koja su rezultat odbijanja poslušnosti Njemu, ne uzimajući u obzir ono što se od njih nije ostavilo.<sup>167</sup> Sve što je stvoreno u odnosu na obje kategorije volje dijeli se na četiri grupe. Prva (ono što je vezano za obje kategorije volje, a to su dobra djela koja se dese, koja Allah traži od nas voljom Islama i šeriata. On je naredio izvršavanje tih djela, voli ih i zadovoljan je njima. Isto tako želio je Svojom Božanskom voljom da

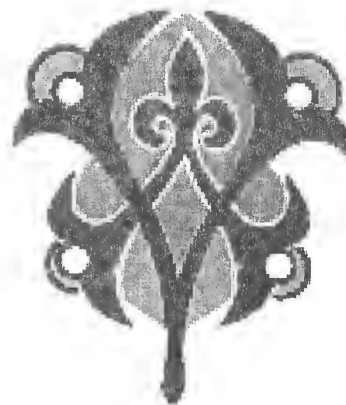
<sup>166</sup> Pogledaj komentar Tahavije str. 116 i zbirku fetvi Šejhul-islama 198/8,58

<sup>167</sup> Zbirka fetvi Šejhul-islama 198/8

se ostvare, a da nije toga ona ne bi ni postojala. Druga (ono što je vezano samo za šeriatsku volju, a to su sva dobra djela koja je Allah, dželle šanuhu, naredio da se praktikuju. Nevjernici i teški griješnici su se oglušili o ove naredbe i postali neposlušni svome Gospodaru. Sve ovo spada u ovu vrstu Allahove volje vezane za Islam i šeriat. On voli ta djela i zadovoljan je njima bez obzira, ostvarila se ona u praktičnoj formi ili ne.

Treća (ono što je vezano samo za Allahovu apsolutnu volju, a to je ono što On određuje od događaja koje nije naredio kao što su mubah stvari i djela koja nisu ni naređena, a ni zabranjena i sve vrste grijeha i nepokornosti Allahu, dželle šanuhu. On te stvari nije naredio, ne voli ih niti je njima zadovoljan tako da ne naređuje činjenje razvratnih djela i nije zadovoljan nevjerovanjem svojih robova. Da nije Njegove volje, moći i stvaranja oni ne bi ni postojali. Zaista ono što je Allah htio bilo je, a što nije htio nije ni bilo. Četvrto (ono za što nije vezana ni jedna od spomenutih kategorija Allahove volje. U to se ubraja ono što se nije desilo i nije postojalo, bilo od dozvoljenih ili zabranjenih stvari.<sup>168</sup> Međuđu Allahovim robovima srećan je onaj kome Allah želi Svojom apsolutnom voljom isto ono što mu želi šeriatskom voljom, a nesrećan je onaj kome Allah svojom apsolutnom voljom odredi ono što ne želi šeriatskom voljom. Sljedbenici Ehli sunneta i džemata koji su istinski i potpuno razumjeli i upoznali Allahovu vjeru, dini Islam, nisu konfrotirali jedan dio Allahove knjige drugom. Allahovi propisi i zakoni naspram Njegovih stvorenja se ostvaruju u skladu sa ove dvije kategorije Allahove volje. Stoga onaj ko bude posmatrao ljudska djela iz obje perspektive obuhvativši obje kategorije moći će da vidi istinu, ako bude posmatrao šeriat is-

ključujući kader i obrnuto, ako bude gledao u kader ostavljajući šeriat postaje slijep kao što vidimo iz primjera plemena Kurejš koji su rekli (Allah je u Kur'anu citirao njihove riječi): "Da je Allah htio mi ne bismo Njemu druge ravnim smatrali, a niti preci naši niti bisišta zabranjenim učinili." A zatim im u istom ajetu u produžetku odgovorio: "Tako isto su oni prije njih poricali sve dok Našu kaznu nisu iskusili.



<sup>168</sup> Ibid 189/8

## **SEDMO POGLAVLJE**

### **REZULTATI VJEROVANJA U KADER**

Prethodno smo objasnili da je vjerovanje u određenje sa kojim je došao Islam potpuno čisto od razočarenja i ljenosti, ravnodušnosti i mrtvila kojim je pogođen veći dio islamske zajednice ummmeta tokom proteklih stoljeća pod izgovorom da je uzrok tome vjerovanje u određenje. Osnovni krivac i uzročnik tome jeste nepravilno shvatanje problema kadera u kojem su muslimani skrenuli sa ispravnog puta i nisu razumjeli njegovu pravo značenje. Ko se posveti proučavanju vjerovanja u kader sa kojim je došao islam, naći će mnogo rezultata koji su bili i ostali uzrokom dobrobiti pojedinca i društva uopće. Pokušaćemo predložiti nekoliko njegovih rezultata koji su se pokazali tokom ove studije.

#### ***1. Vjerovanje u kader je put izbavljenja i spašavanja od širka***

Mnogi filozofi su isticali da je dobro od Allaha, a zlo proizvod drugog božanstva. Ovo su izjavili bježeći od toga da zlo ne pripisuju Uzvišenom Allahu. Dualisti (medžusije) su tvrdili da je svjetlo tvorac dobra, a tama tvorac zla. Oni koji su iz ovog ummeta tvrdili da Allah nije stvorio djela ljudi ili da nije stvorio zabludu i propast ustanovili su i priznali postojanje još dva stvoritelja osim Allaha. Tevhid, vjerovanje u Allahovu jednoću se ne upotpunjuje bez potvrde i priznanja da je Allah, dželle šanuhu, jedini Tvorac svega u svemiru i da je Njegova volja zaključena naspram Njegovih stvorenja, što je htio bilo je, a što nije htio, nije ni bilo. Zato svi oni koji negiraju i poriču kader

ne vjeruju u jednoću svoga Gospodara niti su Ga istinski spoznali. Vjerovanje u određenje razdvaja put tevhida i širka. Vjernik koji vjeruje u određenje priznaje i potvrđuje da ovaj univerzum i sve što je u njemu proizilazi i djelo je Jednog Boga, Jednog koji zaslužuje da bude obožavan. Ko ne bude ovako vjerovao i na ovaj način shvatao vjerovanje taj je pripisao Allahu druga božanstva.

## ***2. Ustrajnost na ispravnom putu u dobru ili zlu***

Ljudi obzirom da posjeduju mnogo slabosti i nedostataka nisu ustrajni na jednom istom putu. Kaže Uzvišeni Allah: "Čovjek je uistinu stvoren malodušan, kada ga nevolja snade brižan je, a kada mu je dobro nepristupačan je, osim klanjača vjernika." (El-Mearidž 19) Vjerovanje u određenje omogućava čovjeku da provodi svoj život konstantno se držeći ispravnog puta. Blagodati i blagostanje ga ne čine obijesnim, a ni nesreća ni poteškoća razočaranim i beznadežnim. On zna da su sve blagodati rezultat Allahovog dara, a ne njegovog dobrog proračuna ili planiranja: "Od Allaha je svaka blagodat koju uživate." (En-Nahl 53) On nije poput Karuna koji je tlačio i ugnjetavao svoj narod čineći mu nepravdu i oholo se uzdizao nad svojim narodom pošto mu je Allah dao u posjed riznice blaga. "Karun je iz Musaova naroda bio pa ih je tlačio, a bili smo mu dali toliko blaga da mu je ključeve od njega teško mogla nositi gomila snažnih ljudi. Ne budi obijestan jer Allah ne voli one koji su obijesni, govorili su mu ljudi iz naroda njegova - i nastoj time što ti je Allah dao da stekneš onaj svijet i ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu i čini drugima dobro kao što je Allah tebi dobro učinio i ne čini nered na Zemlji jer Allah ne

voli one koji nered čine. Ovo što imam stekao sam znanjem svojim - tako ja mislim - govorio je on." (El-Kasas: 76-78)

Kada čovjeka zadesi kakav belaj ili šteta, zna da se to desilo Allahovim određenjem kojim ga On iskušava, pa ne gubi nadu, ne uznemirava se, niti žalosti, nego strpljivo podnosi ono što ga je snašlo. Tako ovo vjerovanje ulijeva u srce pravog i iskrenog vjernika, Allahovog roba, zadovoljstvo, staloženost i mirnoću. "Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije prije nego što je damo zapisana u Knjizi. To je Allahu uistinu lahko, da ne biste tugovali za onim što vam je promaklo, a i da se ne biste previše radovali onome što vam On daje." (El-Hadid 22) Allah je pohvalio svoje robove u Kur'anu, one koji kad ih kakva nevolja zadesi samo kažu: "Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti. Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost, oni su na pravom putu." (El-Bekare 156)

## ***3. Onaj koji vjeruje u kader uvijek je na oprezu***

Vjernici su stalno na oprezu. "Allahove kazne se ne boji samo narod kome propast predstoji." (El-E'araf 99) Ljudska srca su prevrtljiva i promjenljiva. Milostivi Allah ih prevrće između Svoja dva prsta kako On hoće. Mnogo je iskušenja koja svoja koplja usmjeravaju ka tim srcima. Vjernik je uvijek na oprezu da mu ne dode nešto što će ga odvesti u zabludu i na krivi put, a također se boji da ne okonča svoj život kao gubitnik. Ovo ga ne može podsticati na ravnodušnost i mrtvilo već ga prisiljava i tjera na neumorno i ustrajno zalaganje i trud, umnožavanje dobrih djela kao i udaljšavanje od velikih grijeha i

ostalih djela sa kojima Allah, dželle šanuhu, nije zadovoljan. Osim toga srce vjernika ostaje vezano za svoga Stvoritelja. On Mu upućuje dovu, nada se Njegovom oprost, traži od Njega pomoć, moli Ga da ga učvrsti i podrži na putu istine kao što Ga moli da mu podari razboritost i istinsku spoznaju.

#### **4. Staloženost i čvrstina u dočekivanju opasnosti i poteškoća i suočavanju sa njima**

Ako čovjek vjeruje da sve što mu se desi zapisano i određeno i vjeruje da su opskrbe i časovi smrti u Allahovoj ruci, on čvrsto i nepokolebljivo uzdignute glave savladava sve vrste poteškoća i strahova. Ovo vjerovanje je bila jedna od najveličanstvenijih stvari koje su podsticale i bodrile mudžahide na juriše izbacivši iz njihovih srca kukavičluk i strah. Oni bi tražili smrt tamo odakle ona vrebala i bacali se u neprijateljske redove misleći da će tu naći svoj kraj. Zatim ih vidimo kako umiru u svojoj postelji, plaćući što nisu pali kao šehidi na bojnopolju, takvi su se istinski borili i savladavali opasnosti i strahove. Ovo vjerovanje je učvrstilo i ohrabrilo srca dobrih ljudi u suprotavljanju nasilnicima i tiranima. Nisu se bojali prijekora i osuda jer su znali da je sve u Allahovim rukama i ono što im je odredio to će ih stići. Nisu se bojali da kažu istinu bojeći se da će ostati bez materijalnih sredstava potrebnih za egzistenciju. Ona je u Allahovim rukama. Ono što je zapisao i odredio Svome robu od životnih sredstava niko mu ne može uskratiti, a ono što Allah uskrati svome robu niko mu to ne može dostaviti.

## **SADRŽAJ**

### **PREDGOVOR**

O vjerovanju u kada i kader ..... I

UVOD ..... 3

### **PRVO POGLAVLJE**

Vjerovanje u kader spada u temelje islamskog vjerovanja ..... 9

### **DRUGO POGLAVLJE**

Osvrt na historijat kadera ..... 15

### **TREĆE POGLAVLJE**

Definicija kada i kadera ..... 21

PRVA TEMA Definicija kadera ..... 21

DRUGA TEMA Definicija kada'a ..... 23

TREĆA TEMA Temelji vjerovanja u određenje "kader" ..... 25

### **PRVI TEMELJ**

Vjerovanje u Allahovo sveobuhvatno znanje ..... 25

Racionalni dokazi da je Allah znao sudbine stvorenja prije njihovog stvaranja ..... 28

### **DRUGI TEMELJ**

Vjerovanje da je Allah, dželle šanuhu, sve zapisao u Levhi Mahfuzu ..... 30

### **TREĆI TEMELJ**

Vjerovanje u Allahovu sveobuhvatnu volju i Njegovu djelotvornu i neograničenu moć ..... 31

ČETVRTI TEMELJ	
Vjerovanje da je Allah, dželle šanuhu, Stvoritelj svega .....	32
ČETVRTA TEMA	
Ljudska djela su stvorena i predodređena .....	33
ČETVRTO POGLAVLJE	
Granice ljudskog uma u poimanju kadera.....	43
Domet racionalne spoznaje motiva, naredbi, djela, šta je u njima dobro, a šta loše .....	47
PETO POGLAVLJE .....	51
Pravci u poimanju kadera.....	51
Prva tema: Pravac onih koji poriču postojanje kadera (određenja) indeterministi.....	51
Odgovori ehli sunneta kaderijama .....	59
Sumnje i odgovori na njih.....	64
Kako allah stvara i određuje zlo? .....	69
DRUGA TEMA:	
Oni koji napuštaju izvršavanje djela fatalisti, džebrije, deterministi, kaderom opravdavaju svoju pasivnost .....	70
Odgovor deterministima (kaderijama - džebrijama).....	77
Treća tema: Stav Ehli Sunneta i džema'ata po pitanju Allahovog određenja .....	97
Vjerovanje imama Ebu Bekra i Muhammeda El-Husejna El-Adžurrija u Kader.....	99
Tahavijino vjerovanje u kader.....	102

ŠESTO POGLAVLJE	
Uzroci zablude u domenu kadera.....	105
SEDMO POGLAVLJE	
Rezultati vjerovanja u kader .....	111
Vjerovanje u kader je put izbavljenja i spašavanja od širka.....	111
Ustrajnost na ispravnom putu u dobru ili zlu.....	112
Onaj koji vjeruje u kader uvijek je na oprezu .....	113
Staloženost i čvrstina u dočekivanju opasnosti i poteškoća i suočavanju sa njima .....	114
SADRŽAJ .....	115

